

Muhamed Xhevàd Mugnijeh

FIKHU I IMAM

XHA'FERR SADIKUT

(Paqja goftë mbi të!)

IV

Titulli: **Fikhu i Imam Xha`ferr Sadikut** (*Paqja qoftë mbi të!*) **IV**

Autori: **Muhamed Xhevàd Mugnijeh**

Përktheu: **H. Selim Stafa** (*Allahu e mëshiroftë!*)

Recensent: **H. Vullnet Merja**

Redaktoi: **Jerida Kulla**

Perkujdesja garfike: **Sabrie Feza**

Kapaku: **Sabrie Feza**

Botoi: **Shoqata FLLADI**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

MUNDËSIA

Kushti më i rëndësishëm i Haxhit është mundësia. Për këtë arsye i kemi kushtuar mundësisë një kapitull të veçantë, sepse ai që nuk ka mundësi, nuk e ka detyrim kryerjen e Haxhit, ashtu siç është vetë fjalë e Allahut të Lartësuar:

“وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا”

“... për hir të Allahut është obligim vizita e shtëpisë (Qabes) për atë që ka mundësi të shkojë te ajo...” (Sure “Al Imran” , ajeti 97)

Përmbajtja e ajetit të nderuar nuk ka nevojë për shpjegim, por ajo që duhet të shpjegohet e të përkufizohet, është kuptimi i mundësisë. Vallë, a është qëllimi vetëm me fuqinë për të arritur në Mekën e nderuar me të gjitha mënyrat, me ecje më këmbë, ose duke marrë borxh, ose duke shitur gjërat për të cilat ka nevojë ai vetë dhe familja e tij, ose duke mbledhur rripin për vete e për njerëzit që ka në ngarkim, pa përmendur gjëra të tjera të kësaj

natyre, apo qëllimi me fjalën “mundësi” ka një kuptim të veçantë në ligjin e fesë?

Përgjigje:

Transmetohet prej Ehli Bejtit (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi ta!*) se qëllimi me fjalën “mundësi”, në ajetin e nderuar, është mundësia logjike, që do të thotë thjesht fuqia për të arritur në Mekë. Gjithashtu, prej Ehli Bejtit transmetohet se “mundësia”, është mundësia ligjore e përcaktuar me një specifikim të veçantë. Fukahatë kanë mënjanur transmetimet që e bëjnë detyrim Haxhin në mënyrë absolute, qoftë edhe duke shkuar atje me këmbë, ose duke marrë borxh dhe kanë punuar me transmetimet e llojit të dytë, ndër të cilat është edhe transmetimi prej të cilit mësojmë se dikush e ka pyetur Imam Sadikun (*Paqja qoftë mbi të!*) për kuptimin e fjalës “sebijl” të ajetit të mësipërm:

“...**për atë që ka mundësi të shkojë te ajo...**”,
 Imami i tha: “Ai që është i shëndetshëm në trupin e tij, nuk është i angazhuar të kujdeset për tufën e tij dhe që disponon furnizim e mjetin e udhëtimit, pikërisht ky është personi që ka mundësi të kryejë Haxhin.”

Edhe babait të Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*), Imam Bakirit (*Paqja qoftë mbi të!*), i është bërë e njëjta pyetje dhe ai ka thënë: “Mundësia është që personi të ketë gjithçka që i duhet për të kryer Haxhin.”

Prej këtyre dy transmetimeve dhe prej transmetimeve të tjera që trajtojnë këtë çështje, fukahatë kanë arritur në një mendim të përbashkët, se fjala “mjet udhëtimi” shpreh pagesën për

udhëtimin e vajtjes në Mekë dhe kthim në vendin përkatës të personit. Fjala “furnizim” shpreh nevojat për ushqim, ujë e banesë, përfshirë shpenzimet për vizën e udhëtimit, ose shpenzimet për gjëra të tjera që janë në përputhje me gjendjen e me punën e personit, me kusht që të gjitha këto shpenzime të jenë, pasi ai ka larë borxhet që mund të ketë dhe, pasi ka siguruar nevojat për një vit për vete e për familjen, përfshirë nevojën për mobiliet e për pajisjet e tjera, për librat e për shërbyeset, ose për gjëra të tjera, që janë burim i mjeteve të jetesës, si toka për fshatarin, veglat e punës për profesionistin, ose kapitali për tregtarin, në atë mënyrë që të gjitha këto, pas Haxhit mbeten ashtu siç ishin edhe para Haxhit, krahas sigurisë për personin që do të shkojë për të kryer Haxhin, si dhe sigurisë për pasurinë e për nderin e tij.

Haxhi para mundësisë

Sikur një person që nuk e ka detyrim të kryejë Haxhin, për shkak se fizikisht është i pafuqishëm, ose për shkak se s’ka mundësinë ligjore, megjithëkëtë ai detyrohet, merr këtë barrë mbi vete dhe kryen Haxhin të plotë. Por më pas, ai e ka mundësinë ligjore, a ka detyrim ky person të bëjë Haxh për herë të dytë, apo Haxhi i parë që ai kreu, është i mjaftueshëm për plotësimin e detyrimit?

Përgjigje:

Fjala më e përhapur në mesin e fukahave është se ai patjetër duhet të ribëjë Haxhin, për shkak se tani ai e ka mundësinë ligjore. Haxhi i parë për të ishte adhurim mustehab, por dihet që mustehabi nuk e shlyen detyrimin për kryerjen e farzit, që në këtë rast është Haxhi islam.

Konstatohet se çdo Haxh i rregullt e i plotë, është Haxh islam, qoftë Haxh mustehab, qoftë Haxh farz, derisa veprimet, pjesët e kushtet janë të njëjta si për Haxhin farz, ashtu edhe për Haxhin mustehab.

Përveç kësaj, nuk ka ndonjë argument mbështetës të përhapur e të praktikuar gjerësisht përveç një miratimi. Kurse teksti që tregon për pjesët dhe kapacitetin, siç janë transmetimet që thonë se ai që ka fuqi të ecë më këmbë, e ka detyrim të ecë me këmbë për të shkuar në Haxh, të gjitha këtyre pretendimeve ne i themi se Haxhi islam, në të vërtetë, është quajtur me këtë emër sipas hadithit shumë të dëgjuar: *“Islami është ndërtuar mbi pesë: dy dëshmitë, “S’ka zot tjetër, përveç Allahut dhe Muhamedi është i Dërguari i Allahut!”, namazi, agjërimi, Haxhi dhe zekati.”*, duke theksuar se fjala Haxh, në këtë hadith, nuk bën dallim mes Haxhit farz e Haxhit mustehab.

Shpenzimi

Kur dikush i dhuron një tjetri aq para sa i mjaftojnë të kryejë Haxhin, por dhuruesi nuk i ka vënë kusht që me këtë shumë të kryejë Haxh, nuk është detyrë që ai ta pranojë dhuratën,

sepse arritja e mundësisë nuk është detyrim për asnjë njeri. Me fjalë të tjera, Haxhi është farz vetëm për atë që ka mundësi, por për njeriun nuk është detyrim arritja e mundësisë.

Kur dhuruesi i ve kusht atij, që me këtë shumë të kryejë Haxhin, atëherë ai ka detyrë ta pranojë dhuratën, pra, nuk i lejohet ta refuzojë dhuratën. Përfundimisht, mbi të tashmë kryerja e Haxhit është bërë detyrim, ashtu siç është fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): *“Kujt i jepet përpara Haxhit, qoftë edhe një gomar i paushqyer e bishtprerë dhe ai nuk pranon, ai person është prej atyre që kanë mundësi.”*

Padyshim që mundësia nuk konsiderohet se ekziston, kur shpenzimi nuk është në përshtatje me gjendjen e me pozitën e shpenzuesit, ndryshe, nuk është detyrë pranimi dhe përgjigjja pozitive, kurse gomari i paushqyer e bishtprerë, në ditët e sotme, mund të jetë i përshtatshëm për shumë njerëz.

Haxhi dhe një e pesta (khumsi)

Kur personi ka një shumë parash, për të cilat ka detyrim të japë një të pestën, por kjo shumë, në tërësinë e saj, mjafton vetëm për të mbuluar shpenzimet e Haxhit dhe nuk ka asgjë më shumë se kaq, domethënë sikur ai të japë një të pestën, e ka të vështirë të shkojë në Mekë për të kryer Haxhin. Në një gjendje të këtillë, ai ka detyrë të vërë, në radhë të parë, një të pestën e zekatin, sepse këto të dyja janë borxh, kurse mundësinë le ta shikojë vetëm, pasi kryen detyrimin për dhënien e një të pestës ose për dhënien e zekatit. Në qoftë se ai kryen Haxhin pa u merakosur, një e pesta mbetet detyrim për atë dhe Haxhi i tij është prishur. Në qoftë se

dhënia e një të pestës ishte kufizuar me shumën që ai shpenzoi për Haxhin, pasi në këtë gjendje, në të vërtetë ai ka kryer Haxh me paratë e tjetrit.

Në rastin kur mbi burrin rëndojnë detyrime financiare, si një e pesta e zekati, padyshim që mbi të vazhdon të mbetet detyrimi për kryerjen e Haxhit. Më parë ai duhet të japë një të pestën dhe zekatin dhe në asnjë rast nuk i lejohet ta shtyjë kohën për këtë dhënie. Nëse ai e shtyn dhënien, padyshim që ka kryer mëkat dhe ka kundërshtuar urdhrin e Allahut, për pasojë ka marrë përsipër dënimin e pashmangshëm, qoftë edhe kur ai është i vendosur ose jo që të shlyejë Haxhin. Në këtë gjendje, Haxhi i tij është i vlefshëm dhe priset vetëm atëherë kur një e pesta e zekati janë të varura nga shumën me të cilën ai kreu Haxhin, sepse, në këtë rast, vërtetohet se ai kreu Haxhin me paratë e tjetrit. Thuhet se, kur ai kryen Haxhin me këtë shumë, duke bërë një të pestë që në fillim që të japë një të pestën prej një pasurie tjetër dhe në fakt e jep, ose një të pestën e japin të tjerët për të, atëherë përsëri mund të flitet për vlefshmërinë e Haxhit të tij.

Si përgjigje, ne themi: Një e pesta është e lidhur me pasurinë konkrete, prandaj shpenzimi prej kësaj pasurie është shpenzim i pasurisë së tjetrit dhe, sado i rëndësishëm që të jetë obligimi, nuk nënkupton lejimin për shpenzimin e kësaj shume për destinacione të tjera. Të gjithë fukahatë ndajnë një fjalë të përbashkët se, kur konkurrenca ndodh mes detyrimit dhe ndalimit, përparësi ka ndalimi.

Martesa

Kur burri disponon aq pasuri sa i mjafton vetëm për martesë, ose vetëm për shpenzimet e Haxhit, cilën nga këto të dyja duhet të bëjë ai më përpara?

Përgjigje:

Padyshim që martesa është njëra prej domosdoshmërive të jetës, plotësisht ashtu siç është veshja e banesa. Ai që ka nevojë për martesë, ose të tjerë të ngjashme me këtë dhe kanë qëllim të martohen, që të mos e pyesin më njerëzit se kur do të martohesh, ai i jep përparësi martesës, derisa nuk ka frikë se mund të bjerë në gabim, ose nga sëmundja, madje nuk ka frikë se mund të shkasë në rrugën e prostitucionit. Disa fukaha kanë thënë, se, nëse ai nuk ka nevojë për martesë, sepse ka një grua, e cila është e mjaftueshme për të, njerëzit nuk kanë arsye të mendojnë se ai ka nevojë për grua, atëherë ai i jep përparësi kryerjes së Haxhit.

Kur fëmijët e tij kanë nevojë të martohen, atij i lejohet të shpenzojë prej pasurisë që ka për martesën e për pajimin e fëmijëve të vet, me kusht që ky shpenzim i pasurisë për këtë rrugë, të jetë para hyrjes së kohës së udhëtimit për të shkuar në Haxh. Por kur hyn koha e udhëtimit për të shkuar në Haxh, tw shkojw nw haxh, sepse ai tashmë e ka mesazhin dhe urdhrin për të kryer Haxhin.

Bazuar mbi këto që u thanë, si përfundim themi, nuk është detyrim arritja e mundësisë. Gjithashtu, mundësia nuk e bën detyrim as qëndrimin e mundësisë e as ruajtjen e mundësisë,

derisa koha e Haxhit akoma nuk ka hyrë, por ajo bëhet detyrim vetëm kur vjen koha e nisjes për Haxh, domethënë vetëm kur gjendet mundësia, atëherë Haxhi bëhet detyrim. Prandaj mbetet detyrë ruajtja e këtij detyrimi dhe e të gjitha gjërave që duhen për kryerjen e detyrimit.

Gruaja

Kur gruaja ka mundësi, ka detyrim të kryejë Haxhin. Kjo është e barabartë, qoftë kur atë e lejon ose jo burri i saj. Pra, për analogji, gjendja është plotësisht ashtu siç është për agjërimin, faljen e namazit dhe dhënien e zekatit. Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një grua që akoma nuk e ka kryer Haxhin, pasi burri nuk i jep leje të shkojë në Haxh. Si duhet të veprojë kjo grua? Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Ajo të shkojë në Haxh, edhe nëse burri nuk i jep leje.”

Në një transmetim tjetër, të ardhur prej tij, Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Ajo s’ka detyrë t’i bindet burrit, kur është fjala për Haxhin islam.”

Gjithashtu, është kuptimplote fjala e Prijësit të besimtarëve, Imam Aliut (*Paqja qoftë mbi të!*), i cili ka thënë: “Me dëshmi e me argument, për të krijuarin nuk ka bindje për të kundërshtuar Krijuesin.” Natyrisht që burri ka të drejtë të ndalojë gruan të mos kryejë Haxh mustehab. Në lidhje me këtë kemi përgjigjen e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*). Është pyetur për një grua të pasur, e cila ka kryer Haxhin islam dhe i thotë burrit të vet: “Lejomë të kryej Haxh edhe një herë tjetër.” A ka të drejtë burri ta ndalojë gruan? Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) u përgjigj: “Po.” Theksojmë se thëniet

përgjithësuese, të vërtetuara, tregojnë qartë se gruaja nuk ka të drejtë të dalë prej shtëpisë së burrit pa lejen e tij.

Çdo grua e siguruar ka të drejtë të udhëtojë për Haxh e për qëllime të tjera, pa qenë e shoqëruar me ndonjë të afërm. Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një grua që dëshiron të kryejë Haxhin, por nuk është e shoqëruar me ndonjë të afërm. A është i vlefshëm Haxhi i saj? Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) iu përgjigj: *“Po, në qoftë se ajo është e siguruar.”*

Dikush tha: “Por, është detyrë që së bashku me gruan të udhëtojë edhe një i afërm i saj. Nëse ajo nuk është e shoqëruar prej një të afërmi, udhëtimi është haram për gruan, qoftë edhe kur do të udhëtojë për të plotësuar detyrimin për të kryer Haxhin.”

Padyshim që kjo fjalë ka lidhje me kohën kur udhëtimi zgjatej shumë dhe kur rrugët nuk ishin të sigurta, kurse në ditët e sotme, kur në saje të mjeteve të transportit, është siguria e të gjitha lehtësirat, nuk ka më vend për këtë fjalë.

Borxhi

Njeriu herë merr borxhin e dhënë dhe herë duhet të shlyejë borxhin e marrë. Kur ka për të shlyer borxhin e marrë dhe ka aq sa teprojnë pas plotësimit të nevojave të tij personale dhe të nevojave të njerëzve që ai ka në ngarkim, nuk i mbetet më shumë se sa duhet për plotësimin e nevojave që ai kishte, në këtë rast ai i jep përparësi shlyerjes së borxhit para kryerjes së Haxhit. Por kur shuma nuk i mbulon plotësisht të gjitha nevojat, megjithatë ai ka mundësi të qëndrojë në besë për shlyerjen e borxhit dhe

njëkohësisht është në gjendje të përballojë edhe shpenzimet për kryerjen e Haxhit, pa lënë asgjë mangët e pa dëmtuar gjendjen e tij, në këtë gjendje, ai ka detyrim ta mbajë besën për të dyja, domethënë shlyen borxhin dhe kryem edhe Haxhin. Për këtë gjendje nuk kemi asnjë kontradiktë.

Në rastin kur ai ka për të marrë shumën që ka dhënë borxh dhe nuk ka borxh për të shlyer, madje s'ka nevojë fare për shumën që do të marrë prej borxhmarrësit, gjithashtu s'ka nevojë të shpenzojë prej kësaj shumë për plotësimin e nevojës vjetore për vete e për familjen e tij, në këtë gjendje, a është apo nuk është detyrë që ky njeri të kryejë Haxhin?

Përgjigje:

Kur borxhi është më afat të vonuar dhe koha për shlyerjen e tij akoma nuk ka ardhur, Haxhi nuk është detyrim, sepse nuk është mundësia. Por kur koha e shlyerjes së borxhit ka ardhur, është thënë se Haxhi është detyrim, edhe atëherë kur borxhmarrësi është prej atyre që e zgjasin shlyerjen e borxhit, domethënë se, që të shtyhet borxhi në dorë, ka nevojë për seanca gjyqësore. Thuhet se pa u shtënë në dorë shuma e borxhit, Haxhi nuk është detyrim, por, kur ky borxh shtihet në dorë me lehtësi, në atë mënyrë që s'ka nevojë për gjë tjetër, përveçse një kërkesë të thjeshtë drejtuar borxhmarrësit, atëherë Haxhi është detyrim, sepse në këtë gjendje borxhdhënësi konsiderohet person që realisht e ka mundësinë. Nëse futja e shumës së borxhit në dorën e borxhdhënësit ka nevojë për seanca gjyqësore, Haxhi nuk është detyrim as atëherë kur shuma e borxhit të dhënë do të jetë në

dorën e borxhdhënësit pas një farë kohe. Përsëri borxhdhënësi, realisht, nuk numërohet ndër ata që kanë mundësi. Vetëkuptohet që mundësia nuk është detyrë të arrihet, por është detyrim kryerja e Haxhit pas arritjes së mundësisë. Me një fjalë, nga sa u tha, mësohet se ekzistenca e mundësisë të jetë me vepra e jo me forcë. Nga kjo mësohet se nuk është detyrim të merret borxh për të kryer Haxhin, qoftë edhe kur borxhmarrësi ka mundësi të shlyejë borxhin e marrë pa ndonjë vështirësi pas kthimit prej Haxhit.

Dyshimi te mundësinë

Kur njeriu dyshon, nëse i ka apo jo mundësi materiale, a ka duhet të sigurohet për të vërtetën?

Përgjigje:

Rregullat e përgjithshme as nuk e nënkuptojnë këtë llogaritje e as nuk e bëjnë detyrë. Kjo do të thotë se studimi e saktësimi i pasurisë, në të vërtetë, është detyrë, kur dyshimi është në klauzolën ligjore të sendit dhe jo në subjektin e tij, sepse rregulli për dënimin e keq pa shpjegim, mund të vërtetohet vetëm pas studimit mbi këtë klauzolë brenda kuadrit të saj, kurse prerja e shpresës për të gjurmuar pasurinë, do të jetë në mosnjohjen e dispozitës ligjore dhe mosarritjes së kësaj dispozite te personi i obliguar, ose kur arritja e mundësisë është jashtë fuqisë së të obliguarit dhe vullnetit të tij. Kur ai nuk bën asnjë studim dhe vetëm pyet, atëherë dënimi i tij është i saktë. Në këtë gjendje, mosarritja e dispozitës së ligjit të fesë ka ardhur prej shkujdesjes e mangësive të tij.

Por dispozita, në lidhje me këtë çështje, dihet, për shkak se mundësia është kusht që Haxhi të bëhet detyrim, pa asnjë dyshim, sepse dyshimi qëndron në vetë mundësinë dhe jo në dispozitën e saj. Prandaj, bazuar mbi këtë rregull, nuk është detyrë studimi rreth mundësisë materiale.

* * *

ZËVENDËSIMI (Haxhi me bedel)

Vlefshmëria e zëvendësimit

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që kryen Haxh për një tjetër. Sa është shpërblimi i këtij që kryen Haxhin? Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Ai që kryen Haxh për një tjetër, ka shpërblimin e kryerjes së dhjetë Haxheve.”

Fukahatë

Në lidhje me këtë transmetim dhe të tjera transmetime, fukahatë ndajnë një fjalë të përbashkët, se Haxhi e pranon zëvendësimin dhe konsiderohet i kryer plotësisht kur zëvendësuesi e i zëvendësuar i përmbushin të gjitha kushtet.

Me këtë rast, theksojmë se obligimi për kryerjen e adhurimit, herë është thjesht veprim fizik, siç është agjërimi e namazi, herë obligimi ka natyrë financiare të mirëfilltë, siç është zekati dhe një e pesta, por ka obligim në të cilin janë së bashku, veprimi fizik dhe ai financiar, siç është Haxhi, i cili është obligim financiar, sepse mundësia financiare është kusht i detyrueshëm

për kryerjen e Haxhit. Por Haxhi është edhe adhurim fizik, pasi në kryerjen e Haxhit përfshihen disa veprime fizike, siç është veshja e ihramit, rrotullimi (*tauafi*) rreth Qabesë, ecja (*sa'ji*), gjuajtja e guralecëve, etj. Të gjitha këto veprime pranojnë zëvendësimin.

I zëvendësuari

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “*Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu (Paqja qoftë mbi të!), urdhëroi një plak të moshuar, që ai vetë kurrë të mos kryente Haxh, pasi nuk e përballonte dot për shkak të moshës së madhe. Prandaj e urdhëroi të përgatisë një burrë, i cili do të kryente Haxhin për të.*”

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që ka vdekur pa e kryer Haxhin islam. Për më tepër, nuk ka lënë as porosi që të kryejnë Haxh për të. A ta kryejë një tjetër Haxhin për këtë vdekur? Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “*Po.*”

Fukahatë

Fukahatë ndajnë një fjalë të përbashkët se adhurimi që kryen jomyslimani, si dhe adhurimi që mund të kryejnë të tjerët për të, nuk është i vlefshëm, qoftë ky adhurim Haxh ose jo Haxh. Gjithashtu, fukahatë ndajnë një fjalë të përbashkët se atij që i besohet kryerja e Haxhit për një tjetër, ka detyrë ta kryejë këtë Haxh, por më parë duhet të këtë kryer Haxhin për veten e tij, sepse detyrimi për kryerjen e Haxhit nuk hiqet prej tij, përdërisa ai është i fuqishëm. Prandaj ai ka detyrim ta kryejë menjëherë

Haxhin, plotësisht ashtu siç është, në të gjitha veprimet, sepse natyra e urdhrit është që obligimi për kryerjen e adhurimit të kryhet menjëherë.

Fukahatë ndajnë një fjalë të përbashkët se ai që e ka detyrim të kryejë Haxhin, por e neglizhon këtë detyrim, derisa vdes, në këtë gjendje, është detyrë që të ngarkohet dikush që ta kryejë Haxhin për këtë njeri, natyrisht, kur i vdekuri ka lënë pasuri me të cilën mund të kryhet Haxhi. Kjo është e barabartë, qoftë kur i vdekuri ka lënë porosi për të kryer Haxh për të, qoftë kur nuk ka lënë porosi.

Zëvendësimi për të gjallin

Fukahatë kanë një fjalë të përbashkët në lidhje me lejimin e zëvendësimit për kryerjen e Haxhit dhe *tauafit mustehab* për të gjallin. Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë, që Haxhin dhe umren, ose një pjesë të tauafit i kryen me nijet, për disa prej njerëzve të familjes së tij, të cilët janë në një vend tjetër. A e pakëson kjo shpërblimin e tij? Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Jo. Shpërblimi është për atë, për shokun e mikun e tij, që ai bën nijet, përveç mirësive të tjerave që ai mund të arrijë.”

Transmetohet se Imam Rizai (*Paqja qoftë mbi të!*), nipi i Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*), ka përgatitur disa besimtarë, me qëllim që të kryejnë Haxh për të.

Fukahatë ndajnë një fjalë të përbashkët se personi që ka mundësi dhe vërtetohet se kryerja e Haxhit mbetet detyrim për të,

por ai e neglizhon kryerjen e këtij detyrimi dhe më vonë ai bëhet i pamundur ta kryejë vetë Haxhin dhe ndihet ngushtë, ngaqë nuk i largohet pamundësia e nuk shërohet, në këtë gjendje, ai ka detyrë të ngarkojë një person tjetër, kundrejt pagesës, që të kryejë Haxhin për të. Në qoftë se ndodh, që pengesa zhduket, atëherë ai ka detyrim ta kryejë Haxhin personalisht për herë të dytë.

Pyetje: Kur vërtetohet që ai nuk ka detyrim të kryejë Haxh, si për shembull, ngaqë është i varfër, por më pas ai bëhet i pasur, por nuk ka fuqi ta kryejë vetë Haxhin, a është detyrim për këtë person që të paguajë një tjetër, me qëllim që të kryejë Haxhin për të?

Përgjigje:

Fukahatë më të dëgjuar janë shprehur se është detyrim të gjendet një zëvendësues, i cili do të kryejë Haxhin për të. Këtë gjë e pamë në transmetimin e mësipërm, nga i cili mësuam se Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*), urdhëroi një plak të moshuar të përgatiste një tjetër, që të kryente Haxhin për të. Gjithashtu, transmetohet se një grua i tha të Dërguarit të Allahut (*Paqja e bekiimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) se babai i saj e kishte arritur kohën kur u bë farz Haxhi, por ishte aq i moshuar, sa nuk qëndronte dot mbi kafshën. I Dërguari i Allahut (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!*) i tha gruas: “Kryeje ti Haxhin për babain tënd.”

Fëmija dhe i çmenduri

A lejohet të jetë zëvendësues fëmija dhe i çmenduri?

Përgjigje:

Zëvendësues (*bedeli*) është person që bindet dhe bën nijet afrimin te Allahu, me punën që ai kryen për të zëvendësuarin. Sikur të supozohet se ai nuk e ka bërë nijet kryerjen e Haxhit për personin që zëvendëson, zëvendësimi është zhvlerësuar që në bazë, kurse i çmenduri e fëmija nuk janë të obliguar me asgjë, as me detyrim (*farz*) e as me detyrim të vullnetshëm (*mustehab*). Ashtu siç është përmendur më sipër, adhurimi i fëmijës që dallon, është adhurim për ushtrim.

Kur një person ka arritur moshën e pjekurisë dhe është i mençur, por ai e le pas dore detyrimin për kryerjen e Haxhit, megjithëse ishte vërtetuar detyrimi që ai kishte për të kryer këtë adhurim, por më pas ai e humb mendjen, për këtë person është detyrë të paguhet një tjetër që do të kryejë Haxhin në vend të tij. Pra, veprohet plotësisht ashtu siç u shpjegua në lidhje me atë që vdes pa plotësuar detyrimin për kryerjen e Haxhit.

Si përfundim, themi se i zëvendësuari duhet të plotësojë kushtet e mëposhtme: Të jetë mysliman, të ketë arritur moshën e pjekurisë dhe të jetë i mençur, përveç rastit kur çmendet, pasi është vërtetuar detyrimi i tij për kryerjen e Haxhit. Gjithashtu, është kusht që i zëvendësuari të mos jetë gjallë, por jo për Haxh mustehab, ose edhe për Haxh farz, kur ai është i pamundur ta kryejë vetë Haxhin.

Zëvendësuesi (bedeli)

Zëvendësuesi duhet të plotësojë kushtet e mëposhtme:

1,2- Me fjalën e përbashkët të fukahaveve është kusht që ai të ketë arritur moshën dhe të jetë i mençur.

3- Islami dhe besimi, domethënë, besimi se parësia i takon familjes së të Dërguarit të Allahut (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që ka detyrim të falë namaz e të agjërojë, a lejohet që për këtë person të kryhen kaza adhurimet e lëna pa kryer, prej dikujt që s'ka dituri, në lidhje me të drejtën se parësia i takon familjes së Profetit (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*)? Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: "Për të nuk kryen kaza askush tjetër, përveçse një myslimani që ka dituri në lidhje me të drejtën, se parësia i takon familjes së Profetit (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Dallimi i burimit, që ishte agjërimi e namazi, nuk dallon dispozitën për këto të dyja që u thanë, pasi dihet se agjërimi, namazi e Haxhi, secili nga këto, është adhurim.

4- Besueshmëria për fenë e për besnikërinë e zëvendësuesit. Këtë kusht e kanë përmendur shumë fukaha, madje shumë fukaka të tjerë kanë vënë kusht për zëvendësuesin, edhe drejtësinë. S'ka dyshim se drejtësia ose besueshmëria nuk janë kusht për vlefshmërinë e punës së zëvendësuesit e të adhurimit të tij. Qëllimi me drejtësinë e me besueshmërinë të zëvendësuesit, është arritja e sigurisë së plotë se ai e kryen punën për të cilën është paguar. Bazuar mbi këtë parim, drejtësia ose besueshmëria është vetëm mjet dhe jo qëllim.

Në librin e tij “El Mustemsek”, Sej’jid El Hakijm thotë: “Ky kusht nuk është i qartë, pasi origjinaliteti i vlefshmërisë shkon përkrah mosbesueshmërisë dhe është i njëjtë me rastin, kur dikush njofton një tjetër për sendin që mban në dorë, ose është i njëjtë me rregullin që thotë: Kush ka një send, ai ka në dorë edhe të vendosë në lidhje me atë send. Pra, të gjitha janë prej të njëjtit kapitull.”

Konstatohet se njoftimi i atij që ka në dorë një send dhe i atij që ka, është një “gjë” dhe lejimi për të paguar atë që ne nuk kemi besim për fenë e për besnikërinë e tij, është një gjë tjetër, pasi supozimi në çështjen tonë është ky: A na lejohet apo jo që ne të paguajmë dikë, në të cilin nuk kemi besim dhe ta ngarkojmë atë ta kryejë punën? Duke e ngarkuar për kryerjen e punës, ne e autorizojmë atë vetëm të kryejë punën, por nuk vendosim sipas fjalës së tij. Ndryshimi është shumë i madh dhe, këtu qëndron shkaku në lidhje me kushtin, për të cilin Sej’jidi, autori i librit “El Urvetul Uthkà”, tekstualisht ka thënë: “Ky kusht, në të vërtetë, merret në konsideratë për lejimin e zëvendësimit dhe jo për vlefshmërinë e punës së tij.”

Bazuar mbi këtë që u tha, qëndron edhe komenti i Sej’jid El Hakijm, në lidhje me frazën “nuk është i qartë”, që cituam më sipër.

5- Njohuri për punët e për dispozitat e Haxhit, qoftë edhe me ndihmën e drejtuesit të grupit (murshid). Ky kusht është i përgjithshëm për të gjithë të obliguarit, prandaj ky kusht mbetet detyrë të jetë parathënie për përvetësimin e dispozitave të ligjit të fesë në tërësinë e tyre.

6- Zëvendësuesi të mos ketë detyrim të kryejë për vete Haxhin farz, të cilin ai ka detyrë ta kryejë menjëherë në të njëjtin vit për të cilin është pagur të jetë zëvendësues.

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që ka vdekur pa kryer Haxhin islam dhe ka lënë pasuri. Ai është përgjigjur: “Për të kryen Haxh një tjetër, që s’ka kryer Haxh dhe s’ka pasuri.”

Ngjashmëria

Nuk është kusht të ketë ngjashmëri mes zëvendësuesit e të zëvendësuarit, nga pikëpamja e gjinisë, nëse njëri prej të dyve është mashkull ose femër. Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*), nëse burri mund të kryejë Haxh për gruan, ose gruaja mund të kryejë Haxh për burrin. Ai është përgjigjur: “Nuk ka problem.”

Bazuar në përgjithësimin e këtij transmetimi, ai që nuk ka kryer Haxh, lejohet të kryejë Haxh për tjetrin që nuk ka kryer Haxh, burrë ose grua qoftë zëvendësuesi (*bedeli*).

Autori i librit “El Xheuàhir” thotë: “Kjo është thënia që ka përhapjen më të madhe në mesin e kolegëve fukaha, sepse argumenti i zëvendësimit është absolut.”

Vdekja para plotësimit

Imam Bakiri (*Paqja qoftë mbi të!*) dhe Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) janë pyetur për një burrë, që ishte nisur për të kryer

Haxhin islam, por vdes në rrugë. A i quhet e kryer Haxhi këtij burri?

Ata janë përgjigjur: *“Në qoftë se ai ka vdekur në xhaminë e Qabes, për të është plotësuar detyrimi për kryerjen e Haxhit islam. Nëse ai nuk ka vdekur në xhaminë e Qabes, për këtë të vdekur le të kryejë Haxhin islam i afërmi i tij.”*

Fukahatë

Fukahatë kanë thënë se atij që i behet detyrim kryerja e Haxhit për shkak të mundësisë, ose për shkak se ka bërë një të taksur, ose do të jetë zëvendësues në kryerjen e Haxhit për një tjetër dhe vdes para se të kryejë punët e Haxhit, atëherë shikohet: Në qoftë se ai ka vdekur, pasi ka veshur ihramin dhe, pasi ka hyrë në xhaminë e Qabes, këto veprime e shlyejnë detyrimin e Haxhit. Nuk mbetet detyrë që për këtë njeri të kryhet Haxh kaza. Por nëse ai ka vdekur para se të veshë ihramin, mbetet detyrë që për këtë njeri të kryhet Haxh kaza, madje, edhe nëse ka vdekur, pasi ka veshur ihramin.

Pyetje: Mos vallë transmetimi është specifik vetëm për atë që kryen Haxh për vete dhe nuk përfshin zëvendësuesin?

Përgjigje:

Prej këtij transmetimi fukahatë kanë kuptuar se Haxhi duhet të merret në konsideratë me cilësimin e punës që bëhet për atë Haxh dhe jo Haxhi për cilësimin e vepruesit. Autori i librit “El

Xheuàhir” ka thënë: “Ai që paguhet për të qenë zëvendësues në kryerjen e Haxhit, vdes në rrugë, nëse ai ka veshur ihramin dhe ka hyrë në xhaminë e Qabes, nuk kam gjetur ndonjë që të thotë se Haxhi për të zëvendësuarin nuk është kryer prej zëvendësuesit. Madje kjo thënie gëzon fjalën e përbashkët të fukahave të mëparshëm e të mëvonshëm. Në lidhje me faktin se kur transmetimi ka si burim Haxhin që ai kryen për veten e tij, por që në dukje është kryer edhe me ndihmë, prej këtij transmetimi kolegët fukaha e kanë kuptuar këtë si mënyrë Haxhi të veçantë dhe është e barabartë, qoftë kur Haxhi është bërë nijet të kryhet për vetë personin, qoftë kur dikush tjetër ka bërë nijet për të kryer Haxhin.

Gjithashtu, është e barabartë, qoftë kur Haxhi është detyrim për shkak të taksjes, qoftë për ndonjë shkak tjetër.”

Shpërblimi

Fukahatë kanë thënë se, kur zëvendësuesi vdes, pasi ka veshur ihramin dhe, pasi ka hyrë në Xhaminë e Qabes, ai ka të drejtë të marrë pagën të plotë. Por nëse ai ka vdekur para kësaj, i jepet prej pagës së caktuar, aq sa duhet dhënë në raport me punën e kryer, ashtu siç nënkupton edhe rregulli i shpërblimit për punën me të cilën nuk është qëllim bamirësia.

Zëvendësimi për dy vetë

Ai që merr përsipër të kryejë Haxhin për tjetrin kundrejt pagesës, ka detyrë të fillojë nga punët e Haxhit dhe nuk i lejohet

që të paguajë një tjetër të kryejë Haxhin që ai kishte marrë përsipër të kryente. Por ai mund të angazhojë me këtë detyrë një person tjetër vetëm me lejen e atij që i ka dhënë paratë. Fjalët e transmetimit kërkojnë qartë kryerjen e Haxhit vetëm prej personit të ngarkuar. Bazuar nga sa u tha, personit të ngarkuar e të paguar për të qenë zëvendësues në kryerjen e Haxhit, nuk i lejohet, për asnjë rast, të angazhojë veten kundrejt pagesës për të kryer Haxhin për dy persona në të njëjtin Haxh. Nëse ai e bën këtë veprim, Haxhi që ai kryen, është i vlefshëm vetëm për personin e parë dhe është pa vlerë për personin e dytë, për shkak të pamundësisë për të kryer veprimet për dy Haxhe njëherësh. I njëjti rregull është veprues, kur supozohet bashkimi i dy kontratave të pagesës, domethënë ai vetë si zëvendësues merr pagën të kryejë Haxhin për Zejdin, kurse i angazhuari prej tij kryen Haxh për Amrin, në të njëjtën kohë. Edhe në këtë rast, të dyja kontratat janë të prishura.

Haxhi prej mikatit dhe Haxhi prej vendit

Haxhi ndahet në dy pjesë: në *“beledij’jeh”*, domethënë që zëvendësuesi të veshë ihramin që në vendin e të vdekurit, si dhe *“mijkàtij’jeh”*, që do të thotë, se zëvendësuesi e vesh ihramin në mikat. Kur porositi, ose paguesi i shumës për zëvendësuesin cakton njërën prej këtyre dy vendeve për veshjen e ihramit, duhet të veprohet sipas caktimit. Kur ai e ka thënë pa e shpjeguar qartë, nëse këtu ka largim prej njërit nga dy vendet për veshjen e ihramit për shkak të zakonit, ose të ndonjë shenje tjetër, është detyrë të veprohet sipas vendit të caktuar, ndryshe Haxhi do të fillojë me veshjen e ihramit në mikat, sepse udhëtimi prej vendit nuk është

as pjesë e Haxhit dhe nuk është as kusht për Haxhin, por është vetëm parathënie e mjet për të arritur në Haxh.

I njëjti rregull përfshin edhe personin që ka detyrim të kryejë Haxh, i cili, nëse niset nga vendi i vet dhe arrin në njërin prej mikateve, pa nijetin për kryerjen e Haxhit, por aty vendos dhe e vesh ihramin në mikat, ky veprim i tij është i vlefshëm dhe me kaq mjafton.

Bazuar mbi këto që u thanë, sipas thënies më të dëgjuar dhe me dëshminë e autorit të librit “El Urvetul Uthkà”, në mungesë të fakteve që tregojnë vullnetin për të filluar Haxhin prej vendit të të vdekurit, zëvendësuesi (*bedeli*) që do të kryejë Haxhin për të zëvendësuarin e vesh ihramin në mikatin më të afërm me Mekën.

Duhet të theksohet se pagesa për veshjen e ihramit në mikat, merret prej bazës së pasurisë që ka lënë i vdekuri, sepse me mikatin arrihet fillimi i veprimeve të Haxhit, kurse për veprimet që shtohen pas fillimit të Haxhit në mikat, pagesa merret nga dy të tretat e pasurisë së lënë prej të vdekurit.

Kryerja e Haxhit sipas porosisë

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që i jep një tjetri një sasi dërhëmësh, që me këtë shumë të kryejë për të vetëm Haxhin (*Haxh ifrad*). Ai është përgjigjur: “Zëvendësuesi (*bedeli*) nuk ka të drejtë të kryejë umreh dhe Haxh së bashku (*Haxh temettu*), pasi nuk i lejohet të kundërshtojë pronarin e dërhëmëve.”

Fukahatë

Haxhi është tre llojesh: *temettu*, *kiran* dhe *ifrad*. Kush paguhet për të kryer njërin prej tri llojeve të Haxhit, patjetër duhet të kryejë atë lloj Haxhi për të cilin është porositur. Atij nuk i lejohet të heqë dorë nga lloji i porositur dhe të kryejë Haxh të një lloji tjetër, edhe sikur lloji që ai kryen me zgjedhjen e vet, të jetë më i plotë e më i preferuar. Autori i librit “El Xheuàhir” ka cituar prej fukahave më të dëgjuar se, kur zëvendësuesit (bedelit) i vihet kusht edhe rruga nëpër të cilën ai duhet të ecë, zëvendësuesit nuk i lejohet të ecë nëpër një rrugë tjetër, edhe nëse në këtë rrugë të veçantë mund të ketë ndonjë qëllim. Këtë e përforcon edhe ajeti “أَوْفُوا بِالْعُقُودِ” - “...mbani besën për kontratat ...” (Sure “El Maide”, ajeti 1), tregon se besimtarët ndërmjet tyre janë të kushtëzuar.

Pyetje: Çfarë ndikimi ka ecja në një rrugë të caktuar, kur zëvendësuesi i kryen veprimet e Haxhit të plota dhe ashtu siç duhet të kryhen?

Përgjigje:

Këtu është fjala për vlefshmërinë e pagesës dhe jo për vlefshmërinë e Haxhit dhe, është e qartë se njëra prej të dyjave nuk është tjetra.

Porosia për Haxh

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që vdes dhe ka lënë porosi që të kryhet Haxh për të. Imam Sadiku

(*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Në qoftë se ai nuk ka bërë vetë Haxhin islam, shuma për Haxhin e porositur nxirret prej të gjithë pasurisë. Në qoftë se Haxhi i porositur është mustehab, shuma e pagesës nxirret nga dy të tretat e pasurisë së lënë.”

Fukahatë

Fukahatë kanë thënë se kush le një shumë të caktuar prej pasurisë për të kryer Haxhin farz për të, për shkak të mundësisë, ose për shkak të taksimit të bërë dhe ka caktuar për pagesë një shumë të zakonshme, e gjithë shuma nxirret prej origjinës së trashëgimisë. Por nëse shuma është më e madhe se pagesa e zakonshme, pjesa shtesë nxirret prej dy të tretave të trashëgimisë dhe, nëse Haxhi i porositur është Haxh mustehab dhe jo farz, e gjithë shuma nxirret prej dy të tretave të trashëgimisë.

* * *

UMRE

Ç'do të thotë umre?

Nga ana gjuhësore, “umre”, do të thotë vizitë në përgjithësi. Në ligjin e fesë, ka kuptimin e vizitës në Shtëpinë e Shenjtë të Allahut për të kryer adhurime specifike, që janë: *tauafi*, *sa'ji* (ecja në mes dy kodrave) dhe shkurtimi i flokëve.

Dy llojet

Umre është dy llojesh: e pavarur prej Haxhit (*munferideh*) dhe umre temetu, (umre e lidhur me periudhën e Haxhit), domethënë umre deri në Haxh, që do të thotë se ky lloj Haxhi përbëhet prej kësaj umre dhe prej adhurimeve të tjera. Me të vërtetën e umres temetu do të njihemi, kur do të flasim për llojet e Haxhit dhe konkretisht të “*Haxhi temettu*”.

Umre temetu dallon prej umre munferideh nga disa anë:

1- Tauafi i grave - kuptimin e këtij tavavi do ta trajtojmë në kapitullin përkatës, është farz në umre munferideh dhe nuk është

farz në umre temetu. Disa fukaha janë shprehur se ky tauaf në këtë umre nuk është në ligjin e fesë.

2- Koha për umre temetu fillon që nga data një 1 e muajit Sheual dhe vazhdon deri në ditën e nëntë të muajit Dhul Hixhe, kurse koha për kryerjen e umre munferideh, vazhdon gjatë gjithë ditëve të vitit.

3- Ai që kryen umre teme, ka të lejuar vetëm të shkurtojë flokët, kurse ai që kryen umre munferideh ka të drejtë të përzgjedhë mes shkurtimeve të flokëve dhe rruajtjes së kokës. Shpjegimi më i zgjeruar, në lidhje me këtë çështje, do të vijë në kapitullin përkatës.

Dispozita e umre munferideh

Allahu i Lartësuar thotë:

“وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ” - **“Dhe bëni Haxh e umre për hir të Allahut...”**
 (“El-Bekre”, ajeti 196).

Në komentimin e këtij ajeti, Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Haxhi e umre janë dy detyrime (farz).”

Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*) i është thënë: “Po ai që bën umre dhe pret deri sa të bëjë Haxh, a konsiderohet e kryer kjo umre?” Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Po.”

Kjo do të thotë se umre e kryer së bashku me Haxhin (para ditës së Arafatit), konsiderohet si umre më vete, kur kryhet me të gjitha obligimet përkatëse.

Baba i Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*), Imam Bakiri (*Paqja qoftë mbi të!*), ka thënë: “Umre është detyrim mbi njerëzit dhe është në pozitën e Haxhit, sepse Allahu i Lartësuar thotë:

“وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ” - **“Dhe bëni Haxh e umre për hir të Allahut...”**

(Sure “El Bekare”, ajeti 196). Në të vërtetë, ajeti për umren ka zbritur në Medine.

Fukahatë

Me umren e kryer në kohën e Haxhit do të njihemi me hollësi, kur të trajtojmë Haxhi temetu, kurse këtë pjesë e kemi vënë vetëm për të trajtuar umren në veçanti. E thënë ndryshe, për të trajtuar dispozitat për kryerjen e umres. Padyshim që kryerja e umres ka përparësi, madje është mustehab që ajo të përsëritet shumë herë, por a është farz kryerja e umres së pavarur prej Haxhit, në atë mënyrë, kur njeriu ka mundësi të kryejë umre pa kryer Haxh, si për shembull, kur është mundësia për të udhëtuar për në Qabe në muajin Rebij’ul Euel dhe jo në muajt e Haxhit. Vallë a është farz apo nuk është farz, që njeriu të ndërmarrë këtë udhëtim në muajin Rebij’ul Euel dhe të kryejë umre, pasi umre, në të vërtetë, është detyrim të kryhet së bashku me Haxhin dhe, kur njeriu ka mundësi, duhet të kryejë umre e Haxh së bashku, kurse për atë që nuk ka mundësi, nuk është farz të kryejë as Haxh e as umre?

Përgjigje:

Në mesin e fukakave nuk ka asnjë kundërshtim, që në origjinën e ligjit të fesë kryerja e umres është farz. Gjithashtu, kanë farz të kryejnë vetëm umre ata që banojnë rreth Shtëpisë së Shenjtë deri në dymbëdhjetë milje larg saj.¹ Por ky detyrim hiqet për ata që banojnë larg Qabes, më shumë së kaq. Ata e kryejnë umren, kur vijnë për të kryer Haxhin, prandaj ata kryejnë Haxh temetu.

Në lidhje me kryerjen e umres për personin që banon larg Qabes, njëmbëdhjetë milje, ai e ka detyrim të kryejë umre, vetëm nëse ka mundësi. Autori i librit “El Xheuàhir”, ka thënë: “Në lidhje me këtë çështje, te kolegët fukahë, nuk kam gjetur fjalë të sprovuar. Duket qartë konfuzioni në thëniet e tyre.”

Madje fjalën “konfuzion” e ka përsëritur tri herë, kur bënte fjalë pikërisht për këtë çështje.

Më pas, autori i lartpërmendur, thotë: “Që në shikimin e parë, përforcohet rënia e detyrimit për të kryer vetëm umre për atë që banon larg Mekës, por për atë mbetet farz të kryejë umre së bashku me Haxhin (*Haxh temettu*), prandaj ky banor nuk e ka farz të kryejë vetëm umre.”, që do të thotë se kryerja vetëm e umres (*umre munferideh*) nuk është detyrim për atë person, i cili, për shkak të natyrës së punës e të mundësisë, ka farz të kryejë Haxhin.

¹ Ky është mendimi i autorit të librit “El Xheuàhir”: “Janë ata që banojnë larg Mekës, dyzet e tetë milje.” Këtë thënie ai e ka atashuar në thëniet e fukahave më të dëgjuar. Në të vërtetë, autori i librit “El Xheuàhir”, ka thënë: “Nuk e kemi vërtetuar saktësinë e këtij atashimi.”

Këtë mendim e ka mbështetur shumica e dijetarëve të fesë, ndër të cilët autori i librit “Esh Sheràiu”, Sej’jid El Hakijm dhe Sej’jid El Khuji. Ky i fundit thotë se kjo është rruga që kanë ndjekur fukahatë që në kohët më të hershme. Përveç kësaj, nuk kemi parë qoftë edhe një fakijh (jurist) të vetëm të ketë thënë se, kur personi që banon larg Shtëpisë së Shenjtë, ka mundësi të kryejë vetëm umre para Haxhit dhe nuk e kryen, ka lënë pa kryer një farz. Nëse ky njeri vdes, është detyrë të paguhet dikush që të kryejë umren e lënë prej tij. Bazuar mbi këto që u thanë, rezulton se kryerja e umres të ndarë prej Haxhit (*umre munferideh*), është detyrë vetëm për atë që vjen në Xhaminë e Shenjtë dhe është prej atyre që banojnë, së paku dymbëdhjetë milje larg Qabes.

Umre për të hyrë në Mekë

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*): “A mund të hyjë dikush në xhaminë e Qabes, i paveshur me ihram?” Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Përveç të sëmurit dhe atij që ka probleme me barkun.”

Fukahatë

Fukahatë kanë thënë se nuk lejohet për atë që ka qëllim të hyjë në Mekë, të kapërcejë mikatin dhe të hyjë në Mekë pa veshur ihramin, qoftë edhe kur më parë ka kryer Haxh ose umre disa herë. Përjashtim bën ai që hyn në Mekë e del prej Mekës disa herë brenda muajit, domethënë, ai ka hyrë në Mekë i veshur me ihram, pastaj është larguar dhe është kthyer në Mekë për herë të dytë,

brenda tridhjetë ditëve. Ky person nuk ka detyrë ta veshë ihramin sa herë hyn e del në Mekë. Veshja e ihramit për atë që hyn në Mekë, për analogji, është si marrja abdes për atë që do të shkruajë ajete të Kur'anit, ose gusli për shkak të xhunubllëkut për të hyrë në xhami.

Përrjashtohet prej kësaj dispozite vetëm ai që ka pengesë, siç është i sëmuri që s'ka mundësi të veshë ihramin, ose druvari dhe të ngjashëm me këtë, të cilët profesioni i detyron të hyjnë e të dalin shpeshherë në Mekë.

Koha për kryerjen e umres

Vetëm umre (*umre munferideh*) kryhet gjatë gjithë ditëve të vitit, por më e pëlqyeshme është që umre të kryhet në muajin Rexheb. Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Njeriu kryen umre gjatë gjithë ditëve të vitit, por umre më e pëlqyer, është umre e kryer në muajin Rexheb.”

Veprimet e umres

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Ai që ka qëllim të kryejë umre, jo umre së bashku me Haxhin (Haxh temetu), bën tauaf rreth Qabes, fal dy rekate namaz te Mekami Ibrahim, bën ecjen ndërmjet Safas e Merves dhe pastaj le të shkojë pranë familjes, kur të dëshirojë.”

Në një transmetim të dytë, ka thënë: “...dhe rruan kokën, ose kush dëshiron, shkurton flokët.”, domethënë shkurton diçka prej flokëve të tij, ose pret thonjtë.

Fukahatë

Autori i librit “El Xheuàhir ka thënë: “Veprimet e umre munferideh (vetëm umre) janë tetë: nijeti, veshja e ihramit në mikat, tauafi, falja e dy rekateve namaz, saji (ecja në mes dy kodrave Safa e Merua), shkurtimi i flokëve ose rruajtja e kokës, tauafi i grave dhe falja e dy rekateve namaz për këtë tauaf.

Për këto veprime nuk kam gjetur asnjë kundërshtim në ndonjë sentencë (*fetvâ*), ose në ndonjë tekst, përveç detyrimit për kryerjen e tauafit të grave. Kjo është thënia më e saktë dhe më e praktikuar, që tregon detyrimin për kryerjen e tauafit të grave.”

Në mënyrë më të përmbledhur, ai që do të kryejë vetëm umre, vesh ihramin në mikat, pastaj kryen shtatë rrotullime rreth Qabes, fal dy rekate namaz, pastaj bën ecjen shtatë herë prej kodrës Safa në kodrën Merua, pastaj shkurton flokët, ose rruan kokën. Më pas, për të lejohet çdo gjë që ai e kishte të ndaluar gjatë kohës kur ishte i veshur me ihram, përveç marrëdhënieve intime me gruan dhe gjuetisë.¹

Pastaj ai bën tauaf për herë të dytë. Ky tauaf quhet tauafi i grave. Fal dy rakate namaz. Vetëm pas kësaj, për të lejohen të gjitha ato që i kishte të ndaluara gjatë kohës që ishte me ihram, deri edhe marrëdhëniet intime me gruan.

¹ Në zonën e Qabes, gjuetia është e ndaluar në mënyrë absolute, qoftë për atë që ka veshur ihramin, qoftë për atë që nuk është veshur me ihram. Kjo gjueti quhet “gjueti e Shtëpisë së Shenjtë”, kurse për atë që është veshur me ihram, gjuetia në xhaminë e Qabes dhe jashtë saj është haram. Ky ndalim është për shkak të ihramit dhe jo për shkak të shenjtërisë së Shtëpisë së Allahut.

Në vijim, të gjitha çështjet që u thanë, secila do të trajtohet në një kapitull të pavarur, ku do të flitet për këto çështje në mënyrë të hollësishme.

* * *

LLOJET E HAXHIT

Tri llojet

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Haxhi është tri lloje: Haxh mufrid, Haxh kiran dhe Haxh temetu.” Ky i fundit është Haxhi për të cilin ka urdhëruar i Dërguari i Allahut (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), prandaj edhe ne urdhërojmë kryerjen vetëm të këtij lloji Haxhi.

Baba i Imamit Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*), Imam Bakiri (*Paqja qoftë mbi të!*), ka thënë: “Haxhi është në tri mënyra: Një burrë kryen vetëm Haxh dhe merr kurbanin me vete, një burrë që kryen vetëm Haxh dhe nuk merr kurban me vete dhe një burrë që kryen umre dhe pastaj pret ditën që të kryejë Haxh.”

Fukahatë

Bazuar mbi këto dy transmetime dhe në transmetime të tjera, fukahatë e kanë ndarë Haxhin në: *Haxh temetu, Haxh ifrad dhe Haxh kiran.*

Haxhi temetu

Haxhi temettu përbëhet prej umres dhe Haxhit së bashku. Ja edhe mënyra e kryerjes së Haxhit temetu:

1,2- Nijeti dhe veshja e ihramit në njërin prej mikateve. Shpjegimi për *mikatet* (vendet ku vishet ihrami) do të vijë më poshtë.

3- Rrotullimi (*tauafi*) shtatë herë rreth Qabes.

4- Falja e dy rekateve namaz të tauafit.

5- Ecja (sa'ji) ndërmjet kodrave Safa e Merua, shtatë herë.

6- Shkurtimi i flokëve ose prerja e thonjve.

Pasi bën të gjitha këto veprime, për atë janë hallall të gjitha gjërat që i kishte të ndaluara gjatë kohës që ishte me ihram, deri edhe marrëdhëniet intime me gratë. Të gjitha këto punë, në tërësinë e tyre, janë punët e umres. Pastaj ai pret deri ditën e Haxhit (*umreh temettu*).

Haxhi temettu, përbëhet prej veprimeve të mësipërme dhe prej veprimeve vijuese:

1- Personi që do të kryejë *Haxh temettu*, rivesh ihramin në Mekë, në kohën që i mundëson të arrijë qëndrimin në Arafat, deri para se dielli të kapërcejë zenitin, ditën e nëntë të muajit Dhul-Hixhe. Më e pëlqyeshme është që ihrami të rivishet ditën e tetë të muajit Dhul Hixhe (*jeumu t'tervijeh*) në dyshtemenë e thatë të Qabes.

2- Qëndrimi në Arafat ditën e nëntë të muajit Dhul Hixhe prej paradites deri pas perëndimit të diellit. Arafati është larg Mekës katër *fersekh*.

3- Qëndrimi në Muzdelife, ditën e Kurban Bajramit prej agimit, derisa të lindë dielli.

4- Gjuajtja e parë e guralecëve në Mina.

5- Therja e kurbanit në Mina ditën e Kurban Bajramit.

6- Rruajtja, ose shkurtimi i flokëve, ose prerja e thonjve në Mina.

7- Vajtja në Mekë dhe kryerja e tauafit të Haxhit.

8- Falja e dy rekateve namaz të tauafit.

9- Ecja (sa'ji) ndërmjet dy kodrave Safa e Merua.

10- Tauafi i grave.

11- Falja e dy rekateve namaz të këtij tauafi.

12- Kthimi në Mina dhe bujtja aty natën e njëmbëdhjetë dhe të dymbëdhjetë të muajit Dhul Hixhe.

13- Gjuajtja e guralecëve në tri vendgjuajtjet në dy ditët e lartpërmendura.

Me këtë shpjegim kuptojmë se *Haxhi temettu* ka dy ihrame, dy ecje, dhe tre tauafe, tauafi i parë është për umre, i dyti për Haxhin dhe i treti është tauafi i grave.

Haxhi temetu për atë që banon larg Mekës

Allahu i Lartësuar thotë:

”فَإِذَا أَمِنتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ ۖ فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ ۖ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ۚ ذَلِكَ لِمَنْ لَّمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۚ”

“...dhe kur keni siguri, ai që bën umre para Haxhit, të therë llojin e kurbanit që ka më të lehtë dhe, në qoftë se nuk gjen (kurban), atëherë le të agjërojë tri ditë gjatë Haxhit dhe shtatë ditë kur të kthehet, këto janë dhjetë ditë të plota. Ky rregull është për ata që nuk e kanë familjen pranë Xhamisë së shenjtë...” (Sure “El Bekare”, ajeti 196)

Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) ka thënë: “Kush kryen Haxh, le të kryejë Haxh temetu. Ne nuk heqim dorë prej librit të Allahut e prej Sunetit (praktikës) të Profetit të Tij (Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!).”

Në vijim, Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) ka thënë: “Ne nuk njohim Haxh për hir të Allahut përveç Haxhit temettu dhe, kur ne do të takohemi me Zotin tonë, do të themi: “Punuam me librin Tënd e me Sunetin e Profetit Tënd.”

Të tjerët do të thonë: “Punuam sipas mendjes sonë.” Prandaj i lutemi Allahut të na bëjë ne dhe ata si të jetë dëshira e Tij.”

Me fjalën të “tjerët” Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) ka qëllim Ehli Sunetin, të cilët thonë: “Për atë që është larg Mekës, lejohet të kryejë njërin prej tri llojeve të Haxhit.”

Por kjo thënie është në kundërshtim të hapur me tekstin e Kur’anit, i cili e ka bërë farz të kryhet Haxh temetu:

”ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ“

“...ky rregull është për ata që nuk e kanë familjen pranë Xhamisë së shenjtë...”, domethënë nuk është banor i Mekës e i rrethinave të saj.

Fukahatë

Të gjithë fukahatë ndajnë një fjalë të përbashkët se ai që banon larg Mekës, ka farz të kryejë Haxh temetu dhe për atë nuk lejohet të kryejë as *Haxh ifrad* (vetëm Haxh) e as *Haxh kiran* (kur merr kurbanin me vete). Autori i librit “El Xhevàhir” thotë: “Me fjalën e përbashkët të dijetarëve tanë të fesë dhe të teksteve tona të transmetuara pa shkoputje në vargun e përcjellësve, kjo mund të jetë prej domosdoshmërive të medh’hebit tonë, por mes fukahave tanë ka kundërshtime në lidhje me përkufizimin e largësisë. Disa kanë thënë se largësia prej Mekës është në kufirin e dymbëdhjetë (12) miljeve, disa të tjerë kanë thënë se kufiri i largësisë nga Meka është dyzet e tetë (48) milje.”

Haxhi ifrad dhe Haxhi kiran

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Ai që kryen vetëm Haxh (*ifrad*) ka detyrë të bëjë tauafin rreth Shtëpisë së Shenjtë (*Qabes*), të falë dy rekate namaz te Mekami i Ibrahimit, të kryejë ecjen (*sa’ji*) ndërmjet dy kodrave Safa e Merva dhe kjo ecje (*sa’ji*) për këtë person, është tauafi i grave dhe ai s’ka detyrë të therë kurban.”

Gjithashtu, Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Adhurimet e atij që kryen Haxh kiran janë të njëjta me adhurimet e atij që kryen vetëm Haxh (ifrad). Përveç kësaj, lloji i Haxhit kiran, nuk ka më shumë përparësi se Haxhi ifrad, përveç marrjes së kurbanit me vete.”

Fukahatë

Ai që bën nijet të kryejë vetëm Haxh (ifrad) e vesh ihramin në shtëpinë e vet, kur shtëpia e tij është më afër Mekës se nga mikati. E vesh ihramin në mikat, kur Meka nga mikati është më afër se sa prej shtëpisë së tij. Pastaj menjëherë ai shkon në Arafat, qëndron në Arafat dhe prej aty shkon në Muzdelife (*mash'aril harâm*), qëndron aty, pastaj shkon në Mina, ku kryen adhurimet që duhet të kryhen këtu. Nga Mina shkon në Mekë, bën tauaf rreth Shtëpisë së Shenjtë, fal dy rekate namaz, pastaj bën ecjen (sa’ji) ndërmjet kodrave Safa e Merva, pastaj kryen tauafin e grave dhe fal dy rekate namaz.

Autori i librit “El Xheuàhir” ka thënë: “Për këtë çështje nuk kam gjetur asnjë kundërshtim për ndonjë gjë, as në tekstet e as në sentencat (*fetvâtë*).”

Personi që kreu këtë lloj Haxhi, ka detyrë të kryejë veç një umre menjëherë pas Haxhit, ose e kryen umren në muajt e tjerë, jashtë muajve të Haxhit.

Për sa i përket *Haxhit kiran* dhe *Haxhit ifrad*, të dy janë të njëjtë, pa asnjë dallim, përveç faktit se ai që kryen *Haxh kiran*, kur vesh ihramin, e ka kurbanin me vete dhe ka detyrë të presë të gjitha krerët e kurbaneve që ka marrë me vete, kurse për *Haxhi*

ifrad nuk ka kurban, ashtu siç ishte edhe fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*).

Haxhi ifrad e Haxhi kiran janë për banorët e Mekës e të rrethinave të saj

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Për banorët e Mekës, banorët e Murrit dhe për banorët e Serfit, nuk ka *Haxh temetu*, sipas fjalës së Allahut të Lartësuar: “...ky rregull - domethënë *Haxhi temettu* - është për ata që nuk e kanë familjen pranë Xhamisë së Shenjtë...”

Nipi i tij, Imam Rizai (*Paqja qoftë mbi të!*), në letrën që i shkroi mbretit Memun, i thoshte: “Lejohet vetëm *Haxh temetu*, domethënë për ata janë larg Mekës, pasi për ta nuk lejohet as *Haxhi kiran* e as *Haxhi ifrad*, ashtu siç e praktikojnë të përgjithshmit (Ehli Suneti), me përjashtim të banorëve të Mekës e të rrethinave të saj.”

Ky transmetim është shumë i njohur edhe i vërtetuar me dëshminë e autorit të librit “El Xheuàhir”.

Çështje

1- Për atë që bën nijet të kryejë *Haxh ifrad* lejohet të heqë dorë prej këtij nijeti, edhe pasi ka hyrë në Mekë. Me dëshirën e vet ai bën nijet të kryejë *Haxh temettu*. Për këtë ndërrim të nijetit, s’ka asnjë kundërshtim në tekstet e gërshetuara, ashtu siç ka thënë autori i librit “El Xheuàhir”. Por kjo nuk i lejohet atij që ka bërë nijet të kryejë *Haxh kiran*, sepse ai duhet të këtë kurbanin me vete,

kur vesh ihramin, domethënë që *Haxhi kiran* është i kushtëzuar nga marrja e kurbanit me vete.

2- Kur banori i Mekës është larguar prej familjes së tij dhe koha e kthimit qëllon në kohë Haxhi, sipas fukahave më të dëgjuar, si dhe me dëshminë e autorit të librave “El Xheuàhir” dhe “El Hadàik”, ai ka detyrë të veshë ihramin në mikat dhe me këtë ihram të kryejë *Haxh temettu*.

3- Kur jabanxhiu i largët banon në Mekë dy vjet, për atë mbetet rasti të kryejë *Haxh temettu* dhe nuk i lejohet të kryejë lloj tjetër Haxhi. Prandaj kur ai dëshiron të kryejë Haxhin islam, ka detyrë të shkojë në mikat dhe aty të veshë ihramin. Por ai mund të kryejë edhe Haxh kiran, vetëm pasi ka hyrë në vitin e tretë që banon në Mekë.

4- Ai që ka shtëpinë në Mekë ose në periferi të saj, por ka edhe një shtëpi tjetër larg Mekës, ai shikon: Nëse në njërin prej dy shtëpive banon më shumë kohë, ai duhet të zbatojë dispozitën që përfshin banesën ku ai banon më shumë dhe, në qoftë se koha e banimit në të dyja shtëpitë është e barabartë, atëherë ai ka të drejtë të përzgjedhë llojin e Haxhit që do të kryejë.

* * *

MIKATET

Ç'do të thotë mikat?

“Meuàkij” është shumësi i fjalës “mikat”, që do të thotë koha e caktuar për takimin, ashtu siç është edhe fjala e Allahut:

“ - إِنَّ يَوْمَ الْفُصْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ ” - **“Pa dyshim që dita e ndarjes, është caktim për të gjithë.”** (Sure “Ed Dukhàn”, ajeti 40), domethënë dita kur do të bëhet ndarja mes të drejtës e të gabuarës dhe, kjo është Dita e Kiametit.

Fjala “mikat” përdoret edhe për vendtakimin në një kohë të caktuar, ashtu siç ka ardhur në ajetin e nderuar të Kur’anit:

“وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا”

“Dhe kur Musai erdhi në kohën që Ne i caktuam...” (Sure “El A'ràf”, ajeti 143), domethënë erdhi në çastin që Ne caktuam për atë dhe në vendin ku Ne e urdhëruam të shkojë. Edhe për Haxhin ka vendarritje kohore e hapësinore, të cilat shpjegohen qartë në ajetin 197 të sure “El Bekare”:

“الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ”

“Haxhi është në muaj të caktuar...” Këto muaj janë: Sheval, Dhul Kaideh dhe Dhul Hixhe. Kur fillon muaji i dytë prej muajve të Haxhit, ai që vendos të kryejë Haxh, nuk i kapërcen dot vendet e caktuara për veshjen e ihramit (*mikattet*), nëse nuk ka veshur ihramin pikërisht në ato vende, ose edhe para atyre vendeve, për të cilat do të flitet në paragrafin vijues.

Mikattet

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Prej plotësimit të Haxhit e të umres, është veshja e ihramit në njërin prej mikateve që ka caktuar i Dërguari i Allahut (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), të cilat ti mund t’i kalosh vetëm nëse je i veshur me ihram. Këto vende, sipas caktimit të Profetit të Allahut (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), janë:

për banorët e Irakut, megjithëse në atë kohë nuk kishte as Irak e as myslimanë në ato treva, ai caktoi si mikat për veshjen e ihramit vendin e quajtur Batni Irk;

për banorët e Jemenit caktoi vendin e quajtur Jelmelem;

për banorët e Taifit caktoi vendin e quajtur Karnul Menàzil;

për banorët e Magribit (vendet që shtrihen në veri-perëndim të Afrikës), caktoi vendin e quajtur Xhuhfeh;

për banorët e Medines, caktoi vendin e quajtur Dhul Halijfeh;

për atë që e ka shtëpinë prapa këtyre mikateve në drejtim të Mekës, mikat për të është shtëpia e tij, domethënë për atë që e ka

shtëpinë më afër Mekës se prej mikatit përkatës, ai e vesh ihramin në shtëpinë e tij.

Fukahatë

Fukahatë kanë thënë se ai që vendos të kryejë Haxh, nuk lejohet ta veshë ihramin për Haxh para muajve të Haxhit, të cilat, siç u tha edhe më sipër, janë muajt: Sheual, Dhul Kaideh deri në përfundimin e ditës së trembëdhjetë të muajit Dhul Hixhe. Gjithashtu, atij nuk i lejohet të kapërcejë mikatet që ka përmendur i Dërguari më i madh (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), pa veshur ihramin. Këto vende janë:

1- Uàdil Atijk, ndodhet larg Mekës, afërsisht 100 km. Është mikati për banorët e Irakut, Nexhdit dhe për këdo që merr rrugën për në Mekë nga kjo anë.

2- Jelmelem, ndodhet larg Mekës, 94 km dhe është mikati për banorët e Jemenit dhe për këdo që merr rrugën për në Mekë nga kjo anë.

3- Karnul Menàzil, ndodhet larg prej Mekës, gjithashtu, 94 km dhe është mikati për banorët e Taifit dhe për këdo që merr rrugën për në Mekë nga kjo anë.

4- Xhuhfeh, ndodhet larg prej Mekës 187 km dhe është mikati për banorët e Egjiptit, të Shamit (Sirisë) ndër të cilët edhe banorët e Libanit, banorët e Jordanisë, banorët e Palestinës dhe atyre që udhëtojnë për në Mekë nga kjo anë.

5- Dhul Halijfeh, aty ku ndodhet xhamia Mesxhidu Shexhereh, që është larg prej Mekës 492km, është mikati për banorët e Medines dhe të atyre që udhëtojnë për në Mekë nga kjo anë.

6- Ai që është banor i Mekës, ose e ka shtëpinë ndërmjet mikatit e Mekës, mikati për të është shtëpia e tij.

Fqinjësia, afërsia

Kush niset për të kryer Haxh nëpër një rrugë që nuk çon në asnjërin prej mikateve të sipërpërmendura, ai e vesh ihramin aty ku mendja i anon më shumë se është më afër njërit prej mikateve. Për këtë është edhe fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): “Ai që qëndron një muaj në Medine dhe ka qëllim të kryejë Haxh, por i ndodh që të dalë prej Medines në një rrugë tjetër nga rruga që ndjekin banorët e Medines për të shkuar në Haxh, atëherë ai do ta veshë ihramin, pasi ka përshkuar gjashtë milje rrugë dhe është pranë Esh Shexhereh, prej vendit të quajtur El Bejdà'u.

Për atë që banon gjashtë muaj në Medine, pa asnjë dyshim, ai e vesh ihramin në Esh'shexhereh, pas gjashtë miljesh udhëtim, apo në vende të tjera, pa ndonjë përcaktim specifik. Nuk ka asnjë dallim në lidhje me afërsinë ndaj mikatit, qoftë kur udhëtimi është në tokë, qoftë kur është në det, kurse për udhëtimin në ajër, në mënyrë absolute, afërsia është e porealizueshme, sepse kuptimi i afërsisë e i fqinjësisë ndaj një sendi do të thotë që ai send të jetë ose nga e majta jote ose nga e djathta, por jo poshtë teje ose sipër teje.

Ihrami para mikatit

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Veshjen e ihramit në mikatet e ka caktuar i Dërguari i Allahut (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), prandaj Haxhiu nuk duhet ta veshë ihramin as para mikatit e as pas mikatit.”

Gjithashtu Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Ai që vesh ihramin jashtë muajve të Haxhit, për atë njeri nuk ka Haxh. Gjithashtu, edhe ai që nuk e vesh ihramin në mikat, ai nuk ka ihram.” Në disa transmetime thuhet: “Ai që e vesh ihramin para mikatit, është si ai që fal namazin e pasdites me gjashtë rekate.”

Fukahatë

Fukahatë ndajnë një fjalë të përbashkët se veshja e ihramit para mikatit lejohet vetëm në dy raste:

1- Kur ka qëllim të kryejë vetëm umre në muajin Rexheb, por ai ka frikë se, duke e vonuar veshjen e ihramit, derisa të arrijë në mikat, do të kalojë muaji Rexheb dhe hyn muaji Shaban, në këtë gjendje këtij personi i lejohet ta veshë ihramin para se të arrijë në mikat dhe bën nijet të kryejë umre në muajin Rexheb, qoftë edhe kur prej këtij muaji ka mbetur vetëm një ditë, ose edhe një pjesë e ditës.

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që vjen të kryejë umren dhe ka bërë nijet të kryejë umre në muajin Rexheb, por, para se ai të arrijë në mikat, hyn hëna e muajit

Shaban. A lejohet që ai ta veshë ihramin para se të arrijë mikatin dhe të konsiderojë se umren po e kryen në muajin Rexheb? Apo ai ta vonojë veshjen e ihramit dhe ta konsiderojë umren se po e kryen në muajin Shaban? Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) iu përgjigj: “Ai e vesh ihramin para se të arrijë në mikat dhe umreja që ai do të kryejë, është për muajin Rexheb, kështu që ai ka shpërblimin për kryerjen e umres në muajin që ai kishte bërë nijet.”

2- Kur dikush vendos ta veshë ihramin para se të arrijë në mikat. Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që, për të falënderuar Allahun, e vendos ta veshë ihramin në Kufe. Ç’duhet të bëjë ai? Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) iu përgjigj: “Le ta veshë ihramin në Kufe dhe le të qëndrojë në besën që ka dhënë për hir të Allahut.” Vetëkuptohet që specifikimi i burimit nuk do të thotë specifikim i të ardhurit, domethënë nuk është qëllim specifik i Kufes si vend.

Ihrami pas mikatit

Me sipër kemi thënë se ai që niset për të kryer Haxh ose umre prej një mikati, është i detyruar ta veshë ihramin në atë mikat, është apo nuk është prej banorëve që përfshihen në atë mikat, ose kalon nëpër atë mikat rastësisht, ose për shkak të ndonjë nevoje. Për atë që e kalon këtë mikat pa e veshur ihramin me qëllim, autori i librit “El Xheuàhir” ka thënë: “Ihrami i tij është i pavlefshëm. Prandaj ai duhet të rikthehet në mikat dhe ta riveshë aty ihramin. Sikur të supozojmë se ai e ka të pamundur të kthehet që të riveshë ihramin në mikat, pasi më parë e kishte lënë pa e veshur me qëllim, sipas fjalës më të përhapur të fukahave, ihrami i tij është i pavlefshëm. Madje midis nesh, domethënë midis

imamaive, kuptohet pa asnjë kundërshtim prej shumicës së fukahave, se ai duhet të ndëshkohet për punën e tij të keqe.”

Nëse nuk e ka veshur ihramin në mikat për shkak se harron, ose ngaqë nuk e di, por ka mundësi të rikthehet në mikat dhe ta veshë Ihramin aty, ai e ka për detyrë të rikthehet dhe, nëse është e mundur, ai e vesh ihramin në mikatin që ka përpara, ndryshe, sipas vlerësimit të mundshëm, ai e vesh ihramin në Mekë ose jashtë saj, duke preferuar më shumë ta veshë ihramin jashtë Mekës. Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që kalon nëpër mikatin ku njerëzit veshin ihramin, por harron ose nuk e di që ihrami duhet të vishet aty, kështu që ai nuk e vesh ihramin në mikat. Përfundimisht vjen në Mekë pa ihram, por ka frikë të kthehet në njërin prej mikateve se do të kalojë koha e Haxhit. Ç’duhet të bëjë ky burrë? Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) iu përgjigj: “Ai del prej xhamisë së Qabes, vesh ihramin. Kjo veshje e ihramit e shlyen veshjen në mikat.”

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që harron ta veshë ihramin, derisa hyn në xhaminë e Qabes. Ç’duhet të bëjë ky burrë? Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) iu përgjigj: “Ai shkon në mikatin e caktuar për banorët e vendit të tij, por, nëse ka frikë se kalon koha e Haxhit, atëherë ai e vesh ihramin aty ku është dhe, nëse ka mundësi të dalë prej xhamisë së Qabes, le të dalë.”

Në qoftë se ai harron krejtësisht që duhet ta veshë ihramin dhe nuk kujtohet fare se është pa ihram, derisa kryen të gjitha veprimet e Haxhit, a konsiderohet i plotësuar Haxhi i tij, apo ai ka detyrë të kryejë Haxh për herë të dytë?

Përgjigje:

Autori i librit “El Xheuàhir” ka thënë: “Sipas fjalës më të përhapur e më në zë të transmetuar në shkallën e bukur mursel, Haxhi i tij është plotësuar.”

* * *

IHRAMI

Haxhi ka disa punë, disa prej të cilave janë farz dhe disa të tjera janë mustehab. Punët farz të Haxhit janë dymbëdhjetë: ihrami, qëndrimi në Arafat, qëndrimi në “El Mash'ar” - Muzdelife - shkuarja në Mina, gjuajtja e guralecëve, kurban, rruajtja e kokës ose shkurtimi i flokëve, tauafi i Haxhit dhe falja e dy rekateve namaz të këtij tauafi, tauafi i grave dhe falja e dy rekateve namaz të këtij tauafi. Disa prej këtyre punëve farz janë elemente bazë (*ruk'n*) dhe disa të tjera nuk janë elemente bazë. Me këto punë do të njihemi në paragrafin vijues. Po fillojmë me ihramin.

Përkufizimi i ihramit

Fukahatë kanë kundërshtime mes tyre, në lidhje me përkufizimin e ihramit. Dikush prej tyre ka thënë se ai është thjesht vetëm nijet. Një tjetër ka thënë se nijet është edhe *telbija* (thënia me zë të lartë: “Iu përgjigja thirrjes Tënde o Allah!”). Një i tretë ka thënë se nijeti është telbija dhe veshja e dy copave të ihramit. Padyshim që ihrami realizohet, kur janë kryer këto tri

veprime. Nuk ka ihram, kur nuk është bërë nijet, sepse të gjitha punët janë me nijet, ashtu siç ka ardhur në hadithin e Profetit.

Në paragrafin e tretë do të shpjegohen këto çështje: A vishet ihrami, kur nuk është thënë telbija, ose kur nuk janë veshur dy copat e ihramit, apo kur është thënë telbija e janë veshur dy copat e ihramit, kur nijeti është bërë dhe shpirtërisht ekziston vendosmëria për të lënë veprimet e ndaluara që dihen.¹

Përveç këtyre që u thanë, ihrami ka edhe punë mustehab dhe punë të tjera farz, duke ditur se e vërteta e ihramit është unike dhe, është e barabartë, qoftë kur ihrami është veshur për të kryer vetëm umre, qoftë kur është veshur për të kryer të tri llojet e Haxhit.

Të pëlqyeshmet (mustehab'bet) e ihramit

Për atë që ka bërë nijet ta veshë ihramin, është mustehab të pastrojë trupin, të bëjë debilimin e pjesëve të trupit që depilohen zakonisht, të presë thonjtë, të shkurtojë mustaqet, të bëjë gusël, qoftë edhe gruaja, kur mbaron periudhën e menstruacioneve ose periudhën e hemorragjisë së lehonisë, sepse qëllimi kryesor është pastërtia.

¹ Sej'jid El Khuji, në lidhje me veprimet e Haxhit, ka thënë: "Kuptimi i ihramit shprehet me qëllimin për kryerjen e Haxhit temetu. Vetë telbija shpreh fillimin e ihramit, pasi pa telbijen nuk ka ihram, ashtu siç shpreh tekbiri i fillimit hyrjen në namaz dhe pa tekbinin e fillimit, nuk ka namaz." Bazuar mbi këtë thënie, ihrami priset plotësisht ashtu siç priset kur mungon nijeti, por nuk priset kur mungon veshja e dy copave të ihramit. Në esencë dhe me fjalën e përbashkët të fukahave, ihrami realizohet edhe pa u thënë telbija.

Gjithashtu, është mustehab që ai që bën nijet të veshë ihramin për *Haxh temettu*, duhet të zgjasë flokët e kokës që me fillimin e muajit Dhul Kaideh. Në qoftë se bën gusël dhe pastaj ha ose vesh ato sende që janë të ndaluara të hajë e të veshë ai që ka veshur ihramin, gjithnjë si veprim mustehab, ai duhet të bëjë përsëri gusël. Në lidhje me këtë çështje kanë ardhur shumë transmetime prej Ehli Bejtit (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi ta!*).

Prej Ehli Bejtit (*Paqja bekimi i Allahut qoftë mbi ta!*) transmetohet se është mustehab që ihrami të vishet pas namazit të drekës, ose pas çdo namazi tjetër farz. Në qoftë se nuk ndodh që ihrami të vishet pas namazit farz, atëherë është mustehab që burri të falë gjashtë rekate namaz për ihramin, nga dy rekate, ashtu siç falet namazi i mëngjesit, ose fal vetëm katër rekate namaz, ose e pakta fal vetëm dy rekate namaz.

Gjithashtu, prej Ehli Bejtit (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi ta!*) transmetohet se ai që vesh ihramin, të kushtëzojë me Zotin e tij ihramin e veshur, duke thënë: “O Zoti im, dëshiroj që me këtë (ihramin) të kryej të gjitha sa më ke urdhëruar Ti. Nëse mua më del ndonjë pengesë që më ndalon ta plotësoj plotësisht atë, ose më ndalon ndonjë faktor, bëj për mua një zgjidhje.”

Farzet e ihramit

Farzet e ihramit janë tre:

1- Nijeti. Një burrë i tha Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): “Dua të kryej umre dhe do të pres që të kryej Haxh (*Haxh temetu*), por nuk di se çfarë të them.”

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) i tha: “Thuaj: ‘O Zoti im! Dua të kryej umre dhe të pres deri në kohën që të kryej Haxh, bazuar në librin Tënd e në Sunetin e Profetit Tënd. Nëse Ti dëshiron, mbaje fshehur atë që unë dua.”

Përsëri është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burë që ka qëllim të kryejë *Haxh temettu*, po nuk di si të veprojë. Ai (*Paqja qoftë mbi të!*) i tha: “Bën nijet për të kryer umre dhe pastaj rivish ihramin për Haxh.”

Shpesh kemi përsëritur se nuk ka adhurim pa bërë nijetin me qëllim afrimi te Allahu, që do të thotë se nevoja dhe motivet për punën janë vetëm për hir të Allahut. Meqenëse ihrami mund të jetë për të kryer vetëm umre të bërë nijet si pjesë e *Haxhit temettu*, ose për *Haxh temettu*, ose për të kryer vetëm Haxh, ose për të kryer *Haxh kiran*, atëherë, patjetër duhet të emërtohet lloji i adhurimit për të cilin është veshur ihrami, domethënë, është veshur vetëm për këtë qëllim dhe jo për ndonjë qëllim tjetër. Nuk mund të thuhet se ka nijet farz e nijet mustehab, por ka vetëm nijet për t’u afruar te Allahu dhe kaq mjafton.

Gjithashtu, nuk është farz që nijeti të shprehet me fjalë. Pikërisht ky është edhe kuptimi i fjalës së Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): “...nëse Ti dëshiron, mbaje fshehur atë që unë dua.”

Pyetje: Më sipër është thënë se ai që banon larg Mekës ka farz të kryejë *Haxh temettu* dhe Haxhi temetu përbëhet prej umre dhe prej Haxhit. Secila nga këto të dyja ka nevojë për riveshje ihrami më vete, gjithashtu kemi thënë se ihrami për umre vishet në mikat, kurse ihrami për Haxhin, për këtë person, vishet në Mekë. A është i vlefshëm nijeti i përbashkët për veshjen e ihramit për umre e për Haxh, pra, për të kryer *Haxh temettu*?

Përgjigje:

Meqenëse Haxhi e umre kanë nga një ihram të pavarur, kur burri bën nijet të veshë vetëm një ihram për umre e për Haxh, në të vërtetë ka bërë nijet atë çka nuk është në ligjin e fesë, për pasojë ihrami i tij është pa vlerë. Autori i librit “El Xheuàvir” ka thënë: “Haxhi e umre nuk bëhen me një nijet të vetëm dhe me një ihram të vetëm. Bazuar në thënien e shehut, të gjithë fukahatë kanë një fjalë të përbashkët se nuk lejohet bashkimi i umres e i Haxhit me një ihram të vetëm.”

2- Katër telbijet. Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Fjalët e tebijes janë: “*Leb’bejke-ll’lallahum’me leb’bejk, leb’bejke là sherijke leke leb’bejk, in’nel-hamde uen’niëmete leke uel-mulk, là sherijke leke*”- “*Iu përgjigja thirrjes Tënde o Zoti im, iu përgjigja. Ti nuk ke shok e ortak. Iu përgjigja! Lavdërimi, falënderimi e mirësia janë vetëm për Ty! Ti nuk ke shok e ortak!*”

Gjithashtu, Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) tha: “*I Dërguari i Allahut (Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!) e ka bërë telbijen me katër shprehjet e mësipërme.*”

Patjetër duhet të theksojmë se në *Haxhin temettu*, duhet të këndohet *telbija*, gjithashtu duhet të këndohet edhe në umren e *Haxhit temetu*. *Telbija* këndohet edhe kur kryhet vetëm umre, ose vetëm Haxh (*Haxh ifrad*), në atë mënyrë që ihrami nuk është i pavlefshëm në të gjitha këto lloje adhurimesh që u thanë, nëse nuk këndohen fjalët e *tebijes*. Me fjalën e përbashkët të fukahave dhe me tekst, autori i librit “El Xheuàhir”, dëshmon se, kur burri bën nijet të hyjë në ihram, vesh dy copat e ihramit, por nuk këndon

fjalët e telbijes. Pastaj ndalohet nga të gjitha punët që ndalon ihrami. Ai nuk ka asnjë detyrim.

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që kryen marrëdhënie intime me gruan e vet, pasi ka veshur ihramin, por nuk ka kënduar telbijen. A ka ndonjë detyrim shlyerje për veprimin e tij?

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) i tha: “Mbi atë nuk rëndon asnjë detyrim.”

Për sa i përket atij që kryen *Haxhi kiran*, personi që bën nijet këtë lloj haxhi, ka të drejtë të përzgjedhë mes *telbijes* e mes bërjes së kurbanit me shenjë (në kafshët e trasha, deve, lopë), domethënë vënies së varësës (një këpucë të vjetër) në qafën e kurbanit (bagëtitë e imta, dele e dhi), që të dallohet se ajo bagëti është ndarë për kurban.

Autori i librit “El Xheuàhir” ka thënë: “Kjo është thënia më e përhapur dhe më në zë, pasi në lidhje me këtë çështje kanë ardhur shumë transmetime, ndër të cilat është edhe fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): “Ihramin e bëjnë detyrim tri veprime: *telbija*, bërja e kurbanit me shenjë (*el ish'âr*), ose varja e varësës në qafën e kurbanit (*takljd*). Kur bëhet një nga këto veprime, në të vërtetë është hyrë në ihram.”

Këndimi i *telbijes* fillon që me veshjen e ihramit e vazhdohet deri në gjuajtjen e parë të guralecëve (*xhemretul akabeh*). *Telbija* ndërpritet vetëm kur shikohen shtëpitë e Mekës. Është mustehab që burrat të këndojnë telbijen me zë të lartë, por jo gratë. Gjithashtu, burrat nuk e këndojnë *telbijen* me zë të lartë në xhamitë.

3- Veshja e dy copave të ihramit për burrat. Me njëren copë mbështjell pjesën e poshtme të trupit (*izàr*), kurse copën tjetër e hedh mbi supet dhe e lëshon përgjatë shpinës (*ridàë*). Imami Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Kur arrin në ndonjërin prej mikateve dhe dëshiron të hysh në ihram, bëj gusël dhe vish dy copat e ihramit.”

Në një transmetim tjetër, thuhet: “Hidh ujë mbi trupin tënd dhe, me lejen e Allahut, vish dy copat e ihramit.”

Fukahatë ndajnë një mendim të përbashkët: Për të hyrë në ihram, burri vesh *izàrin*, copën që mbulon pjesën e poshtme të trupit prej kërthizës deri poshtë gjunjëve, gjithashtu, vesh edhe *ridàë*, që është copa e dytë, me të cilën ai mbulon shpinën, gjoksin dhe dy supet. Atij që ka veshur ihramin i lejohet të veshë më shumë se dy copa, me kusht që ato të mos jenë të qepura.

Gjithashtu, atij i lejohet të ndërrojë copat e ihramit, por më mirë është që ai të bëjë tauafin më dy copat e ihramit me të cilat ka hyrë në ihram.

Në lidhje me veshjen e atij që hyn në ihram, fukahatë kanë të njëjtat kushte që kanë vënë për veshjen e atij që fal namaz, si: pastërtia, veshja të mos jetë mëndafsh për burrat, ose lëkurë prej kafshësh që nuk u hahet mishi. Madje një grup fukahash kanë thënë se nuk lejohet, në mënyrë absolute, që copat e ihramit ose rrobat e atij që fal namaz, të jenë prej lëkure.

Fukahatë ndajnë një fjalë të përbashkët se ai që ka veshur ihramin, nuk i lejohet të veshë as këmishë, as mbathje, as rroba që mbërthehen me kopsa e as të mbulojë kokën e fytyrën, kurse gruaja e mbulon kokën dhe zbulon fytyrën, me përjashtim të

rasteve kur ajo ka frikë se burrat mund ta shikojnë me dyshim. Gjithashtu, gruaja që ka hyrë në ihram, nuk ka të drejtë të veshë doreza, por ajo ka të drejtë të veshë rroba mëndafshi dhe të mbathë meste.

Pyetje: A është kusht veshja e dy copave të ihramit që ihrami të jetë i vlefshëm, në kuptimin sikur burri të hyjë në ihram lakuriq, ose vesh rroba të qepura, pra, si bazë ai nuk ka hyrë në ihram, apo ai ka hyrë në ihram dhe është mëkatar, sepse nuk ka veshur dy copat e ihramit dhe për këtë meriton dënimin.

Përgjigje:

Ihrami realizohet pa veshjen e dy copave të ihramit. Për këtë tregon fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): *“Ihramin e bëjnë detyrim tri veprime: telbija, bërja e kurbanit me shenjë (el ish’âr), ose varja e varësës në qafën e kurbanit (taklijd). Kur bëhet një nga këto veprime, në të vërtetë është hyrë në ihram.”* Realizimi i ihramit me këto tri veprime është i qartë, ashtu siç është e qartë se dy copat e ihramit nuk janë as kusht e as pjesë e ihramit, ndryshe do të qe detyrë që ato të përmendeshin e të shpjegoheshin.

Veprime jo të pëlqyeshme në ihram

Për atë që ka veshur ihramin është veprim i shëmtuar (*keràhet*) të veshë ihram me ngjyrë tjetër përveç ngjyrës së bardhë. Gjithashtu, është veprim i shëmtuar (*keràhet*): dy copat e ihramit të jenë të papastra, të lahen flokët, të lyhen flokët e pjesët e tjera të trupit me këna dhe të parfumohet.

* * *

LËNIET PËR SHKAK TË VESHJES

SË IHRAMIT

Ai që ka veshur ihramin, ka detyrim të heqë dorë nga punët e mëposhtme:

Gjahu i tokës

Allahu i Lartësuar urdhëron e thotë:

“يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرُمٌ”

“Ju që kini besuar, mos vrisni gjah kur jeni në ihram)” (Sure “El Maide”, ajeti 95)

Gjithashtu, Allahu urdhëron e thotë:

“أَحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلْغِيَّاتِ ۚ وَحُرَّمٌ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا”

“Është hallall për ju gjahu i detit e ushqimi i tij, si kënaqësi për ju e për udhëtarët dhe është haram për ju gjahu i tokës derisa të jeni në ihram...” (Sure “El Mâideh” ajeti 96)

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Nuk është hallall për ty asnjë lloj gjahu, kur ti je në ihram.”

Gjithashtu, për ty që je në Ihram është e ndaluar t’i tregosh gjahun atij që nuk është në ihram, si dhe atij që është në ihram, kur ai ka qëllim ta gjuajë gjahun. E ke të ndaluar të bësh me shenjë në drejtim të gjahut, i cili, për shkakun tënd, bëhet hallall, pasi për të gjitha këto ka shlyerje për këdo që i shkel këto urdhra me qëllim.

Fukahatë

Fukahatë ndajnë një fjalë të përbashkët se, për atë që ka hyrë në ihram, është hallall gjahu i detit, gjuetia në det, ngrënia e gjahut të detit, bërja me shenjë në drejtim të gjahut, tregimi i vendit ku gjendet gjahu, si dhe therja e gjahut të detit.

Në qoftë se ai që është në ihram ther gjahun e tokës, gjahu i therur prej tij është si cofëtinë dhe, për pasojë, nuk është hallall ngrënia e tij.

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Kur gjahun e ther ai që është në ihram, atë nuk e ha as ai që nuk është në ihram e as ai që është në ihram, pasi ai gjah është si cofëtinë.”

Atij që është në ihram i lejohet të vrasë kafshët e insektet që shkaktojnë mundim, si gjarpri, akrepi, miu, ujku, qeni i tërbuar dhe çdo gjallesë tjetër, nga e cila ai ka frikë për veten e tij. Për vrasjen e këtyre mundimsjellësve, ai që është në ihram nuk ka detyrim të bëjë shlyerje.

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Ai që është në ihram, vret çdo egërsirë nga e cila ka frikë për veten e tij. Ai vret luanin, shpendët grabitqarë, gjarprin, miun, akrepin. Në qoftë se ty të sulmon një bishë, menjëherë vrite bishën, por, nëse bisha nuk të sulmon, mos e vrit. Vrite menjëherë edhe qenin e tërbuar, kur ai të sulet.”

Shlyerja për gjahun

Allahu i Lartësuar urdhëron e thotë:

”يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ ۚ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمَّداً فَجَزَاءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ أَوْ عَدْلٌ ذَلِكَ صِيَامًا“

“Ju që kini besuar, mos vrisni gjah kur jeni në ihram dhe ai prej jush që vret gjah me qëllim, dënimi për atë është të bëjë kurban një bagëti të ngjashme me gjahun e vrarë dhe, për këtë çështje vendosin dy burra të drejtë nga ana juaj, duke e therur kurbanin pranë Qabes, ose shlyerja bëhet duke ushqyer të varfër, ose në të njëjtën masë agjërim...” (Sure “El Maide”, ajeti 95)

Autori i librit “Mexhmaul Bejân” ka thënë se qëllimi me fjalën “gjah”, është për gjahun e tokës dhe, te kolegët tanë fukaha është e barabartë si për gjahun që hahet, ashtu edhe për gjahun që nuk hahet.

Fjala “të ngjashme” në ajetin e lartpërmendur: **“...një bagëti të ngjashme me gjahun e vrarë...”**, nënkupton se bagëtia që do të bëhet kurban, të jetë e ngjashme me gjahun e vrarë si krijesë: për strucin bëhet kurban një deve, për gomarin e egër dhe

të ngjashëm me të, bëhet kurban një lopë, për zhapikun e llojit dhabij bëhet kurban një dele.

Të gjitha këto vlerësime janë sipas transmetimeve të ardhura prej Ehli Bejtit (*Paqja e shpëtimi i Allahut qoftë mbi ta!*). Kuptimi i fjalës së Allahut: “... **dhe për këtë çështje vendosin dy burra të drejtë nga ana juaj...**”, do të thotë: Ta shikojnë këtë çështje dy burra të drejtë e të ditur, që janë të fesë suaj e prej kombësisë suaj. Këta dy burra bëjnë vlerësimin e ngjashmërisë së gjahut të vrarë me kafshët shtëpiake, pra, janë këta dy burra që vendosin për llojin e bagëtisë që do të bëhet kurban për gjahun e vrarë. Pastaj mishin e këtij kurban ai e ndan sadaka.

Kuptimi i fjalës së Allahut: “... **duke e therur kurbanin pranë Qabes...**” te kolegët tanë fukaha do të thotë: Ai që ka hyrë në ihram për të kryer umren, e ther kafshën shtëpiake të ngjashme me gjahun e vrarë në Mekë kundrejt Qabes. Nëse ihramin e ka veshur për të kryer Haxh, këtë kurban ai e ther në Mina.

Kuptimi i fjalës së Allahut: “...**ose shlyerja bëhet duke ushqyer të varfër...**”, do të thotë që gjahu i vrarë të vlerësohet me para dhe me atë shumë të blihet ushqim, të cilin ai e shpërndan te të varfrit, duke i dhënë çdo të varfëri një sasi ushqimi të barabartë me dy “med”.

Fjala e Allahut: “...**ose në të njëjtën masë agjërim...**”, do të thotë: Ai agjëron një ditë për çdo dy “med”. Kështu është transmetuar prej Ehli Bejtit (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi ta!*).

Me fjalë më të përmbledhura, fukahatë kanë thënë se, kur ai që është në ihram, vret një gjah, ai ka detyrim të bëjë kurban një kafshë shtëpiake të ngjashme me gjahun e vrarë prej tij. Kur nuk

ka mundësi të gjejë bagëti për kurban, me vlerën e bagëtisë ble ushqim, të cilin e ndan sadaka te të varfrit, duke i dhënë çdo të varfëri nga dy “med” ushqim. Por ai nuk ka detyrim të japë më shumë, kur numri i të varfërve është më shumë se gjashtëdhjetë. Nëse nuk ka mundësi financiare të japë ushqim për shlyerjen, atëherë agjëron një ditë për çdo dy “med” ushqim. Nëse nuk ka mundësi ta përballojë këtë agjërim, atëherë agjëron vetëm tetëmbëdhjetë ditë.

Fukahatë e kanë zgjatur shumë fjalën në lidhje me gjahun dhe shlyerjen për gjahun e vrarë prej atij që është në ihram. Ata kanë filluar me gjahun e llojit të shpendëve të mëdha (si struci) që ngjason me devenë, deri në vrasjen e karkalecave. Për të gjitha llojet e gjahut të vrarë prej atij që është në ihram kanë shkruar degë të shumta dhe kanë bërë supozimet nga më të ndryshmet. Ai që dëshiron më shumë sqarim e hollësi, le të referohet në librat “El Xheuàhir” dhe “El Hadàik”¹. Ne jemi mjaftuar vetëm me këtë sinjalizim, për shkak se një perifrazim i kësaj çështjeje nuk do të sillte ndonjë dobi, sepse ai që shkon në dy xhamitë e shenjta (në xhaminë e Qabes në Mekë, ose në xhaminë e të Dërguarit të Allahut, në Medine), shkon të kryejë adhurim me përkushtim e të bëjë një jetesë sa më të përkorë dhe nuk shkon për të bërë shëtitje e të zbavitet duke dalë për gjah.

¹ Autori i librit “El Hadàik” wshtw zgjatur nw shpjegimin e shpagimit tw gjuetisw. Nwse do ta pwrmdim do tw na duhen njwqind faqe nw kwtw libwr.

Morrat

Disa prej fukahave kanë thënë: “Për atë që është në ihram, nuk lejohet të vrasë parazitët e trupit, si morrat e insektet gjakthithëse. Për të lejohet që t’i heqë ato prej turpit. Të tjerë fukaha kanë thënë se atij i lejohet të vrasë tartabiqet e pleshtat, me qëllim që t’i largojë ato prej trupit të tij. Padyshim që ne nuk dyshojmë aspak për lejin e asgjësimit të çdo sendi që sjell mundim, madje lejohet edhe vrasja e këtyre krijesave mundimsjellëse. Një burrë shkoi te Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) dhe e pyeti për dikë që ka vrarë një grerëz, kur ishte në ihram. *A është veprim i drejtë, vrasja e kësaj grerëze?*

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Në qoftë se e ka vrarë gabimisht, mbi të nuk rëndon asnjë detyrim.”

Pyetësi i tha: “Jo, e ka vrarë me qëllim.”

Atëherë Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) i tha: “Jep sadaka një sasi ushqimi.”

Pyetësi tha përsëri: “Grerëza më sulmoi mua.”

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) i tha: “Në qoftë se ajo të sulmon, atëherë ti vrite menjëherë atë.”

Martesa

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Ai që ka hyrë në ihram, as nuk martohet vetë e as nuk marton dikë tjetër, sepse martesa që ai bën është e prishur.”

Gjithashtu, Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Kur ai që është në ihram, martohet, duke e ditur se është haram, kjo martesë kurrë nuk është hallall për të.”

Në një rast tjetër, Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Ai që është në ihram, as nuk martohet e as nuk e martojnë, as nuk bën fejesë e as nuk dëshmon martesë. Në qoftë se ai martohet, martesa e tij nuk ka asnjë vlerë.”

Fukahatë

Fukahatë kanë thënë se atij që është në ihram, nuk i lejohet të lidhë aktmartese as për vete e as për ndonjë tjetër. Atij nuk i lejohet të jetë i autorizuar të lidhë martesë. Nëse ai bën ndonjë veprim nga këto që u thanë, kjo martesë e lidhur prej tij nuk konsiderohet e lidhur. Gjithashtu, atij nuk i lejohet as të jetë dëshmitar në martesë. Kur ai e lidh martesën, duke e ditur se është haram, gruaja për të cilën ai lidhi martesë, është gjithmonë haram për të, vetëm për shkak se aktmartesa është shkruar gjatë kohës që ai ishte në ihram, madje edhe në qoftë se ai nuk ka kryer marrëdhënie intime me të grua. Nëse ai nuk ka dijeni që lidhja e martesës për të është haram, atëherë ajo grua nuk është haram për të, qoftë edhe kur ka kryer marrëdhënie intime me atë grua. Ai që është në ihram, ka të drejtë ta ndajë gruan. Kjo mbështetet edhe nga fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): “Ai që është në ihram, ndan dhe nuk martohet.”

Marrëdhëniet seksuale dhe kënaqësia

Është pyetur Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) për një burrë që ka hyrë në ihram dhe kryen marrëdhënie intime me gruan e vet. Çfarë duhet të bëjë ky burrë? Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) është përgjigjur: *“Në qoftë se nuk e di që ky veprim për të është i ndaluar, mbi të nuk rëndon ndonjë detyrim. Por nëse ai e di, atëherë ka detyrim të bëjë kurban një deve, të ndahen nga njëri-tjetri, derisa të përfundojnë veprimet e Haxhit dhe pastaj kthehen në vendin ku bënë atë çka bënë, por që të dy kanë detyrim të kryejnë Haxh kaza vitin e ardhshëm.”*

Është pyetur Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) në lidhje me një burrë që është në ihram dhe përkëdhel gruan e tij, derisa shikon t’i dalë spermë, pa kryer marrëdhënie intime, ose këtë veprim e bën në Muajin e Ramazanit. Çfarë duhet të bëjë ky burrë?

Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) është përgjigjur: *“Të dy kanë detyrim të bëjnë të njëjtën shlyerje që ka detyrim të bëjë edhe ai që kryen marrëdhënien intime.”*

Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) ka thënë: *“Kush puth gruan e vet pa epsh, duke qenë në ihram, ai ka detyrim të bëjë kurban një dele dhe, kush puth gruan e vet me epsh dhe me këtë puthje ka dalje të spermës, ai ka detyrim të bëjë kurban një deve dhe t’i kërkojë falje Allahut për mëkatin e kryer.”*

Fukahatë

Fukahatë ndajnë një mendim të përbashkët se për atë që është në ihram, nuk lejohet të kryejë marrëdhënie intime me gruan e vet, ose të kënaqet me të me llojet e ndryshme të përkëdheljeve që sjellin kënaqësi. Nëse ai kryen marrëdhënie intime me gruan, Haxhi i tij është i prishur, megjithëkëtë ai duhet të vazhdojë të kryejë e të plotësojë të gjitha punët e Haxhit. Ai ka detyrim të kryejë kaza Haxhin vitin e ardhshëm, me kusht që në Haxhin kaza që do të kryejë së bashku me gruan, të jetë i ndarë prej saj, me qëllim që të mos ringjajë ajo që ngjau mes tyre herën e parë.

Në librin “Et Tedhkireh”, El A'llàmeh thotë: “Ndarja ka kuptimin që ata të dy të mos mbeten vetëm për vetëm, sepse, kur së bashku me ta të dy është edhe një i veshur me ihram, prania e këtij të treti e pengon prirjen e çiftit për të shkuar deri në marrëdhënien intime.”

Kur gruaja pranon me dashje veprimin e bashkëshortit të saj, Haxhi i saj është i prishur dhe për shlyerje ajo ka detyrim të bëjë kurban një deve, si dhe të bëjë kaza Haxhin vitin e ardhshëm. Por nëse ajo është e imponuar, mbi të nuk rëndon asnjë detyrim. Burri i saj, si shlyerje, do të bëjë kurban dy deve, njërën deve për veten e tij dhe devenë tjetër për gruan. Në qoftë se gruaja nuk është në ihram, kurse burri është në ihram, ajo s'ka asnjë përgjegjësi dhe ajo s'ka detyrim të bëjë shlyerje, por për shkak të saj, as burri nuk ka detyrim të bëjë shlyerje.

Nëse burri që është në ihram, e puth gruan e vet me epsh, si shlyerje, bën kurban një deve dhe, kur e puth pa epsh, për

shlyerje bën kurban një dele. Në qoftë se ai që është në ihram shikon një grua të huaj (me të cilën nuk e ka të ndaluar të martohet) dhe nga shikimi në këtë grua, atij i del spermë, Haxhi i tij nuk është prishur, por nëse është i pasur, ai ka detyrim të bëjë kurban një deve. Nëse është ndër të mesmit, ka detyrim të bëjë kurban një lopë, ose një dele kur nuk është në gjendje të mirë.

Autori i librit “El Hadàik” ka thënë: “Thënia më në zë e më e përhapur është transmetimi i Ebu Besijrit, i cili tregon se i ka thënë Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): “Një burrë në ihram shikon kërcirin e një gruaje dhe nga kjo atij i del spermë. Çfarë duhet të bëjë ky burrë?”

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Në qoftë se është i pasur, ka detyrim të bëjë kurban një deve, në qoftë se është nga të mesmit, ka detyrim të bëjë kurban një lopë dhe, në qoftë se është i varfër, ka detyrim të bëjë kurban një dele.”

Parfumimi

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Ai që është në ihram, nuk ve asnjë lloj parfumi dhe nuk duhet të prekë apo të preket nga asnjë lloj parfumi, as nga borziloku dhe as të nuhasë e të ndiejë kënaqësi nga aroma e parfumit.”

Kur ai që është në ihram, përtyp me qëllim shafran (*za'frân*), ose ha një ushqim që ka aromë, ai ka detyrim të bëjë kurban. Por nëse ha nga këto ushqime aromatike, ngaqë harron, atëherë mbi të nuk rëndon asnjë detyrim, por ka detyrë të pendohet para Allahut për veprimin e kryer dhe të kërkojë prej Tij faljen e mëkatit.

Baba i Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*), Imam Bskiri (*Paqja qoftë mbi të!*), ka thënë: “Kur ai që është në ihram, depilon sqetullën e vet, ose pret thonjtë, ose rruan kokën, ose vesh një rrobë që nuk duhet ta veshë, në qoftë se këto veprime i kryen, ngaqë harron, mbi të nuk rëndon asnjë detyrim. Por nëse i bën me qëllim, atëherë ka detyrim të bëjë kurban një dele.”

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) në lidhje me barishtet aromatike të Qabes, kur prekin veshjen e atij që është ihram. Çfarë duhet të bëjë personi që shkel këto barishte? Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Nuk ka problem.”

Fukahatë

Fukahatë ndajnë një mendim të përbashkët mes tyre se burri e gruaja në ihram e kanë haram të parfumohen, të nuhasin parfum, ose të hanë ushqim të parfumuar. Nëse ai që është në ihram, vdes, ai nuk lahet me ujë në të cilin është hedhur kamfur (*kàfûr*). Gjithashtu, kufoma e tij nuk parfumohet as me kamfur e as me ndonjë lloj tjetër parfumi. Kur ai që është në ihram, ha ushqim aromatik, ose parfumohet, ngaqë harron, ose ngaqë nuk e di, ai nuk ka detyrim të bëjë shlyerje. Gjithashtu, nuk ka detyrim të bëjë shlyerje as kur është i detyruar të përdorë parfum për shkak të sëmundjes. Nëse ai e përdor parfumin me qëllim, ka detyrim të bëjë kurban një dele, qoftë kur e përdor në ushqim, qoftë kur parfumi është i ngurtë dhe ai e mban me vetë, qoftë kur nuhat parfum. Nuk ka asnjë problem nga kontakti me bimët aromatike të Qabes dhe nga ngrënia e frutave me aromë.

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për mollën e për qitron. Ai është përgjigjur: “Nuk e nuhat, por e ha.”

Lyerja e syve me kohël (lloj rimeli)

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Nuk ka problem të lyejë sytë me kohël ai që është në ihram, në qoftë se kohli nuk mban erë parfumi. Por nuk lejohet që sytë të lyhen me kohël për zbukurim.”

Gjithashtu, Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “As burri e as grua që janë në ihram, nuk i lyejnë sytë me kohël të zi, përveçse kur kanë ndonjë sëmundje.”

Fukahatë

Fukahatë ndajnë mes tyre një fjalë të përbashkët në lidhje me dëshminë e dijetarit poliedrik El Hil'lij, i cili ka thënë: “Për atë që është në ihram, burrë ose grua qoftë, nuk lejohet të lyejnë sytë as me kohël të zi e as me kohël të parfumuar. Për ata lejohet të lyejnë sytë me lloje të tjera kohli.”

Kënaja

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për burrin ose gruan që janë në ihram dhe lyhen me këna. A është i gabuar veprimi i tyre? Ai (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Kënaja nuk është parfum, prandaj lyerja me këna s’ka ndonjë problem.”

Autori i librit “El Lum’atu”, ka thënë: “Thënia më e përhapur e më në zë është që lyerja me këna është veprim jo i pëlqyeshëm (*mekruh*), por nuk është veprim haram.”

Thonjtë dhe flokët

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që është në ihram, i cili pret njërin prej thonjve të tij. A është i gabuar veprimi i tij? Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Ai ka detyrim të japë sadaka një “med” ushqim, derisa të bëhen dhjetë thonj. Në qoftë se ai pret komplet thonjtë e dy duarve, ka detyrim të bëjë kurban një dele.”

Pyetësi tha: “Nëse ai pret të gjithë thonjtë e dy duarve e të të dyja këmbëve?” Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Nëse këtë e ka bërë në të njëjtin vend, ai ka detyrim të bëjë kurban një dele dhe, nëse ai i ka prerë thonjtë në dy vende, ai ka detyrim të bëjë kurban dy dele.”

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) tregon se i Dërguari i Allahut (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) kaloi pranë Kab bin Uxhretu El Ensàrij, ndërkaq pa se në kokën e tij lëviznin morra dhe e pyeti: “A të mendojnë këto insekte?” Ai tha: “Po.”

Atëherë Allahu i Lartësuar zbriti ajetin:

“فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ فَغَدِيَّةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٌ أَوْ نُسْكَ”

“...dhe ai prej jush që është i sëmurë ose ka mundim në kokë (prandaj rruan kokën para kohës), shlyerja për këtë është: agjërim, sadaka, ose kurban...” (Sure “El Bekare”, ajeti 196)

I Dërguari i Allahut (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e urdhëroi Kabin të rruajë kokën dhe për shlyerje i dha të drejtë të zgjedhë: ose të agjërojë tri ditë, ose të ushqejë gjashtë të varfër, duke i dhënë çdo të varfëri nga dy “med” - një “med” është i barabartë me 800gr, ose të bëjë kurban një dele. Në ajetin e nderuar kurban i ka ardhur me fjalën “nusuk”.

Fukahatë

Fukahatë kanë thënë se ai që është në ihram, nuk lejohet të presë thonjtë, të heqë flokët ose qimet prej trupit të tij me anë të rrojtjes, ose me depilim, ose me mënyra të tjera. Në qoftë se ai që është në ihram, bën ndonjërrën prej këtyre veprimeve që u thanë, ngaqë nuk e di, ose ngaqë ka harruar, mbi të nuk rëndon asnjë detyrim. Në lidhje me këtë çështje është edhe fjala e Imam Bakirit (*Paqja qoftë mbi të!*): “Ai që rruan kokën, ose depilon sqetullën, ngaqë harron, ose ngaqë nuk e di, mbi të nuk rëndon asnjë detyrim.”

Ai që i heq flokët me qëllim, ose për shkak të ndonjë mundimi që ka në kokë, ai ka të detyrim të bëjë shlyerjen, e cila është: kurban një dele, t’u japë ushqim gjashtë të varfërve (është thënë dhjetë të varfërve), ose të agjërojë tri ditë.

Kur ai pret vetëm një thua, për shlyerje jep një “med” ushqim. Në qoftë se ai pret të gjithë thonjtë e duarve e të këmbëve në të njëjtin vend, për shlyerje do të bëjë kurban një dele dhe, në

qoftë se i ka prerë në disa vende të ndryshme, atëherë për shlyerje do të bëjë kurban dy dele.

Pemët dhe barishtet

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Çdo gjë që mbin në zonën e Qabes, të gjithë njerëzit e kanë haram t’i shkulin e t’i presin ato, me përjashtim të asaj bime ose peme që ti e ke mbjellë vetë.”

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*), nëse mund të shkulen barishtet prej zonës së Qabes. Ai është përgjigjur: “Jo.”

Fukahatë

Fukahatë kanë thënë se për atë që është në ihram, nuk lejohet as të presë pemët e as të shkulë barishtet që janë në kufirin e Qabes dhe që kanë mbirë me fuqinë e Allahut, pa ndërmjetësimin e njeriut, qofshin edhe ferra, me përjashtim të një lloj bime aromatike, që quhet *El edhkher*. Atij i lejohet të presë e të shkulë pemët e bimët e mbjella prej njeriut, pasi për prerjen e shkuljen e këtyre pemëve e bimëve, mbi të nuk rëndon asnjë detyrim. Gjithashtu, ai nuk ka detyrim të bëjë shlyerje as për shkuljen e barishteve që kanë mbirë me fuqinë e Allahut, por shkulësi është mëkatar dhe ndëshkohet.

Masa e shlyerjes për shkuljen e pemëve që kanë mbirë pa ndërmjetësimin e njeriut, është që të bëhet kurban një lopë, qoftë edhe kur shkulësi nuk është në ihram, kurse për pemën e vogël, shlyerja është që të bëhet kurban një dele. Vlerësimi i shlyerjes në

para bëhet edhe për vrasjen e mushkonjave. Kjo është thënia më në zë e më e përhapur në mesin e fukahave të mëvonshëm, bazuar në dëshminë e autorit të librit “El Hadàik”.

Shikimi në pasqyrë

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “*Ti nuk shikohesh në pasqyrë, kur je në ihram, sepse shikimi në pasqyrë është pjesë e zbukurimit.*” Kjo thënie gjendet në dy librat e haditheve, Buhariut e Muslimit, por nuk ka ndonjë problem, nëse shikohesh në ujë.

Nxjerrja e gjakut (el hixhàme)

Fukahatë ndajnë një mendim të përbashkët se nxjerrja e gjakut me mënyrën e hixhames (me prerje) lejohet vetëm kur është e nevojshme dhe e domosdoshme. Por ata kanë mendime të ndryshme, kur nxjerrja e gjakut bëhet, kur nuk është as e nevojshme e as e domosdoshme. Disa fukaha e kanë ndaluar nxjerrjen e gjakut me metodën e hixhames, duke u bazuar në fjalën e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): “*Ai që është në ihram, nuk praktikon nxjerrjen e gjakut me anë të hixhames, përveçse atëherë kur ka frikë për veten e tij.*”

Disa fukaha të tjerë e kanë ndaluar në mënyrë kategorike nxjerrjen e gjakut me anë të hixhames. Një grup tjetër fukahash kanë thënë se ai që është në ihram, mund të praktikojë hixhamen, derisa nuk ka rruar kokën, ose nuk ka shkurtuar flokët.

Ne preferojmë lejimin e parktikimit të hixhames, krahas pranimit si veprim jo të pëlqyeshëm (keràhet), sipas rregullit për bashkimin mes dy transmetimeve, duke mbartur transmetimin që e mohon hixhamen mbi transmetimin që e lejon dhe përfundimisht lejimin e veprimit, pra, duke mbartur transmetimin që ndalon hixhamen mbi transmetimin që e konsideron hixhamen veprim jo të pëlqyeshëm (*mekruh*). Është e qartë se ky bashkim nuk ka nevojë për sjelljen e një transmetimi të tretë, që të tregojë qartësisht që hixhamja është veprim jo i pëlqyeshëm, sepse hixhamja është një veprim shumë i njohur, që përdoret sipas traditës e sipas ligjit të fesë, kështu që ndalimi kategorik i hixhames vetëm supozohet. Prandaj, kur ai që është në ihram, praktikon në trupin e tij hixhamen, nuk ka detyrim të bëjë shlyerje, por është vetëm mëkatar dhe kaq mjafton.

Hyrja nën hije dhe mbulimi i kokës

Dikush i tha Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): “A mund të hyj në hije, kur jam në ihram?” Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*) i është përgjigjur: “Jo.”

Burri i tha: “Unë hyj në hije dhe paguaj kefaret (bëj shlyerjen).”

Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*) iu përgjigj: “Jo.”

Burri i tha përsëri: “Nëse sëmurem?”

Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*) iu përgjigj: “Hyr në hije dhe paguaj kefaret (bëj shlyerjen).”

Është pyetur Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*) për atë që është në ihram dhe bën hije për vete. Ai është përgjigjur: “E bën për shkak të ndonjë sëmundjeje?”

I thanë: “Kur atë e mundon nxehtësia e diellit dhe ai është në ihram.”

Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*) iu përgjigj: “Kjo është sëmundje, prandaj ai hyn në hije dhe bën shlyerjen.”

Është pyetur Imam Bakiri (*Paqja qoftë mbi të!*), babai i Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*), për një burrë që është në ihram dhe do të flejë. A lejohet ai të mbulojë fytyrën, që të mos e shqetësojnë mizat? Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Po, por të mos e mbulojë kokën.”

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Nuk e zhyt kokën në ujë as ai që është në ihram e as ai që agjëron.”

Është pyetur Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që është në ihram, i cili harron dhe mbulon kokën. Ai është përgjigjur: “Flak mbulesën, këndon telbijen dhe mbi të nuk rëndon asnjë detyrim.”

Fukahatë

Fukahatë kanë thënë se për burrin që është në ihram, nuk lejohet të hyjë në hije, kur është në gjendje të mirë fizike. Gjithashtu, për atë është haram të hipë mbi kafshë e mbi mjete të tjera udhëtimi, si avion e makinë, pavarësisht se ato kanë tavan. Por nëse ai është këmbësor, për të lejohet të kalojë nën hije dhe të ecë e të qëndrojë nën hijen e tavanit, nën hijen e murit, pemës ose

tendës, kur ka qëndruar, kur nuk është në ecje, kurse gruaja, në mënyrë absolute, ka të drejtë të hyjë nën hije, edhe kur është në ecje.

Gjithashtu, për atë që është në ihram nuk lejohet ta zhysë kokën në ujë, në atë mënyrë që uji t'ia mbulojë plotësisht kokën. Ai ka të drejtë të hedhë ujë mbi kokë. Nëse ai hyn në hije, ose mbulon kokën, ose harron dhe zhyt plotësisht kokën në ujë, mbi të nuk rëndon asnjë detyrim.

Kur burri në ihram është i detyruar të hyjë në hije, atëherë lejohet të hyjë në hije, por ai ka detyrim të bëjë shlyerjen, duke bërë kurban një dele. Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për shlyerjen e atij që hyn në hije. Ai është përgjigjur: “Duhet të bëjë kurban një dele.”

Dhëmballa

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që ka hyrë në ihram dhe ka dhimbje dhëmballe. A lejohet ta heqë dhëmballën? Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Po.”

Veshja e qepur dhe mestet

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Kur ti je në ihram, nuk vesh rroba që mbërthehen me kopsa, përveçse kur e vesh mbrapsht. Ti nuk vesh këmishë të gjatë, as mbathje të gjata, përveçse kur

atë e ke në vend të copës së poshtme të ihramit (izàr). Gjithashtu, ti nuk vesh as meste, përveçse kur janë të hapura si sandale."

Fukahatë

Autori i librit "El Hadàik" ka thënë: "Në transmetimet nuk ka asgjë që të tregojë se është haram veshja e rrobave të qepura, por as nuk kundërshtohet tërësisht, pasi transmetimet tregojnë për ndalimin e rrobave të veçanta. Këtë fakt e ka pohuar edhe Dëshmori i parë (Esh Shehijdul euel), në librin "Ed Durùs", në të cilin thotë: "Deri tani nuk kam hasur në ndonjë transmetim, që të tregojë se është haram veshja e rrobave të qepura. Por transmetimet ndalojnë veshjen e këmishës, mbulimin e kokës, mbathjet e gjata (pantallona)." Kjo thënie e ardhur prej Dëshmorit të parë, përforcohet me transmetimet që ka sjellë shejh Mufijdi në librin "El Mukan'neah", i cili ka përmendur vetëm ndalimin e gjërave të caktuara dhe nuk ka përmendur rrobat e qepura."

Padyshim që nga fjala e përbashkët e fukahave mësohet se burri që ka hyrë në ihram, e ka të ndaluar të veshë rroba të qepura, ose veshje që mblidhen rrotull, si: çallma qeleshja e takija. Për gruan lejohet të mbajë rroba të qepura e të mbulojë kokën. Por ajo nuk lejohet të mbajë doreza dhe rroba të parfumuara. Autori i librit "El Xhevàhir" ka thënë: "Rroba e qepur nuk është haram për atë që ka hyrë në ihram. Në qoftë se ai vesh, me qëllim dhe me zgjedhjen e vet, rrobë të qepur, duke e ditur se këto janë të ndaluara për atë, për shlyerje të gabimit ai ka detyrim të bëjë kurban një dele. Por në qoftë se është i detyruar të veshë rroba të qepura, që të ruhet nga të nxehtët ose nga të ftohtët, unë nuk kam gjetur asnjë kundërshtim, se ai ka detyrim të bëjë shlyerjen, duke

bërë kurban një dele. Madje kjo thënie është bazuar në fjalën e përbashkët të fukahave, në të dyja anët e saj, domethënë si deduksion dhe si citim, prandaj ka arritur në gradën e argumentit.”

Pavarësisht nga supozimi ynë që fjala e përbashkët e fukahave mund të jetë për rezervë, ose me fjalën “rroba”, në përgjithësi, kuptohen rroba të qepura, si: këmisha, kësula, pantallonat e mbathjet e gjata, ne nuk guxojmë të kundërshtojmë fjalën e përbashkët të tyre dhe praktikën e vazhdueshme që prej kohëve të mëparshme. Prandaj, duke u bazuar mbi fjalën e përbashkët të fukahave, themi: Kur burri që ka hyrë në ihram, vesh rrobë të qepur, ai ka detyrim të bëjë kurban një dele dhe, siç u tha më lart, qoftë edhe kur e vesh rrobën e qepur, ngaqë është i detyruar të mbrohet nga nxehtësia ose nga koha e ftohtë, përsëri ka detyrim që edhe për këtë veshje të detyruar, të bëjë kurban një dele. Por, nëse ai e vesh rrobën e qepur, ngaqë nuk di, ose ngaqë harron, atëherë mbi të nuk rëndon asnjë detyrim.

Gjithashtu, burri që ka hyrë në ihram, nuk i lejohet të mbathë meste, përveç rastit kur nuk gjen sandale. Por edhe në këtë rast, mestet do t'i veshë, vetëm pasi i shkurton qafat deri poshtë nyjeve të këmbës.

Unaza

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që ka hyrë në ihram, a duhet të mbajë unazë? Ai është përgjigjur: “Kur nuk e mban për zbukurim.”

Fukahatë kanë thënë se është haram të mbajë unazë burri që ka hyrë në ihram, me qëllim zbukurimi. Por në qoftë se ai, me mbajtjen e unazës ka qëllim të zbatojë praktikën profetike, nuk ka ndonjë problem. Gjithashtu, edhe gruas që ka hyrë në ihram, nuk i lejohet të mbajë varëse për zbukurim.

Armët

Autori i librit “El Hadàik” ka thënë: “Fukahatë më të dëgjuar janë shprehur se ai që është në ihram, e ka haram të mbajë armë, përveç rastit kur mbajtja e armës është e domosdoshme. Për këtë çështje tregon edhe fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): “Kur burri që ka hyrë në ihram, ka frikë prej armikut dhe për këtë mban armë, ai nuk ka detyrim të bëjë shlyerje.”

Transmetimi i mësipërm dhe transmetimet e tjera që tregojnë se është haram mbajtja e armëve për burrin që ka hyrë në ihram, qoftë edhe si koncept, në të vërtetë është koncept kusht, prandaj te vërtetuesit e bazave të ligjit të fesë ai është argument.”

Kur flitet për mbajtjen e armëve për vetëmbrojtje, kjo çështje është plotësisht si çështja e kositjes së barit për të ushqyer devenë, prandaj në ditët e sotme, në shekullin e shpejtësisë e të sigurisë, as që ka vend për të tjerë fjalën rreth mbajtjes së armëve prej atij që është në ihram.

Imoraliteti dhe polemika

Allahu i Lartësuar, thotë:

“فَلَا رَفَتْ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحُجِّ ۚ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ ۚ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَىٰ ۚ وَاتَّقُونِ يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ”

“...(në Haxh) nuk lejohet kryerja e marrëdhënieve intime me gruan, as fjalët e kota e as polemikat, çdo punë të mirë që të bëni, Allahu e di atë punë dhe merrni furnizim (për rrugë), por furnizimi më i mirë është devotshmëria, prandaj ju me mendje në kokë, kijeni frikë Allahun.” (Sure “El Bekare” , ajeti 197)

Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) ka thënë: “Kur ti vesh ihramin, ke detyrë të jesh në frikën e Allahut, të përmendësh sa më shumë Allahun, të flasësh sa më pak dhe të thuash vetëm fjalë të mira, sepse prej plotësimit të Haxhit e të umres është që njeriu të ruajë gjuhën e tij dhe të flasë vetëm fjalë të mira, ashtu siç mësojmë nga fjala e Allahut të Lartësuar:

“فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحُجَّ فَلَا رَفَتْ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحُجِّ”

“...dhe ai që angazhohet të kryejë Haxh në këto muaj, në Haxh nuk lejohet kryerja e marrëdhënieve intime me gruan, as fjalët e kota e as polemikat...” (Sure “El Bekare”, ajeti 197)

Në ajetin e nderuar, me shprehjen “fjalë të kota”, kuptohet rrena dhe sharjet, kurse me fjalën “polemikat”, kuptohet kur burri thotë: “Pasha Allahun, jo!”, “Pasha Allahun, ashtu është!”.

Fukahatë

Fukahatë ndajnë një mendim të përbashkët se polemikat në Haxh janë haram dhe punët e ndaluara e mëkatet për atë që është në ihram, rëndojmë më shumë se sa mbi të tjerët që nuk janë në ihram. Fukahatë më të dëgjuar, duke u bazuar në dëshminë e autorit të librave “El Hadaik” dhe “El Xheuàhir”, kanë thënë: “Ai që është në ihram, thotë vetëm një gënjeshtër, ka detyrim të bëjë kurban një dele. Ai që gënjen për herë të dytë, ka detyrim të bëjë kurban një lopë dhe, kur gënjen për herë të tretë, ka detyrim të bëjë kurban një deve. Nëse ai betohet në të vërtetën, mbi të nuk rëndon asnjë detyrim. Por nëse ai e përsërit betimin tri herë, ka detyrë të bëjë kurban një dele.”

Transmetimet e ardhura prej Ehli Bejtit (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi ta!*) janë të shumta në librin “El Uesàil” dhe në librat e tjerë të haditheve, por unë këtë shpjegim të hollësishëm nuk e kam gjetur në asnjë transmetim. Nëse është e mundur nxjerra e tij prej disa transmetimeve, duke ditur se në disa transmetime thuhet: “Ai që polemizon, edhe pse ka të drejtë, ka detyrim të bëjë kurban një dele, kurse ai që polemizon dhe gënjen, ka detyrim të bëjë kurban një lopë.”

Në një transmetim të dytë thuhet: “Kur ai që është në ihram, betohet tri herë radhazi dhe është në të drejtën, në të vërtetë, ka polemizuar, prandaj ai ka detyrim të bëjë kurban një dele; gjithashtu, edhe nëse ai bën vetëm një betim të rremë, në të vërtetë ka polemizuar, prandaj ka detyrim të bëjë kuran një dele.”

Në një transmetim të tretë, thuhet; “Kur polemizojnë dy vetë, ai që thotë të vërtetën, ka detyrim të bëjë kurban një dele, kurse ai që ka gabuar, ka detyrim të bëjë kurban një lopë.”

Sido që të jetë, rruga jonë në këtë libër është të ekspozojmë mendimin më të përhapur, duke theksuar edhe argumentin për këtë mendim, të cilin ne e kemi cituar sipas transmetimit më në zë të shprehur, prej autorit të librave “El Xhevàhir” dhe “El Hadàik”; gjithashtu, për këtë çështje ne sollëm si argument ajetin e ndreuar të Kur’anit dhe disa transmetime.

Çështje

1- Autori i librit “El Xheuàhir” ka thënë: “Kur mbliidhen shkaqet që bëjnë detyrim shlyerjen, por si shkaqe janë të ndryshme, si: gjahu, veshja, prerja e thonjve, ose parfumimi, pa asnjë kundërshtim, në mesin e fukahave e pa ndonjë ekuivok, numri i shlyerjeve është detyrim sipas numrit të shkaqeve, bazuar në rregullin që thotë: Numri i të shkaktuarave është sipas numrit të shkaqeve dhe, është e barabartë, qoftë kur këto veprime janë bërë në të njëjtën kohë, ose në kohë të ndryshme. Gjithashtu, është e barabartë, në e ka bërë shlyerjen për veprimin e parë, apo nuk e ka bërë dhe, është kështu për shkak të presupozimit dhe mosekzistencës së rrëzuesit.

2- Kur përsëritet shkaku, pa ndryshuar e vërteta e tij, si për shembull, kur burri që është në ihram, kryen marrëdhënie intime me gruan, ose vret gjah, ose parfumohet shumë herë, të gjitha këto veprime nuk hyjnë te njëra-tjetra. Por për çdo herë, domethënë për çdo shkelje, është detyrim të bëhet shlyerja. Autori i librit “El Xhevàhir” ka thënë: “Kjo është thënia më e përhapur te fukahatë e mëparshëm e të mëvonshëm. Madje prej El Murtezà dhe prej Ibn

Zehres është transmetuar se kjo çështje, siç u trajtua më lart, ka miratimin e fjalës së përbashkët të fukahave.

3- Çdo burrë që ka hyrë në ihram dhe vesh ose ha, me qëllim, duke e dituar se ajo që veshi e që hëngri, është haram dhe nuk ka pasur udhëzues ligjor të veçantë, prej të cilit të mësonte se ai për shembull nuk duhet të hajë mish struci, ai ka detyrim të bëjë kurban një dele.

Autori i librit “El Xheuàhir” ka thënë: “Për këtë çështje nuk kam gjetur asnjë kundërshtim.”, ashtu siç është edhe fjala e Imam Bakirit (*Paqja qoftë mbi të!*): *“Kush depilon sqetullën e tij, kur është në ihram dhe këtë veprim e bën nga harresa, ose ngaqë nuk e di se nuk duhet të bëhet, mbi të nuk rëndon asnjë detyrim, por ai që e bën me qëllim, ka detyrë të bëjë kurban një dele.”*

4- Autori i librit “El Xheuàhir” ka thënë: “Detyrimi për shlyerjen rrëzohet për atë që harron, për atë që nuk e di dhe për të çmendurin, me përjashtim të gjahut, sepse detyrimi për shlyerjen e gjahut, është detyrim në të gjitha gjendjet që mund të jetë njeriu. Kjo është thënia më e përhapur.

Në lidhje me këtë çështje, Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: *“Çdo njeri që kryen një veprim dhe nuk e di se ai veprim nuk duhet të bëhet, mbi të nuk rëndon asnjë detyrim. Nuk është detyrim të bësh shlyerje, kur veprimin e ndaluar e ke kryer, ngaqë nuk e ke ditur se nuk duhet të bëhet, përveç vrasjes së gjahut, sepse për vrasjen e gjahut, ke detyrim të bësh shlyerjen, qoftë kur gjahun e ke vrarë, ngaqë nuk e ke ditur se është i ndaluar, kur je me ihram, qoftë kur gjahun e ke vrarë me qëllim.”*

5- Për atë që është në ihram, lejohet të veshë rrip të gjerë (*qemer*), me të cilin shtrëngon mesin e tij, ose ruan paratë e dokumentet.

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që është në ihram, i cili shtrëngon rripin e mesit. Ai tha: “*Nuk ka problem.*”, ose ka thënë: “*Kjo punë nuk hyn në shpenzimet tuaja, por ti ke detyrë të mbështetesh vetëm te Allahu i Lartësuar.*”

Kufijtë e dy xhamive të shenjta

Nuk ka dallim mes qenies haram për vrasjen e gjahut e prerjes së drurëve në xhaminë e Qabes, në Mekë dhe në xhaminë e Profetit, në Medine. Për secilën prej dy xhamive të shenjta ka kufij të caktuar, brenda të cilave është e ndaluar gjuetia dhe shkulja e barishteve ose prerja e pemëve. Kufiri për xhaminë e shenjtë të Qabes, në Mekë, nga ana veriore është deri në vendin e quajtur Ten’ijm dhe largësia ndërmjet këtij vendi e Mekës është 6km.

Nga ana jugore, kufiri është deri në vendin e quajtur *Idàh* dhe largësia ndërmjet këtij vendi e Mekës, është 12km. Nga ana lindore, kufiri është deri në vendin e quajtur *Xhu'ràneh* dhe largësia ndërmjet këtij vendi dhe Mekës, është 16km; kurse nga ana perëndimore, kufiri është në vendin e quajtur *Esh Shemijs* dhe largësia mes këtij vendi e Mekës është 15km.

Në këto vende janë ngulur shenja, që janë gurë me lartësi 1m nga sipërfaqja e tokës.

Për sa i përket kufirit të xhamisë së Profetit, në Medinen e ndritur, ai shtrihet deri në 12km prej vendit të quajtur *Ijr* deri në vendin e quajtur *Theur*. Sqarojmë se *Ijr* është emri i një mali pranë mikatit, gjithashtu edhe *Theur* është emri i një mali pranë malit *Uhud*.

TAUAFI

Tauafi është i njëjtë në të gjitha llojet e Haxhit

Veprimet (*menàsik*) e Haxhit që kryhen në Shtëpinë e Shenjtë (Qabe), janë veprime të organizuara e të sistemuara, prandaj i angazhuari i kryen e këto veprime adhuresë ashtu siç duhen kryer, sipas bazave të vendosura në Librin e Allahut dhe në Sunetin e Profetit të Tij. Më sipër kemi shpjeguar se këto adhurime quhen: *umre*, *Haxh temettu*, *Haxh ifrad* dhe *Haxh kiran*. Referoju kapitullit “Llojet e Haxhit”. Pavarësisht nga emrat e ndryshëm që mbajnë, punët që kryhen në këto adhurime janë të njëjta, me ndonjë ndryshim të vogël, duke shtuar ndonjë pjesë, ose duke shtuar ndonjë kusht në llojet e ndryshme të adhurimeve, si për shembull, prerja e kurbanit është detyrim, kur kryhet *Haxh kiran* dhe *Haxh temettu*, por jo kur kryhet *Haxh ifrad*; ose ndryshimi mund të konsistojë në bërjen e një veprimi para një tjetri, si për shembull, kur kryhet *umre*, e cila në Haxhin temetu, kryhet para kryerjes së Haxhit, kurse në llojet e tjera të Haxhit, *umreja* kryhet pas kryerjes së Haxhit.

Umreja dhe Haxhi, në tri llojet e tij, kanë të përbashkët: veshjen e ihramit, tauafin, faljen e dy rekateve namaz pas tauafit,

sa'jin (ecjen nga kodra Safa në kodrën Merua), rruajtjen e kokës, ose shkurtimin e flokëve. Këto veprime, në të gjitha llojet e këtyre adhurimeve, nuk kanë asnjë ndryshim, por bën dallim Haxhi, me të tri llojet e tij, pasi ai që kryen Haxh, ka detyrim qëndrimin në Arafat, në Muzdelife (*Mash'ar*), në Mina, ka detyrim gjuajtjen e guralecëve dhe prerjen e kurbanit, kurse për atë që kryen vetëm umren, nuk është detyrim asnjë prej veprimeve që bën ai që kryen Haxh (me përjashtim të ihramit, tauafit, sa'jit dhe shkurtimit të flokëve ose rruajtjes së kokës).

Për secilën nga këto veprime, ne kemi vënë nga një kapitull ose paragraf të pavaruar, me qëllim që të përfitojë kushdo që angazhohet në kryerjen e këtyre veprimeve adhuruere, si ai që kryen vetëm umre, ashtu edhe ai që kryen *Haxh kiran*, sepse ajo që është e detyrueshme, në të gjitha këto adhurime, është fakti se veprimet e lartpërmendura janë të njëjta për të gjitha këto lloje adhurimesh dhe, është e barabartë, qoftë kur ato janë pjesë të umres, qoftë kur janë pjesë të Haxhit, me të tri llojet e tij.

Ihrami është detyrimi i parë, me të cilin duhet të fillojë i angazhuari në kryerjen e veprimeve të Haxhit, pavarësisht nga lloji i adhurimit që ai ka vendosur të kryejë. Veprimi i dytë që vjen pas ihramit, ndryshon sipas qëllimit të personit të angazhuar në kryerjen e këtyre veprimeve: Në qoftë se ai ka hyrë në ihram për të kryer umre, fillon me bërjen e tauafit, qoftë kur ka bërë nijet të kryejë vetëm umre, ose umre së bashku me Haxh (*Haxh temetu*). Në qoftë se ai ka hyrë në ihram me nijetin për të kryer vetëm Haxh, ai fillon me qëndrimin në Arafat, prandaj çdonjërin prej këtyre veprimeve do ta trajtojmë në një pjesë të veçantë, sipas radhës së kryerjes së veprimeve të Haxhit e të umres, me qëllim që kushdo që angazhohet të kryejë *Haxh temettu*, të mësojë se veprimi

i dytë që duhet të kryejë për këtë Haxh në Mekë, është tauafi. Pikërisht për këtë, kapitullin e “Tauafit” e kemi venë në libër menjëherë pas kapitullit “Ihrami”.

Numri i tauafeve

Ai që bën nijet të kryejë *Haxh temettu*, ka detyrim të bëjë tri tauafe: *tauafi i parë* është për umren dhe është njëri prej kushteve të domosdoshme për plotësimin e umres; *tauafi i dytë* është për Haxhin dhe është prej farzeve të kryerjes së Haxhit, kurse *tauafi i tretë* është tauafi i grave, i cili është detyrë në shkallën vaxhib dhe jo në shkallën farz (rukñ); kurse ai që kryen vetëm Haxh, ose *Haxh kiran*, ka detyrim të bëjë dy tauafe, njëri tauaf është i Haxhit dhe tauafi tjetër është tauafi i grave. Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Ai që kryen *Haxh temetu*, ka detyrim të bëjë tri tauafe rreth Qabes, *tauafin e umres*, *tauafin e Haxhit* dhe *tauafin e grave*.”

Ai që kryen vetëm Haxh, nuk ka detyrim të bëjë kurban. Më sipër kemi shpjeguar se *Haxhi kiran* është plotësisht si *Haxhi ifrad*, përveç detyrimit që për *Haxh kiran* bëhet kurban.

Haxhi është veprim i pëlqyer

Allahu i Lartësuar, në ajetin 26 dhe 29 të sures “El Haxh”, thotë:

“وَطَهَّرَ بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ”

“...dhe pastroje shtëpinë Time për ata që bëjnë tauaf dhe qëndrojnë në këmbë duke falur namaz të përkulur e që bëjnë sexhde.”,

“وَلْيُطَوِّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ”

“... dhe le të bëjnë tauaf rreth Shtëpisë së lashtë.”

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Është mustehab të bëhet tauaf treqind e gjashtëdhjetë javë, domethënë 360 herë dhe çdo herë të bëhen shtatë rrotullime rreth Qabes, aq sa është numri i ditëve të javës. Nëse nuk ke fuqi, atëherë bëj 360 rrotullime dhe, nëse nuk ke fuqi të bësh kaq, atëherë bëj aq tauafe sa ke fuqi.”

Në lidhje me këtë transmetim dhe për shumë transmetime të tjera që flasin për tauafin, fukahatë ndajnë një mendim të përbashkët se tauafi rreth Shtëpisë së Shenjtë (Qabes) është mustehab dhe tauafi, në vetvete, ka përparësi ndaj të gjitha veprimeve të tjera të Haxhit.

Kur hyn në Mekën e nderuar

Ibani tregon: “Isha së bashku me Imam Sadikun (*Paqja qoftë mbi të!*) dhe, kur arritëm në Shtëpinë e Shenjtë, ai zbriti, bëri gusël, morri sandalet në dorë dhe pastaj hyri këmbëzbathur në Shtëpinë e Shenjtë. Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) tha: “Kur të hysh në Shtëpinë e Shenjtë, përtyp nga bima aromatike idhkhir.” Pastaj tha: “Ai që hyn në Mekë me qetësi të plotë zemre, i falen mëkatet.”

E pyetën Imam Sadikun (*Paqja qoftë mbi të!*): “Si është qetësia e plotë e zemrës?”

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) iu përgjigj: “Ai hyn pa mendjemadhësi e pa arrogacë.”

Pastaj tha: “Hyrja nga porta Benij Shejbeh është Sunet.”

Fukahatë

Fukahatë kanë thënë se për atë që hyn në Mekë, është mustehab të bëjë gusël, të hyjë në xhaminë e Qabes nga porta Benij Shejbeh. Kur të shikojë Shtëpinë e Shenjtë, të ngrejë duart dhe të thotë “All’lלהu ekber”; “Là ilàhe il’lall’lלה”. Të lutet me lutjet e njohura, të përtypë prej pemës aromatike idhkhir” ose të pastrojë gojën dhe të përpiqet të heqë erën e rëndë të gojës.

Kushtet e tauafit

Për tauafin ka kushte:

1- Nijeti, sepse rrotullimi rreth Shtëpisë së Shenjtë të Allahut, pa nijet për të kryer tauafin e urdhëruar në ligjin e fesë, është plotësisht si ai që ecën në rrugë.¹

2- Pastrimi prej papastërtisë së madhe (prej xhunubllëkut) dhe prej papastërtisë së vogël (prej jashtëqitjes) për kryerjen e

¹ Nijeti është kusht që të ekzistojë nga ana e jashtme adhurimi për të cilin urdhëron ligji i fesë, madje fukahatë e kanë numëruar nijetin prej pjesëve të adhurimit të urdhëruar. Por kjo është gabim, sepse, nëse nijeti do të ishte pjesë e adhurimit, do të duhej të ishte në fillim të veprimt, sipas rregullit: objekti përpara dispozitës, duke ditur se nijeti vjen pas punës, që do të thotë se bërja e nijetit, faktikisht, vjen sipas urdhrit. Duke u bazuar mbi këtë arsyetim, sikur të ishte pjesë, do të duhej të vinte sipas radhës.

tauafit farz, por jo për tauafin mustehab. Në kapitullin “Pastrimi”, kemi shpjeguar se papastërtia e madhe e bën farz guslin, kurse papastërtia e vogël bën farz abdesin. Argument për këtë kusht është fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): “Nuk ka problem të kryhen të gjitha veprimet e Haxhit pa abdes, përveç tauafit, sepse në tauafin ka namaz.” Prandaj abdesi është më i pëlqyer, domethënë që tauafi i bërë me abdes është më i pëlqyer se tauafi i bërë pa abdes.

Kur është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që bën tauaf mustehab dhe fal pa abdes dy rekatet pas tauafit, ai është përgjigjur: “Përsërit faljen e dy rekateve namaz dhe nuk përsërit tauafin.” Pastaj Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) tha: “S’ka ndonjë problem që burri të bëjë tauaf të pwlqyeshëm (mustehab) pa abdes dhe pastaj ai merr abdes dhe fal dy rekatet e tauafit.”

Duke u bazuar në këto dy transmetime dhe në transmetime të tjera, një grup fukahash, ndër të cilët edhe autori i librit “El Xheuahir”, ka thënë: “Pastrimi prej papastërtisë është kusht për bërjen e tauafit farz dhe jo për bërjen e tauafit mustehab.”

Pyetje: A lejohet të bëhet tauaf me tejemum, kur nuk ka ujë?

Përgjigje:

Autori i librit “El Xheuahir” ka thënë: “Prej shkollës juridike të kolegëve tanë fukaha, mësohet se lejohet tauafi me pastrim me anë të dheut, ashtu siç lejohet me pastrimin me ujë.”

Për këtë çështje tregon fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*):
 “Ai (Allahu) e ka bërë dheun pastrues, ashtu siç ka bërë pastrues ujin.
 Dheu është në pozitën e ujit.”

3- Pastrimi i trupit e i rrobave prej papastërtive, qoftë kur tauafi është farz, qoftë kur është i vullnetshëm (mustehab).

Shumica e fukahave mbështesin dëshminë e autorit të librit “El Xheuàhir”, për të cilin tregon hadithi profetik mjaft i dëgjuar:
 “Tauafi në Shtëpinë e Shenjtë është namaz.”

Prej Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*) ka ardhur se një burrë pa gjak në rrobat e tij gjatë kohës që ishte duke bërë tauaf. Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) i tha: “Ai shikon në pjesën e rrobës, ku pa gjakun dhe, pasi e verifikon, del jashtë tauafit, lan vendin e bërë me gjak, pastaj kthehet dhe plotëson tauafin e tij.”

4- Mbulimi i pjesëve të trupit (setri auret) që duhet të jenë të mbuluara detyrimisht në tauafin farz dhe në tauafin mustehab.

Për këtë çështje është fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*), i cili tregon se Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*), me urdhër të të Dërguarit të Allahut (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), ka thënë: “Nuk bën tauaf në Shtëpinë e Allahut asnjë i zhveshur, asnjë e zhveshur dhe asnjë idhujtar (mushrik).”

5- Mashkulli të jetë bërë synet. Autori i librit “El Xheuàhir” ka thënë: “Për këtë çështje nuk gjej asnjë kundërshtim.”, madje prej El Halebij tregohet se e gjithë familja e Muhamedit (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dëshmojnë për këtë, duke shtuar edhe fjalën e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*):

“Ai që nuk është bërë synet, nuk bën tauaf në Shtëpinë e Shenjtë, por s’ka problem që gratë të bëjnë tauaf në të.”

6- Rroba e tauafit të mos jetë e grabitur, ose e rrëmbyer, të mos jetë lëkurë kafshe që nuk i hahet mishi, të mos jetë me pjesë floriri.

Pjesa më e madhe e fukahave, janë shprehur se rroba e Haxhit të ketë të gjitha cilësitë e të plotësojë të gjitha kushtet, siç janë edhe për veshjen me të cilën falet namazi. Madje disa fukaha e kanë shtrënguar çështjen e rrobës për tauaf më shumë se për faljen e namazit dhe kanë arritur deri aty sa të tolerojnë gjakun në rroba - përveç tri gjaqueve - për faljen e namazit, derisa gjaku në rrobë të arrijë në sasinë një gram dhe nuk e tolerojnë gjakun në rrobën e tauafit. Gjithashtu, nuk lejojnë as gratë që në tauaf të veshin rroba mëndafshi e të mbajnë bizhuteri prej floriri.

Forma e tauafit

Përveç kushteve që u thanë më lart, për tauafin ka edhe detyrime të tjera, për të cilat, mund të shprehesh, duke i quajtur pjesë të tauafit. Këto detyrime janë:

1- Tauafi fillohet e mbyllet me Gurin e Zi, domethënë fillon prej Gurit të Zi dhe përfundon te Guri i Zi. Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Tauafi është prej Gurit të Zi deri te Guri i Zi.”

Autori i librit “El Xheuàhir” ka thënë: “Nuk ka problem, që një pjesë e trupit së bashku me nijetin për tauaf, të kthehet në drejtim të Gurit të Zi, por kjo nuk e bën të detyrueshme që trupi të

prirët sa më shumë prej Gurit të Zi, pasi ky anim i trupit është plotësisht i ngjashëm me veprimin e atij që, kur lan fytyrën gjatë marrjes abdes, lanë edhe një pjesë të kokës.”

Qëllimi me fjalën “anim”, këtu është për animin e zakonshëm dhe jo për saktësinë logjike, sepse dispozitat e ligjit të fesë janë zbritur që të bëhen të kuptueshme veprimet e zakonshme dhe janë të ndërtuara që të jenë sa më të lehta. Dikush ka thënë se është detyrim që një pjesë e Gurit të Zi të jetë në drejtim të pjesës së përparme të trupit, në atë mënyrë që njeriu kalon para Gurit të Zi me të gjithë trupin e tij, pa shtuar e pa pakësuar qoftë edhe vetëm një hap, ose edhe disa hapa anim prej tij.

Autori i librit “El Hadàik” dhe autori i librit “El Xheuàhir” janë tallur me këto fjalë. I pari, tekstualisht ka thënë: “S’ka argument për ata që e kanë marrë në konsideratë këtë imtësi, përveç asaj që ata pretendojnë veprim rezervë. Por veprimi rezervë është atëherë, kur ndërmjet argumenteve ka kontradiktë dhe jo vetëm fjalë pa argument, ose, kur nxjerrja e argumentit është e shoqëruar me kundërthënie, prandaj është më afër të thuhet se kjo fjalë ngjet me dyshimet e përsëritura.”

Autori i librit “El Xheuàhir” ka folur gjerë e gjatë, pa censuruar asgjë: “Kjo thënie është dyshim mbi dyshim dhe për këtë nuk ka asnjë argument, madje argumenti është në të kundërtën. Për të gjitha këto, nuk mund të jetë e panjohur dyndja e madhe e njerëzve rreth Gurit të Zi, ngushtica dhe gjendja e vështirë, veçanërisht në kohët e sotme, kur numri i haxhinjve është shtuar shumë, prandaj duhet të merret në konsideratë se kthimi i trupit në drejtim të Gurit të Zi, në mënyrë të plotë, është

prej efekteve të dyshimeve që hedh djalli në zemrën e njeriut, dyshime që, në disa raste, arrijnë deri aty sa gjendja e njerëzve bëhet e ngjashme me gjendjet e të çmendurve. Transmetohet se i Dërguari i Allahut (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka bërë tauaf hipur mbi kafshë, por është veprim i vonuar vërtetimi i këtyre hollësive në lidhje me atë që kryen tauaf hipur mbi kafshë.”

2- Qabja është në krahun e majtë të atij që bën tauaf gjatë gjithë rrotullimeve dhe nuk është as nga e djathta e tij, as ballë për ballë me të, ose të ndodhë që ai i kthen asaj shpinën, qoftë edhe në një hap të vetëm.

Autori i librit “El Xheuàhir” ka thënë: “Këtë unë e gjej pa asnjë kundërshtim, madje kjo thënie ka edhe fjalën e përbashkët të fukahave, duke shtuar edhe dëshpërimin.”

Me fjalën dëshpërim, tregon atë që është transmetuar, se edhe Profeti (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!*) ka bërë tauaf kështu dhe ka thënë: “Merrni prej meje veprimet e Haxhit tuaj.”

3- Të hyjë në tauaf nga ana e vendit ku është varrosur Ismaili, nëna e tij dhe disa profetë. Nëse nuk e bën tauafin rreth këtij vendi (*haxhru Ismàjl*), në atë mënyrë që Qabja të jetë nga ana e tij e majtë, kurse “haxhri” të jetë nga ana e tij e djathtë, atëherë ai e përsërit rrotullimin. Autori i librit “El Xheuàhir” ka thënë: “Në këtë, unë nuk gjej asnjë kundërshtim, madje kjo thënie gëzon fjalën e përbashkët të fukahave.”

Në këtë linjë është edhe fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): “Ai që mban dorën në “haxhr” gjatë tauafit, domethënë ai që e

le “haxhrin” në tauafin e tij, menjëherë le ta përsërisë tauafin, duke filluar prej Gurit të Zi dhe ta përfundojë tauafin po në Gurin e Zi.”

4- Të jetë jashtë Qabes dhe jashtë “haxhri Ismàijl”, me të gjithë trupin e tij. Ai që bën tauaf brenda në Qabe, ose brenda në “haxhri Ismàijl”, ose në murin e “haxhri Ismàijl”, tauafi i tij është prishur, sepse Allahu i Lartësuar thotë në Librin e Tij:

“وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ”

“...dhe le të bëjnë tauaf rreth Shtëpisë së lashtë.” (Sure “El Haxh”, ajeti 29), domethënë rreth Qabes dhe jo brenda në Qabe. E njëjtë është edhe shprehja jonë: “Kalova nga filani dhe nuk themi kalova në filanin.”

5- Të plotësojë shtatë rrotullime, as më shumë e as më pak. Autori i librit “El Xheuàhir” ka thënë: “Asnjë kontradiktë nuk kam gjetur për këtë çështje, madje kjo çështje ka fjalën e përbashkët të fukahave, të mbështetur në tekstet e shumta që nuk kanë shprehje në vargun e përcjellësve.”

6- Tauafi të jetë ndërmjet Qabes dhe “Mekàmi Ibràhim”, aq shumë i njohur. Autori i librit “El Hadàik” ka thënë: “Kjo është thënia më e përhapur, më në zë dhe më e qarta në mesin e dijetarëve tanë të mëdhenj.”

7- Sej’jid El Hakijm, në librin “Minhàxhu Nàsikijn”, në faqen 61, botimi i katërt, ka thënë: “Vijimësia (pa shprehje) ndërmjet rrotullimeve të tauafit, për rezervë është detyrë, por nuk është kusht në tauafin e vullnetshëm (*nafile*).”

Në të gjitha librat e fik’hut që unë kam kaluar nëpër duar, nuk kam parë të jetë përmendur bërja e rrotullimeve të tauafit pa

shkëputje, kurse në librat e hadithit, si për shembull në librin “El Uesàil”, kam gjetur transmetime të ardhura prej Ehli Bejtit (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi ta!*), të cilat tregojnë qartë se nuk është detyrim që rrotullimet në tauafin farz të bëhen pa ndërprerje. Ndër këto transmetime përmendim transmetimin e përcjellë prej Safvan El Xhemâl, i cili tregon se i ka thënë Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): “Burri shkon të kërkojë ndihmë te vëllai i tij që është duke bërë tauaf. A duhet ta ndihmojë vëllain e tij apo të vazhdojë tauafin?”

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) i është përgjigjur: “Del së bashku me të dhe shkon të kryejë nevojën që ai ka, pastaj kthehet dhe rifillon tauafin aty ku e la.”

Gjithashtu, prej transmetimeve të ardhura prej Ehli Bejtit (*Paqja e bekiimi i Allahut qoftë mbi ta!*) është edhe transmetimi që tregon se Iban bin Tagaleb po bënte tauaf së bashku me Imam Sadikun (*Paqja qoftë mbi të!*), ndërkaq erdhi një burrë dhe i kërkoi ndihmë për një nevojë që ai kishte. Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) i tha burrit: “Shko te ai.”

Ibani tha: “Ta ndërpres tauafin?”

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) iu përgjigj: “Po.”

Përsëri Ibani e pyeti: “Edhe kur tauafi është farz?”

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) iu përgjigj: “Po.”

Gjithashtu, transmetohet se Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka urdhëruar një burrë të ndërpresë tauafin dhe të shkonte me të. Burri i tha: “Edhe nëse jam duke bërë tauaf farz?”

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) iu përgjigj: “Po edhe kur je duke bërë tauaf farz, sepse ai që shkon me vëllain e tij, që t’i kryejë atij nevojën që ka, Allahu shkruan për atë një milion të mira, i fshin një milion të këqija dhe e lartëson atë një milion gradë.”¹

Me këtë rast, i nderuar lexues, dua të sjell në vëmendjen tënde një person që agjëron dhe bën kujdes të falë namazin, por injoron të drejtat e vendit dhe të njerëzve.

Dy rekatet e tauafit

Allahu i Lartësuar thotë:

“وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلِّينَ”

“...dhe vendin ku qëndroi Ibrahim pranojeni për vendfalje...”
(Sure “El Bekare”, ajeti 125)

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Dy rekatet e tauafit farz, nuk duhet të falen në vend tjetër, përveçse te mekani i Ibrahimit (*Paqja e shpëtimit i Allahut qoftë mbi të!*), kurse dy rekatet për tauaf mustehab fali në çdo vend të xhamisë së Qabes.”

Është pyetur Imam Kadhimi, djali i Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*), për një burrë që bën tauaf pas namazit të mëngjesit dhe dy rekatet e tauafit i fal jashtë xhamisë së Qabes. Ai tha: “Ai

¹ Dihet se prej veprimeve të të Dërguarit më të madh (Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!), si dhe prej veprimeve të imamëve të pastër (Paqja e shpëtimit i Allahut qoftë mbi ta!) dhe prej veprimeve të fukahave më të mëdhenj, është që rrotullimet e tauafit të bëhen pa shkëputje, por pa dyshim që kjo është në vijim të plotësimit të besës së dhënë, pasi dituria arrihet me vendosmëri, me bindje dhe me përvetësim.

fal namazin në Mekë dhe të mos largohet prej saj, vetëm nëse harron dhe, kur të kthehet në Xhaminë e Qabes, në cilën orë që të dëshirojë, le të falë aty dy rekatet e këtij tauafi."

Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) ka thënë: "Kur të mbarosh tauafin, shko prapa mekemit të Ibrahimit dhe aty fal dy rekate namaz. Në rekatën e parë këndo suren e njëtimimit (Kul huve ll'llahu ehad...) dhe në rekatën e dytë këndo suren "El Kafirun" (kul ja ej'juheli kâfirun...), pastaj këndo tesheh'hudin, falëndero Allahun e Gjithëfuqishëm, këndo salavat për Profetin (Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!) dhe lutju Allahut të të pranojë adhurimin që bën."

Fukahatë

Fukahatë kanë thënë se, kur burri përfundon tauafin e tij, ai fal dy rekatet e tauafit prapa mekemit të Ibrahimit. Në qoftë se ka shumë njerëz dhe është e pamundur që të falë aty dy rekatet e tauafit, atëherë i fal këto dy rekate ku të mundet brenda xhamisë së Qabes. Në qoftë se ai harron të falë këto dy rekate, ka detyrë të rikthehet në xhaminë e Qabes dhe aty të falë dy rekatet që harroi. Në qoftë se e ka të pamundur të rikthehet, atëherë i fal ato dy rekate kaza, kudo që të ndodhet. Kjo çështje është kështu kur tauafi është farz, por, kur tauafi është mustehab, atëherë dy rekatet e tauafit, ai i fal ku të dëshirojë.

Veprimet mustehab të tauafit

Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) ka thënë: "Kur të afrohesh te Guri i Zi, ngriji lart dy duart e tua, falëndero Allahun, përqafoje

Gurin e Zi dhe puthe atë. Nëse nuk është e mundur ta përqafosh e ta puthësh Gurin e Zi (për shkak të dyndjes së njerëzve), atëherë preke Gurin e Zi me dorë. Nëse as kjo nuk është e mundur, atëherë bëj shenjë me dorën tënde në drejtim të Gurit të Zi."

Gjithashtu, fukahatë kanë thënë se është mustehab të qëndrohet pranë "haxhr Ismâijl" dhe aty të falënderohet Allahu, të këndohet salavat për Profetin e për familjen e tij. Gjatë lutjes të ngrihen duart dhe gjatë tauafit njeriu të ketë siguri të plotë zemre, të ecë gjatë tauafit me hapa të matura. Në rrotullimin e shtatë mund të marrë me qira edhe dikë që ta mbartë, të mbështesë duart e tij mbi murin e Qabes dhe të puqë barkun e tij me murin e Qabes.

Veprimet mekruh në tauaf

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: "Ti kurrë nuk bën tauaf në Shtëpinë e Shenjtë, kur mbart peshë në sasinë e një "ritl".

Gjithashtu, ai tha: "Gruaja nuk bën tauaf në Shtëpinë e Shenjtë me fytyrë të mbuluar."

Autori i librit "El Uesâil" ka thënë: "Kjo është e veçantë për gruan në ihram."

Fukahatë kanë thënë se është kerahet të flitet gjatë tauafit, pa përmendur Allahun. Është kerahet që gjatë tauafit të qeshet, që tauafi të zgjatet shumë, të hapet goja nga përgjumja, të kërciten gishtat e duarve, të shtyhen dy jashtëqitjet. Gjithashtu, është kerahet që gjatë tauafit të hahet e të pihet, pra, gjatë tauafit janë

kerahet të gjitha veprimet që janë kerahet edhe gjatë faljes së namazit.

Shtimi i një rrotullimi në tauaf

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Ai që bën tetë rrotullime në tauafin farz, ai e përsërit tauafin, derisa ta plotësojë atë.”

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë, që harron dhe në tauafin e tij mustehab bën tetë rrotullime. A i quhet tauafi këtij burri? Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Le të plotësojë dy tauafe dhe pastaj të falë katër rekate namaz. Nëse harresa i ndodh në tauafin farz, patjetër që duhet ta përsërisë tauafin, derisa të plotësojë shtatë rrotullime.”

Në një transmetim tjetër, thuhet se Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është pyetur për një burrë që harron dhe bën tetë rrotullime. Ai është përgjigjur: “Nëse ai kujtohet para se të arrijë në anën e murit të Qabes, ku është Guri i Zi, le ta ndërpresë tauafin. Nëse ai nuk kujtohet, derisa e kalon atë, atëherë le të bëjë katërmëdhjetë rrotullime dhe të falë katër rekate namaz.”

Fukahatë

Fukahatë kanë thënë se, kur ai shton në tauaf një rrotullim me qëllim, e di apo nuk e di se nuk duhet shtuar, sepse edhe ai që nuk e di këtë çështje, konsiderohet si ai që e bën me qëllim, atëherë ai shikon: Në qoftë se tauafi është farz, ai ka kundërshtuar urdhrin e ligjit të fesë dhe ka mëkatuar. Tauafi i tij është prishur,

prandaj ai ka detyrë ta përsërisë tauafin. Në qoftë se tauafi që ai kryen është mustehab, tauafi i tij nuk është prishur, por shtimi i rrotullimit në tauaf, është veprim mekruh.

Autori i librit “El Hadàik’ ka thënë: “Në shkollën juridike të kolegëve tanë fukahave thuhet qartë se është haram që në tauafin farz të shtohet më shumë se shtatë rrotullime, kurse në tauafin mustehab, shtimi i rrotullimeve më shumë se shtatë, është veprim mekruh.

Kur rrotullimi në tauaf shtohet nga harresa dhe jo me qëllim dhe ai kujtohet para se të përfundojë rrotullimin shtesë, menjëherë e ndërpret atë dhe largohet, ndryshe plotëson tauafin e dytë me shtatë rrotullime. Këtë tauaf të dytë ai e bën njëjet si tauaf mustehab, fal dy rekate namaz të tauafit të parë, pastaj bën ecjen (sa’ji) mes dy kodrave Safa e Merva dhe pas përfundimit të ecjes mes dy kodrave, fal dy rekate namaz të tauafit mustehab.

Transmetohet se Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) ka bërë tetë rrotullime në tauafin farz dhe llogariti shtatë rrotullime për tauafin e parë farz, pastaj shtoi gjashtë rrotullime të tjera, fali dy rekate namaz prapa mekemit të Ibrahimit, pastaj shkoi të kryejë sa’jin (ecjen) ndërmjet dy kodrave Safa e Merva. Pasi përfundoi ecjen mes dy kodrave, u kthye dhe fali dy rakate namaz prapa mekemit të Ibrahimit të tauafit të dytë mustehab.

Meriton të theksohet se shumica e fukahave, siç ka thënë autori i librit “El Xheuàhir”, nuk lejojnë bashkimin e dy tauafeve farz, pa pasur një ndarje në kohë mes dy tauafeve, por e lejojnë bashkimin në tauafin mustehab.

Lënia e disa rrotullimeve

Ai që le mangët një rrotullim ose edhe më shumë në tauafin e tij dhe për këtë ai nuk dyshon, ose mes rrotullimeve bën një ndarje të gjatë, bazuar mbi faktin se është detyrim që rrotullimet në tauaf të bëhen njëri pas tjetrit, ai e plotëson tauafin me shtatë rrotullime me bindje të plotë dhe, është e barabartë qoftë kur pakësimi i numrit të rrotullimeve bëhet me qëllim ose nga harresa, gjithashtu është e barabartë, qoftë kur tauafi është farz, qoftë kur tauafi është mustehab.

Në qoftë se ai ka bërë ndonjë veprim që bie në kundërshtim me numrin e rrotullimeve, ose ka bërë një ndarje të gjatë mes rrotullimeve, tauafi i tij është prishur, kur pakësimi i numrit të rrotullimeve është me qëllim, por jo kur ka ndonjë justifikues ligjor. Në qoftë se pakësimi i rrotullimeve është bërë nga harresa, ose për shkak të ndonjë justifikuesi ligjor, atëherë ai shikon: Nëse ai kujtohet para se të bëjë katër rrotullime, atëherë ai e rifillon tauafin nga e para dhe, nëse ai i ka plotësuar katër rrotullime, ai kthehet dhe plotëson shtatë rrotullime. Por, nëse ai kujtohet, pasi është kthyer pranë familjes së vet, atëherë ngarkon një tjetër të kryejë rrotullimet e mbetura në vend të tij.

Kjo është thënia më e përhapur në mesin e fukahave, si dhe me dëshminë e autorit të librit “El Hadàik”. Argumenti për këtë thënie është fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*), i cili është pyetur për një grua që po bënte tauaf në Shtëpinë e Shenjtë për umre. Bëri vetëm katër rrotullime dhe pastaj asaj i erdhën menstruacionet. Si duhet të veprojë kjo grua? Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Ajo plotëson tauafin e saj. Nuk ka detyrim të bëjë tauaf tjetër veç atij që bëri. Gjithashtu, ajo ka të drejtë të

bëjë edhe ecjen (sa'jin) ndërmjet dy kodrave Safa e Merva, për shkak se ajo kishte kryer më shumë se gjysmën e rrotullimeve të tauafit."

E veçanta e këtij transmetimi qëndron në faktin se menstruacionet nuk sjellin ndonjë pengesë në tërësinë e justifikimit të përgjithshëm që ne po trajtojmë. Me justifikim kemi parasysh fjalën e Imam Sadikut (Paqja qoftë mbi të!): "Ajo bëri më shumë se gjysmën."

Gruaja me menstruacione dhe metrarogji

Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) ka thënë: "Kur gruas i vijnë menstruacionet gjatë kohës që është duke bërë tauaf në Shtëpinë e Shenjtë dhe ajo ka bërë më shumë se gjysmën e rrotullimeve, ajo mban mend vendin ku i ndodhi pengesa, largohet dhe, pasi pastrohet, kthehet, plotëson rrotullimet që i mbetën prej tauafit të saj dhe e rifillon tauafin në vendin ku e la. Në qoftë se ajo e ndërpret tauafin e saj, kur ka bërë më pak se gjysmën e rrotullimeve, ajo ka detyrë ta rifillojë tauafin nga e para."

Është pyetur Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) për një grua që kryen Haxh temettu, e cila, kur vjen në Mekë, shikon hemorragji. Si duhet të veprojë kjo grua?

Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) është përgjigjur: "Bën ecjen ndërmjet dy kodrave Safa e Merva. Nëse nuk pastrohet deri ditën e terovjes, data tetë Dhul Hixhe, ajo lahet dhe hyn në ihram për Haxh prej shtëpisë së saj dhe shkon në Mina, kryen të gjitha veprimet që kryhen në Mina. Kur të vijë në Mekë, ajo bën dy tauafe, pastaj bën ecjen ndërmjet kodrave Safa e Merva dhe, pasi i bën të gjitha këto veprime, për atë janë

hallall të gjitha punët që i kishte të ndaluara për shkak të ihramit, përveç shtratit me burrin e vet."

Fukahatë

Fukahatë kanë thënë se, kur gruas i vijnë menstruacionet gjatë kohës që ajo bën tauaf, nëse kjo i ndodh asaj, pasi ka bërë katër rrotullime, ajo e ndërpret tauafin, bën sa'jin dhe, pasi mbaron sa'jin, do të plotësojë tauafin, pasi të pastrohet. Nuk ka detyrim ta përsërisë sa'jin. Në qoftë se asaj i vijnë para se të bëjë katër rrotullime, ajo pret ditën e Arafatit dhe, nëse pastrohet dhe ka mundësi, bën të gjitha punët e Haxhit para ditës së tervijes (data tetë Dhul Hixhe). Nëse ajo i bën ato veprime, mbetet në *Haxh temettu*, por nëse ajo nuk pastrohet para ditës së Arafatit, atëherë ajo e kthen Haxhin e saj temettu në *Haxh ifrad*, (vetëm Haxh). Me këtë rast, ajo pastrohet dhe hyn në ihram ditën e tervijes në shtëpinë e saj, shkon në Arafat, pastaj në Muzdelife, pastaj në Mina. Pasi i plotëson të gjitha veprimet në këto vende, bën një umre më vete.

Për sa i përket gruas me metrarogji, ajo kryen ato punë që ka detyrë të kryejë për faljen e namazit, sipas shpjegimit që kemi bërë në pjesën e parë, në kapitullin "Gruaja me metrarogji" dhe për të lejohet të bëjë veprimet që bën edhe gruaja e pastruar nga hemorragjia, ndryshe ajo nuk i bën ato veprime. Kur është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) në lidhje me gruan me metrarogji, nëse burri i saj mund të kryejë marrëdhënie intime me të, ai është përgjigjur: "*A bën ajo tauaf në Shtëpinë e Shenjtë?*" Pastaj tha: "*Ajo fal dy namaze me një gusël, çdo gjë me të cilën namazi lejohet, le të shkojë te ajo buri i vet dhe ajo le të bëjë tauaf në Shtëpinë e Shenjtë.*"

Lënia e tauafit

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që nuk e di se duhet bërë tauafi farz në Qabe. Ç' duhet të bëjë ky burrë, që t'i quhet Haxhi?

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: *"Nëse kjo ndodh në Haxh, ngaqë nuk e di, ai rikthehet e bën tauafin, por ka detyrim të bëjë kurban një deve."*

Gjithashtu, është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që harron të bëjë tauafin farz, derisa kthehet në vendin e vet dhe kryen marrëdhënie intime me gruan e vet. Si duhet të veprojë ky burrë? Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: *"Dërgon një kurban. Në qoftë se tauafin e ka harruar në Haxh, kurbanin e dërgon në kohë Haxhi dhe, në qoftë se e ka harruar në umre, kurbanin e dërgon në kohë umre. Njëkohësisht ngarkon dikë që të bëjë tauaf për të."*

Fukahatë

Fukahatë kanë thënë se ai që le tauafin me qëllim, adhurimi i tij është prishur, dhe është e barabartë, qoftë kur tauafi është për Haxh, qoftë kur është për umre. Gjithashtu, është e barabartë, qoftë kur ai e di, qoftë kur nuk e di, sepse edhe ai që nuk e di, konsiderohet si ai që e ka lënë me qëllim. Prandaj ai ka detyrim të bëjë shlyerje, duke bërë kurban një deve.

Në qoftë se ai nuk ka bërë tauafin për shkak se ka harruar dhe nuk kujtohet, derisa kthehet në vendin e vet, ai ka detyrim të kthehet në Mekë dhe të plotësojë vetë tauafin që nuk e ka kryer.

Por nëse kthimi ka vështirësi të mëdha, atëherë ai ngarkon një tjetër që të kryejë tauafin e harruar prej tij.

Dyshimi dhe ngurrimi

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Kur ti del prej një pune dhe hyn në një punë tjetër dhe dyshon, nuk ka asnjë problem.”

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që bën tauaf farz dhe nuk mban mend nëse bëri gjashtë apo shtatë rrotullime. Si duhet të veprojë ky burrë? Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Le ta përsërisë tauafin e tij.” Pyetësi tha: “Ai dyshoi, pasi kishte mbaruar tauafin” Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Për këtë nuk di që mbi të të rëndojë ndonjë detyrim.”

Gjithashtu, është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që bën tauaf farz dhe nuk mban mend, nëse ka bërë shtatë apo tetë rrotullime. Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Për shtatë ai është i vetëdijshëm dhe, kur dyshimi i ka ardhur në rrotullimin e tetë, ai le të falë dy rekate namaz.”

Përsëri është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që harron në tauafin e tij dhe nuk mban mend, nëse ka bërë gjashtë rrotullime, apo shtatë. Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Nëse është duke bërë tauaf farz, ai e përsërit tauafin nga e para dhe, nëse tauafi është i vullnetshëm, atëherë vazhdon të plotësojë rrotullimet duke u bazuar mbi numrin më të vogël të rrotullimeve që ka bërë.”

Fukahatë

Fukahatë kanë thënë se, kur burri përfundon tauafin dhe pastaj dyshon, nëse e ka bërë të saktë dhe sipas kërkesave të rregullit të fesë, pa shtuar e pa pakësuar asgjë nga punët e tauafit, dyshimi i tij nuk ka asnjë efekt, prandaj ai vazhdon punët e tjera dhe mbi të nuk rëndon asnjë detyrim, sepse ai dyshoi, pasi kishte përfunduar tauafin.

Në qoftë se dyshimi i vjen gjatë tauafit, domethënë i vjen para se ai të përfundojë tauafin, në qoftë se ai i ka realizuar shtatë rrotullimet e tauafit dhe pastaj dyshon, nëse bëri shtatë apo tetë rrotullime, ai do të bazohet në atë që është më e saktë, sepse shtatë rrotullimet e kërkuara, për ato ai është i vetëdijshëm se i kishte bërë, kurse rrotullimi i shtuar është i dyshimtë, pra, në origjinë ai nuk ekziston.

Kur ai nuk ka realizuar shtatë rrotullime dhe dyshon, nëse ka bërë gjashtë rrotullime apo shtatë, ose ka bërë pesë rrotullime apo gjashtë, tauafi i tij, si bazë, është prishur, prandaj ai ka detyrim ta përsërisë tauafin. Kur tauafi është farz, është më e pëlqyer që ai ta plotësojë tauafin dhe pastaj ta rifillojë tauafin nga e para. Nëse tauafi është mustehab, atëherë ai e ndërton tauafin e tij mbi numrin më të vogël të rrotullimeve.

Kuptimi i termit “ruknu” në Haxh e në umre

“*Er Ruknu*” në Haxh e në umre është veprimi që e prish Haxhin e umren, kur ai lihet me qëllim, por jo kur lihet nga harresa. Autori i librit “*El Hadàik*” ka thënë: “Kolegët tanë fukaha

janë shprehur se tauafi është “rukn” dhe ai që e le tauafin me qëllim, Haxhi i tij është prishur, kurse ai që e le tauafin nga harresa, ai e bën tauafin kaza, edhe pas të gjitha veprimeve të Haxhit.”

Pra, qëllimi i fukahave me termin “rukn”, është prishja e Haxhit, kur tauafi lihet me qëllim dhe nuk priset, kur tauafi lihet nga harresa.

Te fukahatë, “rukn” të Haxhit janë: nijeti, ihrami, qëndrimi në Arafat, qëndrimi në Muzdelife dhe tauafi i vizitës, që quhet edhe tauafi i Haxhit, si dhe ecja (sa’ji) ndërmjet dy kodrave Safa e Merua.

Kurse farze të Haxhit që nuk janë “rukn”, janë: telbija, falja e dy rekateve namaz të tauafit, tauafi i grave e dy rekatet e këtij tauafi.

Në umre, “rukn” janë: nijeti, ihrami dhe tauafi i vizitës. Farze në umre që nuk janë “rukn”, janë: telbija, dy rekatet e tauafit, tauafi i grave dhe dy rekatet e këtij tauafi.

* * *

SA'JI

Pozita e sa'jit

Më sipër kemi thënë se kapitujt e këtij libri do të jenë të renditur sipas radhës së punëve që duhet të bëjë ai që vjen prej jashtë Mekës, me nijet për të kryer *Haxh temettu*. Kemi shpjeguar se puna e parë që ai duhet të bëjë, pavarësisht nga lloji i adhurimit që ka vendosur të kryejë, është ihrami. Puna e dytë që ai do të kryejë, është tauafi dhe pas tauafit falja e dy rekateve namaz të tauafit, kurse ecja (*sa'ji*) ndërmjet dy kodrave Safa e Merua bëhet menjëherë pas tauafit dhe faljes së dy rekateve namaz të tauafit, qoftë në umre, qoftë në Haxh, me të gjitha llojet e tij.

Pra, sa'ji ndjek tauafin, domethënë ai vjen menjëherë pas tauafit. Nuk lejohet që sa'ji të bëhet para tauafit. Ai që bën sa'j para tauafit, ka detyrë të kthehet, të bëjë tauafin dhe pastaj të bëjë sa'j. Për sa i përket bërjes së punëve njëra pas tjetrës, pa shkëputje dhe kalimit prej tauafit në faljen e dy rekateve të tauafit dhe pastaj drejtpërdrejt në bërjen e sa'jit, pa bërë asnjë ndarje mes këtyre veprimeve, padyshim që është më e pëlqyeshme, ashtu siç është fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*), i cili tregon se i Dërguari i Allahut (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!*), pasi

mbaroi tauafin dhe fali dy rekatet e tauafit, tha: *"Filloni me atë që ka urdhëruar Allahu të fillohet, me vajtjen në Safa."*

Bazuar mbi këtë hadith, shumë dijetarë të fesë janë shprehur për moslejimin e bërjes së sa'jit ditën tjetër.

Është fakt i njohur se sa'ji është i njëjtë për umre dhe për Haxhin, për të tri llojet e Haxhit. Gjithashtu, sa'ji është *"rukn"*, prandaj ai që e le me qëllim, ka prishur umren ose Haxhin e tij. Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që e ka lënë sa'jin me qëllim. A i quhet Haxhi atij? Ai tha: *"Për atë s'ka Haxh."*

Mustehab'bet e sa'jit

Sa'ji ka disa veprime mustehab:

- Pastrimi prej papastërtive dhe jashtëqitjes.

Fukahatë ndajnë një fjalë të përbashkët se pastrimi (abdesi) në sa'j është mustehab dhe nuk është farz. Në lidhje me këtë çështje, Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) thotë: *"Nuk ka problem të kryhen të gjitha punët e Haxhit pa abdes, me përjashtim të tauafit, sepse në tauafin, ka namaz, megjithëse abdesi në punët e umres e në punët e Haxhit, është më i pëlqyer."*

Gjithashtu, është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që, pasi bën tre apo katër ecje nga kodra në kodër, urinon. A të plotësojë ky njeri sa'jin e tij pa abdes? Ai tha: *"S'ka problem, por unë do të pëlqeja që këtë adhurim, ai ta kryente me abdes."*

- Përqaftimi i Gurit të Zi, pirja ujë prej pusit të Zemzemit, derdhja mbi trup e ujit të Zemzemit dhe vajtja për në Safa prej portës që është përballë Gurit të Zi, me qetësi të plotë zemre e me përkushtim.

Në lidhje me këtë çështje, kemi fjalën e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): “Pasi të falësh dy rekatet e tauafit, shko te Guri i Zi, puthe e përqafoje atë, ose bëj me shenjë në drejtim të tij. Pastaj, para se të shkosh për në Safa e Merva, pi ujë Zemzemi, derdh mbi kokë, mbi shpinë e mbi bark ujë Zemzemi dhe thuaj: “O Zoti im, bëjë atë dituri të dobishme dhe furnizim të bollshëm!”

Këndo këtë lutje të njohur deri në fund.”

Pastaj Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) tha: “Shko në Safa prej asaj porte nga ka shkuar në Safa edhe i Dërguari i Allahut (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), domethënë prej portës që është përballë Gurit të Zi, shko me qetësi të plotë zemre dhe me bindje e përkushtim të plotë.”

Ngjitu në kodrën Saf deri në lartësinë që të mundëson shikimin e Qabes dhe kthehu në drejtin të faqes së murit të Qabes, ku gjendet Guri i zi, këndo lutjet e njohura, thuaj nga njëqind herë “All’lלהu Ekber”, “Là ilàhe illall’lלה”, “Elhamdu lil’lלה” dhe “Subhànall’lלה”, qëndro mbi kodrën Safa, duke u lutur aq kohë sa duhet për të kënduar sure “El Bekare”.”

Në lidhje me këto veprime, kanë ardhur shumë transmetime prej Ehli Bejtit (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi ta!*).

Forma e sa'jit

Sa'ji ka katër farze:

1- Nijeti

Urdhri për nijetin është fare i qartë dhe s'ka nevojë për asnjë shpjegim, sepse ecja prej kodrës Safa për në kodrën Merua patjetër duhet të bëhet me nijetin për afrim të Allahu i Gjithëfuqishëm dhe në përvetësim të urdhrit të Tij, ndryshe do të ishte si ecje e zakonshme në rrugë.

2,3- Sa'ji fillohet në kodrën Safa e përfundon në kodrën Merva, sipas fjalës së përbashkët të fukahave dhe bazuar në tekste, ndër të cilat është edhe fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): *"Fillo në Safa dhe mbylle në Merua."*

4- Sa'ji ka shtatë ecje nga kodra në kodër, duke e llogaritur shkuarjen e kthimin nga një ecje më vete, sipas fjalës së përbashkët të fukahave dhe me tekste, ndër të cilat është edhe fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): *"Bëj shtatë ecje ndërmjet Safas e Mervas. Filloje ecjen në Safa dhe përfundoje atë në Merva."*

Procesi i ecjes (sa'ji) rezulton të jetë katër ecje prej Safas në Merva dhe tri ecje prej Mervas në Safa. Haxhiu ka detyrë që përfundimi i ecjes së shtatë të jetë në kodrën Merva.

Ecja lejohet të bëhet me këmbë dhe hipur mbi mjet, por ecja me këmbë është më e pëlqyer. Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që bën sa'j hipur mbi mjet. A i quhet sa'ji këtij burri? Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: *"Nuk ka problem, por ecja më këmbë është shumë më e mirë."*

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*), nëse i lejohet burrit ta bëjë sa`jin hipur mbi kafshë. Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: *“Po, edhe hipur mbi deve.”*

Janë të njohura hadithet që tregojnë se i Dërguari më i madh (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka bërë tauafin dhe sa`jin hipur mbi kafshën e tij.

Është mustehab të ecet me hap të nxituar ndërmjet dy shenjave me dritë jeshile. Në lidhje me këtë çështje, është fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): *“Pastaj zbrit nga kodra me qetësi të plotë zemre e me përkushtim, derisa të arrish te drita jeshile, që është në anë të pistës ku bëhet sa`ji, aty shtrihe hapin dhe ec duke u tundur, ashtu siç tundet deveja, kur do të nxitojë. Kur ai që bën sa`j, ka hipur mbi mjet, ai bën që mjeti i tij të lëkundet.”*

Nuk është mustehab për gratë të ecin me nxitim ndërmjet dy dritave jeshile. Në lidhje me këtë çështje, është fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): *“Gratë s’kanë detyrim as të këndojnë ezanin e as të nxitojnë gjatë ecjes nga kodra Safa për në kodrën Merua.”*

Në një transmetim tjetër, ai ka thënë: *“Gratë nuk e kanë detyrim të ecin me nxitim ndërmjet Safas e Meruas.”*

Çështje

1- Kush e le sa`jin me qëllim, atij i është prishur edhe Haxhi, edhe umreja. Autori i librit “El Xheuàhir” ka thënë: *“Për këtë çështje nuk gjej asnjë kundërshtim.”*

Madje çështja është e mbështetur mbi fjalën e përbashkët të fukahave dhe mbi tekste të shumta, ndër të cilat është fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): “Ai që e le sa’jin me qëllim, ai ka detyrim të bëjë Haxh vitin e ardhshëm.”, duke shtuar edhe rregullin se ai nuk i ka kryer punët e Haxhit ashtu siç është urdhëruar të kryhen.

Kush e le sa’jin nga harresa, Haxhi e umreja e tij nuk është prishur, por ai ka detyrë të bëjë sa’j personalisht. Madje edhe sikur të ketë kaluar muaji Dhul-Hixhe. Nëse ka ndonjë pengim, që nuk e lejon ta kryejë menjëherë sa’jin, ose kjo është e vështirë për të, atëherë ai cakton një tjetër që ta kryejë sa’jin për të.

Autori i librit “El Xheuàhir” ka thënë: “Për këtë çështje nuk gjej asnjë kundërshtim.”.

Gjithashtu, për këtë çështje tregon qartë edhe fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*), kur është pyetur në lidhje me një burrë që harron të bëjë sa’j ndërmjet dy kodrave Safa e Merua. Ai është përgjigjur: “Ai kthehet dhe bën sa’j.”

Në një transmetim tjetër, ka thënë: “Për atë mund të bëjë sa’j edhe një tjetër.” Ky transmetim tregon qartë se sa’j pranon zëvendësimin, kur ka justifikim që nuk mund ta kryejë vetë personi. Gjithashtu, lejimi për kryerjen e sa’jit prej një tjetri arrihet edhe nëpërmjet bashkimit të këtij transmetimi me transmetimin e parë, që thotë: “Ai kthehet dhe bën sa’j, kur ka mundësi, ose ngarkon një tjetër që të bëjë sa’j për atë, kur ai nuk ka mundësi.”

2- Kush bën më shumë se shtatë ecje me qëllim, sa’ji i tij është prishur dhe ai ka detyrim ta rifillojë sa’jin nga e para, sepse ai nuk ka bërë punën që është urdhëruar të bëjë. Këtë e tregon edhe fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): “Tauafi farz, kur ti

shton numrin e rrotullimeve, ngjan me namazin, kur ti fal më shumë rekate, prandaj ti ke detyrim ta përsërisësh tauafin. Po kështu qëndron puna edhe me sa'jin."

Ai që shton mbi shtatë ecje në sa'j, nga harresa, ka të drejtë të përzgjedhë ndërmjet anulimit të ecjes shtesë dhe të numërojë vetëm shtatë ecjet, ose të plotësojë edhe shtatë ecje të tjera dhe kështu për atë tani ka dy sa'je. Sa'ji i parë është farz, kurse sa'ji i dytë është mustehab. Për këtë çështje tregon fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*), kur është pyetur për një burrë që ka bërë sa'j me tetë vajtje-ardhje nga kodra Safa në kodrën Merua. Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*), është përgjigjur: "Në qoftë se gabimisht ka bërë një ecje më shumë, ai i numëron ato shtatë."

Gjithashtu, prej Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*) transmetohet: "Kur ai ndërgjegjësohet se ka bërë tetë ecje, shton edhe gjashtë ecje të tjera."

Kur ne vëmë njërin transmetim mbi tjetrin, rezulton ajo që kanë thënë fukahatë në lidhje me të drejtën e përzgjedhjes që u tha më lart.

3- Kush dyshon në numrin e ecjeve, ose në saktësinë e numrit të ecjeve, pasi ka përfunduar sa'ji, ai e ndërton sa'jin mbi numrin më të saktë të ecjeve dhe mbi atë nuk rëndon asnjë detyrim, sepse ai dyshoi, pasi e kishte përfunduar ecjen (sa'jin).

Kush dyshon në numrin e vajtje-ardhjeve nga kodra në kodër. Autori i librit "El Xheuàhir ka thënë: "Nuk ka asnjë kundërshtim e asnjë mvëshje për prishjen e sa'jit që ai bën.", për shkak të ngurrimit të tij ndërmjet dy veprimeve të ndaluara, ndërmjet shtimit ose pakësimit të vajtje-ardhjeve nga kodra në kodër, sepse si shtimi, si pakësimi, që të dy janë prishës, sepse dituria për obligimin nënkupton që ai e di se duhet të jetë i përpiktë në zbatimin e urdhrit. Përveç kësaj, ai është i vetëdijshëm

se vetëm bindja ndaj urdhrit e nxjerr atë prej përgjegjësisë për zbatimin e urdhrit.

Si duhet të veprojë ai që dyshon, nëse e filloi ecjen prej Safas, apo e filloi prej ndonjë vendi tjetër dhe, për pasojë sa'ji i tij është prishur? Në këtë rast, ai përsëri shikon: Nëse dyshon në numrin e vajtje-ardhjeve nga kodra në kodër, sa'ji i tij është prishur. Nëse ai është i përpiktë në numërimin e ecjeve dhe dyshon vetëm në fillimin e sa'jit, nëse e ka filluar ecjen në Safa apo e ka filluar ecjen në Merua, në qoftë se ecja, që është duke bërë, është numër çift, për shembull, është ecja e dytë, e katërt ose e gjashtë dhe ai është në Safa, ose është drejtuar për Safa, sa'ji i tij është i saktë, sepse ai e di që në këtë gjendje fillimi ka qenë në Safa. Gjithashtu, sa'ji i tij është i saktë, edhe kur numri i ecjeve është tek, për shembull, një, tre, ose pesë ecje dhe ai është mbi kodrën Safa, ose kur numri i ecjeve është çift dhe ai ndodhet mbi kodrën Merva, ose është drejtuar për te kjo kodër. Por nëse është e kundërta, kur është ecja e parë dhe ai është në Safa, ose numri i ecjeve është çift dhe ai është në kodrën Merua, sa'ji i tij është prishur dhe ai ka detyrim ta rifillojë sa'jin nga e para.

4- Nuk është detyrim që ecjet të bëhen pa shkëputje, sepse për atë lejohet të ulet e të pushojë, para se të plotësojë shtatë ecjet. Gjithashtu, për atë lejohet ta ndërpresë sa'jin për të falur namazin farz të radhës, ose për të kryer ndonjë nevojë personale, ose për të kryer nevojën që mund të ketë një tjetër, pastaj ai kthehet dhe vazhdon sa'jin aty ku e ka ndërprerë. Kjo çështje është në përputhje me transmetimin më të përhapur dhe me dëshminë e autorit të librit “El Xheuàhir”.

* * *

SHKURTIMI I FLOKËVE DHE RRUAJTJA

E KOKËS

Prej detyrimeve të umres e të Haxhit, është edhe shkurtimi i flokëve ose rruajtja e kokës, por nuk është prej atyre detyrimeve që, kur lihen me qëllim, prishin umren ose Haxhin. Për personin që ka bërë nijet të kryejë umre ose Haxh, shkurtimi i flokëve ose rruajtja e kokës është detyrim vetëm një herë, por mund të jetë edhe dy herë. Shkurtimi i flokëve ose rruajtja e kokës bëhet pas sa'jit, me të drejtë përzgjedhje, mes shkurtimit të flokëve dhe rruajtjes së kokës, ose bëhet në Mina, pas therjes së kurbanit. Gjithashtu, veprimi me flokët, mund të jetë vetëm shkurtim i flokëve, gjithnjë me të drejtën e përzgjedhjes mes shkurtimit të flokëve dhe rruajtjes së kokës. Ky ndryshim i veprimit me flokët vjen sipas adhurimit që ai ka bërë nijet të kryejë, pasi mund të jetë duke kryer vetem umre, ose umre dhe Haxh temetu, ose Haxh kiran, ose vetëm Haxh (Haxh ifrad). Hollësitë në lidhje me këto lloje adhurimesh janë si më poshtë vijon:

Vetëm umre

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Ai që kryen vetëm umre, pasi mbaron tauafin, fal dy rekatet e tauafit prapa mekemit të Ibrahimit dhe, pasi bën edhe sa’jin nga kodra Safa në kodrën Merva, ose rruan kokën ose shkurton flokët. Gratë nuk kanë detyrim të rruajnë kokën, por ato janë të detyruara të shkurtojnë pak majat e flokëve.”

Mbështetur mbi këtë transmetim dhe mbi transmetime të tjera që trajtojnë çështjen e rruajtjes së kokës dhe shkurtime të flokëve, fukahatë kanë rënë në një fjalë të përbashkët dhe kanë thënë se ai që kryen vetëm umre, ka të drejtë të përzgjedhë mes rruajtjes së kokës ose shkurtime të flokëve dhe jo të përcaktojë mënyrën e heqjes së flokëve. Mbetet kusht që rruajtja e kokës ose shkurtimi i flokëve, patjetër të bëhet pas kryerjes së ecjes (sa’jit) dhe jo para kryerjes së ecjes.

Haxhi temettu

Më sipër pamë se *Haxhi temettu*, është i përbërë prej umres dhe prej Haxhit. Për këtë shkak, ai që kryen *Haxh temettu*, duhet të kryejë dy detyrime: detyrimi i parë është shkurtimi i flokëve pas bërjes së ecjes (sa’jit) prej kodrës Safa në kodrën Merua dhe detyrimi i dytë, me të drejtë përzgjedhje, mes shkurtime të flokëve ose rruajtjes së kokës, që bëhet pas therjes së kurbanit në Mina. Por rruajtja e kokës është veprim më i pëlqyer.

Për detyrimin e parë, domethënë, për shkurtime të flokëve pas bërjes së ecjes mes dy kodrave, tregon fjala e Imam Sadikut

(*Paqja qoftë mbi të!*): “Kur të mbarosh sa’jin dhe ke bërë nijet të kryesh Haxh temettu, shkurto flokët dhe prit thonjtë. Në umre, së bashku me Haxh temettu, ka vetëm shkurtim të flokëve.”

Në lidhje me detyrimin e dytë, domethënë me të drejtën e përzgjedhjes ndërmjet shkurtimit të flokëve dhe rruajtjes së kokës pas therjes së kurbanit në Mina, autori i librit “El Hadàik” ka thënë: “Në fjalën më të përhapur në mesin e kolegëve tanë fukaha, nuk gjej ndonjë kundërshtim veçse në lidhje me beqarin dhe me atë që i ka flokët gërshet, domethënë i ka lidhur dhe i lëshon poshtë.”

Për këtë çështje tregon fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): “Beqari duhet ta rruajë kokën dhe, nëse ka kryer Haxh, sipas dëshirës, ose i shkurton flokët, ose rruan kokën. Nëse flokët e tij janë gërshet dhe i lëshon poshtë, ai ka detyrim ta rruajë kokën dhe nuk i lejohet të shkurtojë flokët.”

Prej këtij transmetimi dhe prej transmetimeve të tjera që trajtojnë këtë çështje, shumica e fukahave kanë kuptuar se beqari dhe ai që i ka flokët gërshet, për këta të dy është saktësuar se ata kanë detyrë ta rruajnë kokën dhe jo të caktojnë me dëshirën e tyre, ose shkurtimin e flokëve, ose rruajtjen e kokës. Disa fukaha kanë shkuar deri aty sa të thonë që rruajtja e kokës është detyrim për beqarin dhe për atë që i ka flokët gërshet. Si do që të jetë, rruajtja e kokës, në raport me beqarin dhe me atë që i ka flokët gërshet, detyrimi i bazuar në diturinë e vendosmërinë për të shkarkuar besëdhënien dhe përvetësimin e obligimit, prandaj është e barabartë, qoftë kur e kërkuara është përcaktim, qoftë kur ajo është përzgjedhje. Pra, vendosmëria e prerë nuk nënkupton detyrimin për shkurtimin flokëve.

Gjithashtu, është detyrim dhe të supozohet se rruajtja e kokës është kërkesë e përcaktuar. Për të gjitha këto, ne anojmë kah përcaktimi i rruajtjes së kokës për beqarin e për atë që i ka flokët gërshet. Gjithashtu, anojmë për të drejtën e përzgjedhjes mes rruajtjes së kokës e shkurtimit të flokëve për të tjerët, përveç dy kategorive të mësipërme.

Në një transmetim të saktë, thuhet se Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: *“Rruajtja e kokës është detyrim për tre: një burrë me flokë gërshet, një burrë që bën Haxh për herë të parë, domethënë nuk ka bërë Haxh para këtij Haxhi dhe një burrë që lidh flokët e i lëshon ato.”*

Dispozita për atë që kryen *Haxh kiran* dhe për atë që kryen vetëm *Haxh (Haxh ifrad)*, është e njëjtë me dispozitën për atë që kryen *Haxh temetu*, në lidhje me të drejtën e përzgjedhjes mes rruajtjes së kokës dhe shkurtimit të flokëve, pas therjes së kurbanit në Mina.

Çështje

1- Në mënyrë absolute, gratë nuk kanë detyrim të shkurtojnë flokët, qoftë kur gruaja kryen vetëm umre, qoftë kur ajo kryen *Haxh temettu*, ose *Haxh kiran*, ose *Haxh ifrad*. Në lidhje me këtë çështje kemi fjalën e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): *“Gratë s’kanë detyrë as të këndojnë ezanin e as të rruajnë kokën, por ato vetëm shkurtojnë pak flokët.”*

2- Më sipër thamë se ai që kryen *Haxh temetu*, ka detyrë të shkurtojë flokët, pasi ka bërë ecjen (sa’jin) dhe, nëse ai rruan kokën, në vend që të shkurtojë flokët, ka detyrim të bëjë shlyerjen,

duke bërë kurban një dele. Kjo është thënia më e përhapur në mesin e fukahave, bazuar mbi dëshminë e autorit të librit “El Hadàik” dhe të autorit të librit “El Xheuàhir”.

3- Fukahatë më të dëgjuar, bazuar në dëshminë e autorit të librit “El Hadàik”, kanë thënë se ai që kryen *Haxh temettu*, nëse le shkurtimin e flokëve, me qëllim dhe hyn në ihram për të kryer Haxhin, pasi kreu ecjen (sa’jin), umreja e tij është prishur, prandaj ai ka detyrim të kryejë *Haxh ifrad*, domethënë, ai bën të gjitha punët e Haxhit dhe pastaj bën një umre më vete.

4- Ai që kryen vetëm umre, ka hallall të gjitha gjërat që i ndalon ihrami, pasi rruan kokën, ose shkurton flokët, me përjashtim të marrëdhënieve intime me gratë e veta, të cilat vazhdojnë të jenë të ndaluara për të, derisa ai të bëjë tauafin e dytë, tauafin e grave.

Për atë që kryen Haxh temetu, pas shkurtimit të flokëve, janë të lejuara të gjitha gjërat që kishte të ndaluara për shkak të ihramit, madje edhe gratë, përveç gjahut brenda kufijve të Qabes. Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që kryen *Haxh temettu*, i cili kryen marrëdhënie intime me gruan e tij, para se të bëjë shkurtimin e flokëve. Çfarë duhet të bëjë ky burrë?

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Ai ka detyrim të bëjë shlyerjen, duke bërë kurban një dele, kur e di që kjo është e ndaluar. Por nëse ai nuk e di, atëherë mbi të nuk rëndon asnjë detyrim.”

Gjithashtu, është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) në lidhje me një grua, me të cilën burri i vet kryen marrëdhënie intime, pasi ajo ka bërë sa’jin dhe ka këputur flokët e saj me

dhëmbë. A ka kjo grua ndonjë detyrim? Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Jo.”

Kur burri shkurton flokët, ose rruan kokën pas therjes së kurbanit në Mina, për të janë të lejuara të gjitha gjërat që i kishte të ndaluara për shkak të ihramit, me përjashtim të parfumimit dhe të grave, pasi këto dy gjëra nuk janë të lejuara për të, derisa ai të kthehet në Mekë dhe të bëjë tauafin e grave.

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Kur burri pret kurbanin dhe rruan kokën, për të janë hallall të gjitha gjërat që i kishte të ndaluara për shkak të ihramit, me përjashtim të grave dhe parfumimit.”

5- Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) në lidhje me një burrë që harron të shkurtojë flokët, ose të rruajë kokën, derisa largohet prej Mina. Çfarë duhet të bëjë ky burrë? Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Ai kthehet në Mina dhe aty, ose shkurton flokët, ose rruan kokën.”

Në një transmetim të dytë tregohet se ai i është përgjigjur kësaj pyetjeje me këto fjalë: “Rruan kokën gjatë rrugës, ose kudo që të ndodhet.”

Në një transmetim të tretë tregohet se ai ka thënë: “Le t’i mbartë flokët në Mina, kur kokën e ka rruar në Mekë.”

Kur ne i vëmë këto transmetime njëra mbi tjetrën, si tërësi, për të dalë në një fjalë të vetme, rezultati do të ishte detyrimi për të rruar kokën ose për të shkurtuar flokët në Mina. Kur ai largohet nga Mina, para se ta rruajë kokën, ose të shkurtojë flokët, kjo çështje është e barabartë, qoftë kur e di këtë çështje, qoftë kur nuk e di, ose edhe kur harron. Kur ka ndonjë pengesë, ose e ka të

vështirë të kthehet në Mina, atëherë ai rruan kokën, ose shkurton flokët kudo që të jetë. Pastaj flokët e prerë i dërgon në Mina dhe i gropos në dheun e saj.

Nga sa kemi thënë në kapitujt e mëparshëm, në lidhje me ihramin, tauafin, dy rekatet e tauafit, sa`jin, rruajtjen e kokës ose shkurtimin e flokëve, janë bërë të kuptueshme punët që kërkohet të kryejë ai që ka bërë nijet, të kryejë vetëm umre, ose umre e *Haxh temettu*.

Gjithashtu, është bërë e qartë se të gjitha këto punë janë detyrime, qoftë kur kryhet vetëm umre, qoftë kur kryhet *Haxh temettu*. Por ka një dallim: Në adhurimin e parë, domethënë, kur kryet vetëm umre, ai ka detyrim të bëjë dy tauafe dhe tauafi i dytë është tauafi i grave. Por ai ka të drejtë të përzgjedhë mes rruajtjes së kokës dhe shkurtimit të flokëve.

Gjithashtu, kemi shpjeguar se umreja është e vlefshme në çdo kohë të vitit që të kryhet, kurse adhurimi i dytë, domethënë kur ai ka bërë nijet të kryejë umre e *Haxh temettu*, ai ka detyrim të bëjë vetëm një tauaf dhe ka detyrim të shkurtojë flokët, por kjo umre nuk është e vlefshme, kur bëhet jashtë muajve të Haxhit, që fillojnë që nga dita e parë e muajit Sheuàl deri në ditën e nëntë të muajit Dhul Hixhe.

* * *

QËNDRIMI NË ARAFAT

Parashtrim

Në kapitullin “Umre” dhe në kapitujt vijues, kemi përmendur detyrimet që ka personi që kryen vetëm umre, ose umre e Haxh së bashku (*Haxh temettu*). Më pas, në fundin e kapitullit të mësipërm, me nëntitullin “Shkurtimi i flokëve dhe rruajtja e kokës”, kemi dhënë një përmbledhje të të gjitha punëve që ai do të kryejë. Në këtë parashtrim theksojmë se, kur ai kryen vetëm umre, ose umre së bashku me Haxhin, për umren që ai kryen, nuk ka detyrim as të qëndrojë në Arafat, as në Muzdelife, as në Mina, ose të bëjë punët që duhet të bëhen në Mina, sepse të gjitha këto punë janë të posaçme vetëm për tri llojet Haxhit. Në këtë kapitull do të jepen shpjegimet për të gjitha këto veprime.

Puna e dytë në Haxh

Haxhiu, në çdo lloj Haxhi, nga tri llojet e Haxhit që kryen, *temeytu*, *kiran* ose *ifrad*, ka detyrë të fillojë me veshjen e ihramit. Puna e tij e dytë për Haxhin është qëndrimi në Arafat. Qëndrimi në Arafat ka veprime mustehab dhe veprime të detyrueshme (farz).

Veprimet mustehab

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Kur vjen dita e terovijes, dita e tetë e muajit Dhul Hixhe, bëj gusël, pastaj vish dy copat e ihramit, hyr në xhaminë e Qabes, zbathur me qetësi të plotë zemre dhe me nënshtrim të plotë, pastaj fal dy rekate namaz prapa mekemit të Ibrahimit, ose në hixhr. Pastaj rri, derisa dielli të fillojë animin kah perëndimi, pastaj fal namazet e përditshme dhe, pas çdo namazi që fal, këndo lutjet që këndove kur veshe ihramin për Haxh, gjithnjë me qetësi të plotë zemre, me nënshtrim e me përulje.”

Është pyetur Imam Rizai (*Paqja qoftë mbi të!*), nipi i Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*), për një burrë shumë të moshuar, ose për një të sëmurë, i cili ka veshur ihramin për Haxh, por ka frikë nga presioni i njerëzve për shkak të dyndjes së madhe, prandaj niset të shkojë në Mina një ditë para ditës së tervijes. A është i drejtë veprimi i këtij burri? Imam Rizai (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Po.”

Pyetësi i tha: “A lejohet të shkojë një burrë i shëndetshëm, që t’i përgatisë vendin?”

Imam Riazai (*Paqja qoftë mbi të!*) u përgjigj: “Jo.”

Pyetësi përsëri tha: “Ai shpejton të shkojë në Mina dy ditë më përpara.”

Imam Rizai (*Paqja qoftë mbi të!*) u përgjigj: “Po.”

Pyetësi tha: “A lejohet të shkojë tri ditë më përpara?”

Imam Rizai (*Paqja qoftë mbi të!*) u përgjigj: “Po.”

Pyetësi tha: “Po më shumë ditë se kaq?”

Imam Rizai (*Paqja qoftë mbi të!*) u përgjigj: “Jo.”

Fukahatë

Fukahatë kanë thënë se për haxhiun është mustehab që ditën e tervijes të bëjë gusël në Mekë, të veshë dy copat e ihramit dhe zbathur, me qetësi të plotë zemre e me nënshtrim, të drejtohet për në xhaminë e Qabes, ku hyn këmbëzbathur dha aty fal namazin e drekës, ose namazin e pasdites, ose të dy namazet të bashkuara, ose fal nanaz nafile, por jo më pak se dy rekate. Pastaj hyn në ihram, duke kënduar lutjen: “All’llâhum’me, in’nij uriydul Haxhe alâ kitâbike ue sun’neti nebij’jike” - “O Zoti im, kam bërë qëllim të kryej Haxh sipas urdhrit të librit Tënd dhe sipas rrugës së Profetit Tënd!”

Për njerëzit me pengesa të justifikueshme, si për të sëmurin, të moshuarin dhe për të tjerë të ngjashëm me këta që kanë frikë, se nuk e përballojnë dot dyndjen e madhe të njerëzve, lejohet të shpejtojnë për të shkuar në Mina, para ditës së tervijes një ditë, dy ditë, ose tre ditë.

Gjithashtu është mustehab të këndohet lutja e njohur dhe të këndohet telbija në çdo ngjitje-zbritje të rrugës, derisa haxhiu arrin në Arafat. Për këtë çështje kemi fjalën e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): “Kur je nisur të shkosh për në Arafat, thuaj: “Ell’llâhum’me ilejke samed’tu ue vexhheke ered’tu fe es’eluke en tubârike lij fij rihletij ue en takdij lij hàxhetij ue texh’alnij mim’men tubâhij bihil-jeume men huve efdalu min’nij” - “O Zoti im, qëllim im është në Ty! Te Ty jam mbështetur. Dëshira ime është të jem para Teje, prandaj të lutem të dhurosh mirësi në këtë udhëtim, të plotësosh nevojat e mia dhe, me këtë Haxh, të më bësh mua prej atyre që Ti krenohesh dhe që janë më të mirë se unë!” Vazhdoje këndimin e telbijes gjatë rrugës, derisa të arrish në Arafat.”

Ç'detyrime ka në Arafat?

Nëse dikush pyet: "Cilat punë janë të detyrueshme (*farz*) në Arafat?", përgjigja do të ishte: "Me fjalën e përbashkët të fukahave, asgjë, përveç pranisë tënde aty me njetin për t'u afruar te Allahu, gjatë qëndrimit në këmbë, ose ndenjor, ose gjatë ecjes me këmbë ose me mjet, sepse të gjitha këto gjendje në Arafat quhen prani fizike aty."

Qëndrimi në Arafat është *farz "rukn"*, domethënë, ai që e le me qëllim qëndrimin në Arafat, në mënyrë absolute, Haxhi i tij është prishur, kurse ai që e le qëndrimin në Arafat nga shkujdesja, ose nga harresa, derisa ka ditë, ai duhet të shkojë në Arafat. Nëse e humb praninë e tij në Arafat, ngaqë ishte i detyruar ose edhe me dëshirën e tij, me fjalën e përbashkët të fukahave dhe me dëshminë e autorit të librit "*El Xheuàhir*", Haxhi i tij është i vlefshëm.

Një pyetje: Kur detyrimi konsiston vetëm me praninë në Arafat, si është e mundur që fukahatë kanë rënë në konsensus dhe përse prania është emërtuar qëndrim?

Përgjigje:

Prania në Arafat ka disa gjendje. Më e mira prej atyre gjendjeve, në ligjin e fesë, është qëndrimi, i cili është emërtuar më këtë emër, sepse është emri më i mirë e më i plotë për të gjithë personat që do të qëndrojnë aty.

Koha e qëndrimit në Arafat

Për qëndrimin farz në Arafat ka dy kohë: koha më e pëlqyer është koha që fillon me animin e diellit kah perëndimi, ditën e nëntë të muajit Dhul Hixhe, derisa dielli të perëndojë. Është farz qëndrimi në Arafat gjatë gjithë kësaj kohe, sepse ky qëndrim, siç thamë më sipër, është “rukn”, pa të cilin nuk plotësohet emërtimi qëndrim. Për këtë çështje, përveç fjalës së përbashkët të fukahave, tregon edhe fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): “Kur dielli të kapërcejë zenitin në Ditën e Arafatit, domethënë ditën e nëntë të muajit Dhul Hixhe, bëj gusël dhe fal namazin e drekës e namazin e pasdites me një ezaàn e me dy kiamete.”

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) se, kur bëhet largimi prej Arafatit. Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Kur të kalojë e kuqja e diellit, ja këtu.” Dhe bëri shenjë me dorë në drejtim të lindjes.”

Koha e dytë e qëndrimit në Arafat, është e koha e detyruar, që shtrihet prej agimit të ditës së dhjetë të muajit Dhul Hixhe, bazuar në fjalën e përbashkët të fukahave dhe të teksteve, ndër të cilët është edhe fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*), i cili është pyetur për një burrë që ka arritur njerëzit në vendin e grumbullimit, domethënë në Muzdelife dhe ka frikë të shkojë në Arafat, për shkak se njerëzit mund të largohen prej Muzdelifesë, ndërsa ai nuk mund të rikthehet në Muzdelife, para se të lindë dielli. Ky njeri le të shkojë në Arafat. Por nëse mendon se nuk do të gjejë më njeri në Muzdelife dhe nuk do të kthehet dot aty para lindjes së diellit, ky person le të qëndrojë me njerëzit në Muzdelife, pastaj le të largohet prej aty së bashku me të tjerët, për të plotësuar punët e tjera të Haxhit.

Prej këtij transmetimi kuptohet se ai që është i detyruar të lërë qëndrimin në Arafat nga koha, kur dielli kapërcen zenitin, deri në perëndimin e diellit, ai e shikon gjendjen e tij, në qoftë se ai e di, që po të shkojë në Arafat dhe aty të qëndrojë pak, ka mundësi të kthehet në Muzdelife, para lindjes së diellit, sepse është detyrim që ai të ndodhet në Muzdelife brenda kësaj kohe, ashtu siç do të shpjegohet në kapitullin që vjen pas këtij kapitulli, pra, kur puna qëndron kështu, ai e ka detyrim të shkojë në Arafat dhe pastaj të kthehet në Muzdelife. Por nëse ai është i sigurt që nga shkuarja në Arafat, do të humbë qëndrimin në Muzdelife para lindjes së diellit, ai e le shkuarjen në Arafat dhe mjaftohet vetëm me qëndrimin në Muzdelife.

Kufijtë e Arafatit

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “*Kufijtë e Arafatit shtrihen prej Batni Arneh, Thùbeh dhe Nemreh deri në Dhil Mexhàz (Emat e vendeve).*”

Gjithashtu, ai ka thënë: “Ata që janë në Eràk dhe zënë vend poshtë Eràkut, për ata nuk ka Haxh.

Është pyetur djali Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*), Imam Kadhim (*Paqja qoftë mbi të!*), nëse qëndrimi në Arafat mbi mal është më i dashur për të, apo më mirë është të qëndrohet në sheshin e Arafatit. Imam Kadhim (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “*Në shesh.*”

Arafati, brenda të gjithë kufijve të tij të lartpërmendur, është vendqëndrimi dhe në çdo cep të kësaj zone që të qëndrojë

haxhiu, me fjalën e përbashkët të fukahave, detyra e qëndrimit në Arafat është plotësuar.

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: *“I Dërguari i Allahut (Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!) ka qëndruar në Arafat. Njerëzit u mbledhën grumbull rreth tij, deri pranë këmbëve të devesë së tij, qëndronin edhe në të dy anët e tij, prandaj ai e largoi devenë prej tyre. Ashtu bënë edhe ata. Atëherë ai tha: “O njerëz, vendqëndrimi nuk është vetëm pranë devesë sime, por (tregoi me dorë), është i gjithë sheshi (duke bërë më shenjë në të gjitha anët e Arafatit). I gjithë ky vend është vendqëndrim. Nëse vendqëndrimi do të ishte vetëm pranë devesë sime, nuk do të kishte vend për të gjithë njerëzit.”*

Dy çështje

1- Marrja abdes pas jashtëqitjeve nuk është kusht për qëndrimin në Arafat, por marrja abdes pas jashtëqitjeve është mustehab. Gjithashtu, është mustehab qëndrimi në drejtim të Kibles, të bëhen sa më shumë lutje, të kërkohet sa më shumë falje për mëkatet e bëra, të qëndrohet me kryeultësi, me nënshtrim e me zemër të plotë.

2- Është pyetur Imam Bakiri, baba i Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*), për një burrë që largohet prej Arafatit para perëndimit të diellit. Çfarë duhet të bëjë ky burrë? Imam Bakiri (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: *“Ky burrë ka detyrim të bëjë kurban një deve drekën e Bajramit. Nëse nuk ka fuqi të bëjë kurban devenë, agjëron tetëmbëdhjetë ditë në Mekë, ose gjatë rrugës, ose kur të arrijë në familjen e tij.”*

Bazuar mbi këtë transmetim, fukahatë kanë thënë se, kur burri largohet prej Arafatit, me qëllim, para se dielli të kapërcejë zenitin, ai ka detyrim të kthehet në Arafat. Nëse ai kthehet, nuk ka ndonjë detyrim, ndryshe ai ka detyrim të bëjë shlyerjen, duke prerë kurban një deve ditën e dhjetë të muajit Dhul Hixhe. Nëse nuk ka mundësi të bëjë kurban devenë, agjëron tetëmbëdhjetë ditë rresht. Nëse ai largohet prej Arafatit nga harresa, pra, jo me qëllim dhe nuk kujtohet, derisa kalon koha, mbi këtë person nuk rëndon asnjë detyrim, me kusht që ai të arrijë qëndrimin në Muzdelife në kohën e vet. Nëse ai kujtohet se nuk ka qëndruar në Arafat, para se të kalojë koha e qëndrimit në Muzdelife dhe ka mundësi të shkojë në Arafat dhe të kthehet në Muzdelife brenda kohës, ai ka detyrim të shkojë në Arafat. Nëse ai nuk e ka këtë kujdes, atëherë ai ka detyrim të bëjë shlyerjen, duke bërë kurban një deve.

Është vendi të theksohet se, kur burri largohet prej Arafatit, para kohe, ngaqë nuk e di, mbi të nuk rëndon asnjë detyrim.

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që është larguar prej Arafatit para perëndimit të diellit. Çfarë duhet të bëjë ky burrë? Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Nëse ai nuk e di që nuk duhet të largohet para kësaj kohe, mbi të nuk rëndon asnjë detyrim. Por, nëse ai largohet me qëllim, domethënë, e di se nuk duhet të largohet, ai ka detyrim të bëjë shlyerjen, duke bërë kurban një deve.”

* * *

QËNDRIMI NË MUZDELIFE

Toponimet

Vendqëndrimi i dytë, pas Arafatit, është në Muzdelife, është vendi i afrimit të Allahu, ose është vendqëndrim për shkak se haxhinjtë shkojnë nga Arafati në Muzdelife, e cila quhet edhe El Mash'arul Haràm - vendgrumbullimi i shenjtë, vendi ku bëhet adhurimi. Për këtë shkak është emërtuar me fjalën “i shenjtë”, si pjesë e Shtëpisë së Shenjtë, pasi njerëzit grumbullohen në këtë vend, me qëllim që të afrohen të Allahu i Lartësuar, me bindje të plotë. Veç kësaj, Muzdelife është vendqëndrimi më afër Mekës, në krahasim me Arafatin.

Kufijtë e Muzdelifesë

Është pyetur Imam Rizai, nipi i Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*), për kufijtë e Muzdelifesë. Ai është përgjigjur: “*Sipërfaqja që shtrihet ndërmjet Mazemejnrit deri në luginën Mahser.*”

E gjithë Muzdelifeja është vendqëndrim, plotësisht si Arafati. Në çdo pjesë të saj, që të qëndrojnë haxhiu, adhurimi është kryer plotësisht.

Farzet dhe mustehab'bet e qëndrimit

Allahu i Lartësuar thotë:

”فَإِذَا أَقَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَادْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ ۖ وَاذْكُرُوا كَمَا هَدَاكُمْ وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمَنِ الضَّالِّينَ. ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ“

“...dhe kur të largoheni prej Arafatit, përmendeni Allahun në vendgrumbullimin e shenjtë (Muzdelife), përmendeni Atë ashtu siç u ka udhëzuar Ai në rrugën e drejtë, edhe pse më parë ishit në rrugën e humbjes. Pastaj shkoni andej kah shkojnë njerëzit dhe i kërkon Allahut faljen e mëkateve, me të vërtetë Allahu është falës dhe i gjithëmëshirshëm.” (Sure “El Bekare” ajetet 198-199)

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Qëndrimi në Arafat është Sunet, kurse qëndrimi në Muzdelife, është farz.”

Gjithashtu, Sunet janë edhe të gjithë adhurimet që kryhen në vendet e tjera.¹

Gjithashtu, Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Kur të perëndojë dielli, shko së bashku me njerëzit, me qetësi zemre e me

¹ Veprimet e saktësuara në Librin e Allahut si detyrim, quhen veprime farz dhe veprimet e vërtetuara në praktikën e të Dërguarit të Allahut (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) quhen Sunet.

përkushtim dhe, në mëngjes, pasi të falësh namazin e mëngjesit, nëse dëshiron qëndro afër malit, ku të dëshirosh."

Pastaj ka thënë: *"Është mustehab për beqarin të qëndrojë mbi Maësherul-haràm dhe të ecë me hapa të ngadalta. Mash'arul Haràm është një mal që gjendet atje dhe quhet Kuzah."*

Gjithashtu, ai ka thënë: *"Fal namazin e mbrëmjes dhe namazin e darkës me një ezan e me dy ikamete dhe ndërmjet këtyre dy namazeve mos fal asnjë namaz tjetër, sepse kështu ka vepruar edhe i Dërguari i Allahut (Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të e mbi familjen e tij!)."*

Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) ka thënë: *"Guralecët për të bërë gjuajtjet mblidhi në Mash'arul Haràm. Por edhe nëse i mbledh guralecët aty ku do të shkosh, domethënë në Mina, është e pranueshme, por bëj kujdes që guralecët të jenë sa mollëza e gishtit të dorës dhe guralecët që mbledh të mos jenë as të zezë, as të bardhë e as të kuq."*

Fukahatë

Fukahatë ndajnë një mendim të përbashkët se qëndrimi në Maësherul-haràm është farz dhe se ky është vendqëndrimi i dytë pas Arafatit, madje është qëndrimi më i rëndësishëm e me më shumë mirësi se qëndrimi në Arafat. Për këtë arsye, fukahatë kanë thënë, se ai që e humb qëndrimin në Arafat dhe arrin qëndrimin në Maësherul-haràm, para lindjes së diellit, Haxhi i tij është plotësuar.

Detyrimi farz për të qëndruar në Maësherul-haràm, është thjesht prania fizike me nijetin e afrimit të Allahu, sido që të jetë gjendja e haxhiut, ai mund të jetë ulur, duke ecur me këmbë ose

hipur mbi mjet, pra, është plotësisht ashtu siç ishte edhe gjendja e tij për qëndrimin në Arafat. Bujtja në Muzdelife darkën e bajramit, nuk është farz, por është veprimi më i pëlqyer.

Për atë që gjendet në Muzdelife, është mustehab, që në mëngjes të jetë me abdes, të thotë “Là ilàhe il’lall’lilàh”, “All’lilàhu Ekber”, të këndojë duatë e njohura, dua që ai i bën vetë. Gjithashtu, për beqarin është mustehab të ngjitet mbi malin Kuzah, që gjendet atje; është msutehab që haxhiu këtu të mbledhë guralecët dhe t’i ruajë ato për të bërë gjuajtjet në Mina, siç do të shpjegohet më poshtë. Guralecët të jenë me ngjyrë gri e me madhësi sa mollëza e gishtit, por të mos e bëjë gjuajtjen e guralecëve para lindjes së diellit.

Për këtë çështje do të flitet më poshtë.

Shi’at dhe Ehli Suneti ndajnë një mendim të përbashkët se është mustehab që në Muzdelife të falen njëri pas tjetrit namazi i mbrëmjes e namazi i darkës. Ibn Kudàmeh, në librin e tij “El Mugnij”, duke cituar Ibn El Mundhir, thotë: “Dijetarët e fesë, pa asnjë kundërshtim në mesin e tyre, ndajnë një mendim të përbashkët se është Sunet që haxhiu të falë njëri pas tjetrit namazin e mbrëmjes e namazin e darkës. Si bazë për këtë shërben fakti se i Dërguari i Allahut (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) i ka falur këto dy namaze në Muzdelife, të bashkuara, njëri pas tjetrit.”

Nga veprimi i Profetit (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), shi’at kanë arritur në një përfundim: Lejimin, në mënyrë absolute, të faljes së namazit të drekës me namazin e pasdites, si dhe namazin e mbrëmjes me namazin e

darkës, në çdo vend e në çdo kohë, bazuar në fjalën e Profetit: *“Falni namaz, ashtu siç më shikoni mua ta fal namazin.”* Gjithashtu, shi’at, për lejimin e bashkimit të namazeve, kanë arritur në këtë përfundim: Kur lejohet një herë, falja e bashkuar e namazeve, ose kur lejohet në një vend të veçantë, kjo nënkupton lejimin për faljen e bashkuar të namazeve në çdo vend e për çdo herë, me përjashtim të rasteve, kur ka tekst të veçantë, që nuk mund të përfshihet në të përgjithshmen. Por me fjalën e përbashkët të dijetarëve të fesë, për këtë çështje nuk ka tekst, atëherë mbetet lejimi absolut për faljen e bashkuar të namazeve në çdo kohë e në çdo vend.

Koha e qëndrimit në Muzdelife

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që ka qëndruar së bashku me njerëzit në Muzdelife, por është larguar prej andej para të tjerëve. A është i drejtë veprimi i tij? Çfarë duhet të bëjë ky burrë? Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: *“Nëse ai nuk e di që nuk duhet të largohet më përpara, mbi të nuk rëndon ndonjë detyrim. Por nëse ai është larguar prej Muzdelifesë para agimit, ai ka detyrim të bëjë shlyerjen, duke bërë kurban një dele.”*

Gjithashtu, Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: *“I Dërguari i Allahut (Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!) ka lejuar që gratë dhe fëmijët të largohen prej Muzdelifesë natën, prandaj çdo grua ose burrë që largohet natën prej Muzdelifesë, nga frika, nuk ka ndonjë problem.”*

Fukahatë

Fukahatë kanë thënë se për qëndrimin në Muzdelife ka dy kohë. Koha e parë nuk është as për gratë e as për fëmijët, por është për ata që nuk kanë asnjë pengesë që të vonohen. Këtë kohë e kanë emërtuar “Koha me përzgjedhje”. Kjo kohë shtrihet ndërmjet dy lindjeve, domethënë lindjes së agimit dhe lindjes së diellit, me kusht që gjatë kësaj kohe haxhiu nuk duhet të largohet prej Maësherul-haramit. Ai që largohet prej Maësherul-haramit para lindjes së diellit, me qëllim dhe duke e ditur se nuk duhet të largohet para kësaj kohe, pasi ai kishte kaluar natën aty, qoftë edhe për pak kohë, Haxhi i tij nuk është prishur, nëse ai ka bërë qëndrimin në Arafat, por ai ka detyrim të bëjë shlyerjen, duke bërë kurban një dele. Nëse ai është larguar nga Muzdelifeja, ngaqë nuk e di, mbi të nuk rëndon asnjë detyrim, ashtu siç del qartë edhe prej transmetimit të Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*).

Koha e dytë është koha për gratë e për fëmijët dhe për atë që ka ndonjë pengesë, që e ndalon të qëndrojë në Muzdelife gjatë kohës që shtrihet ndërmjet dy lindjeve, domethënë, prej lindjes së agimit deri kur dielli kapërcen zenitin e Ditës së Bajramit. Kusht i domosdoshëm, në të dy kohët e qëndrimit, është koha më e afërt me të cilën vërtetohet qëndrimi, duke ditur se qëndrimi gjatë gjithë kohës së përcaktuar, është detyrim farz (rukn), pa të cilin prishet Haxhi. Prandaj ai që e le qëndrimin në Muzdelife, pa ndonjë pengesë në kohën e përzgjedhjes dhe në kohën e detyruar, kur nuk ka qëndruar aty as natën, Haxhi i tij është prishur. Por nëse ai e le për shkak të ndonjë penguesi të justifikuar në ligjin e fesë, Haxhi i tij nuk është i prishur, me kusht që të ketë bërë qëndrimin në Arafat. Ai që ka humbur qëndrimin në Arafat e në Muzdelife dhe nuk ka qëndruar aspak në asnjërën prej tyre, as

gjatë kohës së përzgjedhjes e as gjatë kohës së detyruar, Haxhi i tij është i prishur, edhe nëse dy qëndrimet i ka lënë për ndonjë pengesë të justifikuar në ligjin e fesë. Prandaj ai ka detyrim të bëjë *Haxh farz* vitin e ardhshëm, në qoftë se Haxhi që ai humbi, ishte *Haxh farz*, gjithashtu, ai ka detyrim të bëjë *Haxh mustehab* vitin e ardhshëm, në qoftë se Haxhi që ai humbi, ishte *Haxh mustehab*.

Çështje

1- Në këtë kapitull, për ty u bë e qartë se për qëndrimin në Muzdelife ka dy kohë: koha me përzgjedhje, që shtrihet prej lindjes së agimit të ditës së dhjetë të muajit Dhul Hixhe, deri në lindjen e diellit të kësaj dite dhe, koha e dytë, koha e detyruar, që shtrihet prej lindjes së agimit të kësaj dite, deri kur dielli të kapërcejë zenitin.

Në kapitullin “Arafati” kemi shpjeguar se edhe për qëndrimin në Arafat, ka dy kohë: koha me përzgjedhje, që shtrihet prej kohës, kur delli kapërcen zenitin, deri në agimin e ditës së dhjetë të muajit Dhul Hixhe.

Kur kjo është e mundur, ai që arrin dy kohët me përzgjedhje të qëndrimit në Arafat e në Muzdelife, ose arrin njëren prej kohëve me përzgjedhje dhe kohën tjetër të detyruar, ose arrin dy kohët e detyruara, ose vetëm njëren prej dy kohëve me përzgjedhje, me fjalën e fukahave më të dëgjuar, Haxhi i tij është i vlefshëm.

Në lidhje me këtë çështje kanë ardhur shumë transmetime prej Ehli Bejtit (Paqja e shpëtimi i Allahut qoftë mbi ta!) dhe me fjalën e përbashkët të fukahave, ai që arrin vetëm kohën me përzgjedhje për qëndrimin në Arafat, për atë nuk ka Haxh,

prandaj ai ka detyrim të bëjë vetëm umre dhe të kryejë Haxh vitin e ardhshëm, ashtu siç është fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*) “Ai që nuk e arrin qëndrimin në Muzdelife, le të kthejë Haxhin e tij vetëm umre dhe vitin tjetër ai ka detyrim të kryejë Haxh, kurse për atë që arrin kohën e detyrueshme për qëndrimin në Muzdelife, një grup fukahash janë shprehur se Haxhi i tij është i saktë dhe me këtë qëndrim është shlyer i gjithë detyrimi për qëndrimin.”

Shumica e fukahave, ndër të cilët edhe autori i librit “El Xheuàhir”, kanë thënë: “Haxhi i tij është prishur dhe vetëm ai qëndrim nuk është i mjaftueshëm.” Për të dyja këto thënie ka transmetime të ardhura prej Ehli Bejtit (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi ta!*), por transmetimet që tregojnë për prishjen, janë më të shumta dhe më të qarta se transmetimet që tregojnë për vlefshmërinë e Haxhit të tij. Madje sheh Mufijdi ka thënë se transmetimet e fundit janë shumë të rralla, kurse transmetimet e para janë pa shpëputje në vargun e përcjellësve.”

Autori i librit “El Xheuàhir” ka thënë: “Pa dyshim që gjykimi anon nga ato transmetime që trajtojnë disa anë dhe jo nga ato që trajtojnë vetëm një anë të çështjes.”

2- Më sipër u shpjegua se detyrimi për qëndrimin në Muzdelife e në Arafat, është thjesht prania fizike, por si mund të jenë fukahatë në një fjalë të përbashkët, sikur të supozohet se një person është i pranishëm atje, por ai ka fjetur gjatë gjithë kohës së përcaktuar për qëndrimin. A është i vlefshëm Haxhi i këtij personi në këtë gjendje?

Përgjigje:

Kërkesa është prania në dy vendqëndrimet, në Arafat e në Muzdelife, sepse vetë prania është adhurim, por, padyshim, adhurimi ka nevojë të jetë i shoqëruar me nijetin për afrim te

Allahu i Lartësuar. Kur burri bën nijet qëndrimin në Arafat e në Maëshherul-haràm, pastaj fle, ose ndodh që çmendet, ose humb ndjenjat, qëndrimi i tij është i vlefshëm, por nëse ai hyn në vendqëndrim fjetur dhe del prej tij fjetur, ky nuk është qëndrim.

3- Atij që i prishet Haxhi për shkak të ndonjë veprimi që prish Haxhin, ai ka detyrë të ndërrojë nijetin që kishte për të kryer Haxh në nijet për të kryer vetëm umre. Ai bën punët e umres, pastaj ai do të kryejë *Haxhin kaza*, ashtu siç kryhet *Haxhi temettu*, ose *Haxhi kiran* ose *Haxhi ifrad*.

Autori i librit “El Xheuàhir ka thënë: “Me fjalën e përbashkët të fukahave, bazuar në transmetimet e shumta, ndër të cilat edhe fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): “Çdo Haxhi që merr me vete kurbanin, ose kryen Haxh ifrad, ose ka ardhur me nijet të kryejë umre dhe pastaj Haxh (*Haxh temetu*), por atij i humb Haxhi, menjëherë le të kthejë Haxhin e tij vetëm umre. Por ai ka detyrë ta kryejë Haxh vitin e ardhshëm.”

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që ka ardhur të kryejë Haxh, por ai e humb Haxhin e tij dhe ka bërë vetëm tauafin. Si duhet të veprojë ai?

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Ai qëndron në ihram gjatë ditëve të Teshrikut dhe nuk ka detyrim të kryejë umre. Por kur atij i ndërpritet Haxhi, ai bën tauaf rreth Qabes, bën dhe ecjen (*sa’jin*) ndërmjet dy kodrave Safa e Merua dhe heq ihramin. Ai ka detyrë të bëjë Haxh vitin e ardhshëm dhe të hyjë në ihram aty ku hyjnë në ihram të gjithë njerëzit.”

* * *

MINA DHE PUNËT NË MINA

Parashtrim

Më sipër thamë se haxhiu prej Arafatit shkon në Mash'arul Haram (Muzdelife), ku ka detyrim të qëndrojë me përzgjedhje prej daljes së agimit deri në lindjen e diellit dhe pas lindjes së diellit të Ditës së Bajramit, shkon prej Maësherul-haràm për në Mina. Ndërmjet këtyre dy vendeve gjendet lugina Mahser, të cilën haxhiu duhet ta kapërcejë vetëm pas lindjes së diellit. Në lidhje me këtë çështje, Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “*Lugina Mahser kapërcehet vetëm pas lindjes së diellit.*”

Në Mina haxhiu kryen disa adhurime të caktuara, që vazhdojnë prej ditës së prerjes së kurbanit, që është dita e parë e Bajramit deri në mëngjesin e ditës së trembëdhjetë të muajit Dhul Hixhe, ose natën e datës dymbëdhjetë të muajit Dhul Hixhe, ditë ku përfundojnë të gjitha detyrimet e Haxhit që duhet të kryhen në Mina.

E gjithë kjo periudhë janë tri ditët e Bajramit, pas ditës së parë të kurban bajramit që janë datat 11, 12 dhe 13 të muajit Dhul Hixhe dhe janë emërtuar ditët e Teshrikut (*Ej'jàmu teshrijk*). Ditën

e Bajramit, në Mina është detyrim të kryhen tri adhurime, që janë:
1- gjuajtja e guralecëve në Xhemretul-akabeh, 2- kurbanit dhe 3- rruajtja e kokës, ose shkurtimi i flokëve.

Në vijim do të shpjegojmë këto adhurime:

Xhemretul akabeh

Haxhiu arrin në Mina mëngjesin e ditës së Kurban Bajramit dhe puna e parë që ka detyrim të kryejë këtu, është gjuajtja e guralecëve në *Xhemretul akabeh*, ku ai duhet të bëjë tri punët vijuese:

1- Koha e gjuajtjes së guralecëve fillon prej lindjes së diellit deri në perëndimin e tij, ditën e dhjetë të muajit Dhul Hixhe. Nuk lejohet gjuajtja e guralecëve para lindjes së diellit, me përjashtim të ndonjë pengimi të justifikuar në ligjin e fesë.

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Gjuajtja e guralecëve bëhet prej fillimit të ditës deri në perëndimin e diellit.”

Në një transmetim të dytë, ai ka thënë: “Ndërmjet lindjes së diellit deri në perëndimin e tij.”

2- Nijeti për afrim të Allahu i Lartësuar, sepse kjo gjuajtje e guralecëve është adhurim, plotësisht si agjërimi e falja e namazit. Dihet se adhurimi nuk është i vlefshëm pa nijet e pa devotshmëri, sepse kryhet në përvetësim të urdhrin të Allahut të Madhëruar.

3- Gjuajtja bëhet me shtatë guralecë, sipas fjalës së përbashkët të fukahave dhe sipas tekstit, që tregon se Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është pyetur për një burrë, i cili ka

marrë njëzet e një guralecë dhe ka bërë gjuajtjen, domethënë e ka bërë gjuajtjen tri herë, por ka shtuar një guralecë në njërin prej gjuajtjeve dhe nuk e di se në cilën prej tri gjuajtjeve ka lënë mangët një guralecë. Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “*Le të kthehet dhe le të gjuajë nga një guralecë për secilën gjuajtje.*”

4- Guraleci duhet të gjuhet me hedhje dhe nuk mjafton vetëm lëshimi i gurit pa drejtim. Për këtë çështje, Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Gjuaje guralecin para fytyrës tënde, pasi lëshimi i gurit pa drejtim nuk hyn në kuptimin e gjuajtjes dhe nuk e shlyen detyrimin për gjuajtjen e guralecit.”

5- Haxhiu i gjuan guralecët një e nga një, njëri pas tjetrit, pa shkëputje. Nuk është e mjaftueshme që guralecët të gjuhen njëherësh, sepse gjuajtja e guralecëve është adhurim dhe adhurimi është i bazuar në tekst. Por nuk ka tekst që të tregojë se guralecët të gjuhen me ndarje. Mënyra e gjuajtjes së guralecëve është e njohur prej punës së të Dërguarit më të madh (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), i cili ka thënë: “*Merrni prej meje adhurimet e vendet për adhurimet tuaja.*”

Nga praktika e Imamëve të pastër (*Paqja e shpëtimi i Allahut qoftë mbi ta!*), si dhe prej fjalës së fukahave, rezulton se guralecët duhet të gjuhen të ndarë njëri nga tjetri.

6- Haxhiu duhet t’i gjuajë vetë guralecët dhe ngarkimi i një tjetri, që të bëjë gjuajtjen për ty, bëhet vetëm në raste domosdoshmërie, sepse urdhri nënkupton që gjuajtja e guralecëve të kryhet prej vetë haxhiut.

7- Gjuajtja bëhet me gurë dhe jo me kripë ose me hekur, bakër, dru, fajancë, etj. Për këtë çështje, Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Gjuajtjen bëje vetëm me guralecë.”

8- Disa kanë thënë se guralecët duhet të jenë të papërdorur më parë. Për këtë çështje, Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Guralecët mos i merr në dy vende, ose prej atyre guralecëve me të cilët është bërë më parë gjuajtje.”

Mustehab’bet e gjuajtjes së guralecëve

Pastrimi (abdesi) nuk është kusht në gjuajtjen e guralecëve, por pastrimi është më i pëlqyer e më i mirë. Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Është mustehab që gjuajtjen e guralecëve ta bësh me abdes.”

Është mustehab që, kur të bësh gjuajtjen, të qëndrosh dhjetë ose pesëmbëdhjetë hapa larg vendgjuajtjes. Imami Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Ndërmjet teje e ndërmjet vendgjuajtjes Akabeh, Xhemrtul akabeh, le të jetë një largësi dhjetë deri pesëmbëdhjetë krahë.”

Është mustehab’b që guralecët të jenë në madhësinë e majës së gishtit dhe të jenë me ngjyrë gri, jo me ngjyrë të zezë, as të bardhë, e as të kuqe. Kur gjuan guralecët, haxhiu të jetë në këmbë dhe jo hipur mbi mjet. Gjuajtja bëhet me qetësi e me përkushtim. Guralecët mbahen në dorën e majtë dhe gjuhen me dorën e djathtë. Gjatë gjuajtjes, haxhiu thotë “**Là ilàhe il’lall’lilàh**”, “**All’lilàhu Ekber**”, këndon lutjet e njohura, ose lutje që i thotë nga zemra e tij.

Dyshimi

Kur haxhiu dyshon: A e goditi apo jo guraleci shenjën? Do të vazhdojë gjuajtjen, duke u bazuar në mendimin se nuk e ka goditur, sepse baza është mosgoditja e shenjës. Gjithashtu, kur ai dyshon në numrin e guralecëve që ka gjuajtur, ai e vazhdon gjuajtjen, bazuar mbi numrin më të vogël që mendon, sepse sasia dihet dhe baza është që të mos bëhen më shumë gjuajtje.

Gjuajtja e guralecëve në *Xhemretul akabeh* është veprimi i parë që bën haxhiu në Mina, ditën e parë të Kurban Bajramit. Veprimi i dytë që ai bën në Mina, është therja e kurbanit. Veprimi i tretë është rruajtja e kokës, ose shkurtimi i flokëve. Pastaj, në të njëjtën ditë, haxhiu shkon në Mekë për të bërë tauafin e sa'jin. Ditën e dhjetë të muajit Dhul Hixhe nuk ka gjuajtje tjetër përveç gjuajtjes në *Xhemretul akabeh*. Për të gjitha këto do të flitet në paragrafët vijues.

Kurbani

Puna e *dytë* që ka detyrim të bëjë haxhiu në Mina, është prerja e kurbanit. Në radhë të *parë*, do të flitet për ndarjen e kurbanit në: kurban mustehab e në kurban farz; e *dyta*, do të flitet kush e ka detyrim të presë kurban; e *treta*, do të flitet për cilësitë e kurbanit, e *katërta*, do të flitet për kohën e prerjes së kurbanit të imët e të trashë; e *pesta*, do të flitet në lidhje me dispozitën e mishit të kurbanit dhe e *gjashta*, do të flitet në lidhje me zëvendësimin e kurbanit për atë që nuk gjen kurban dhe për atë që s'ka para të blejë kurbanin.

Mustahab'bet e kurbanit

Në vetvete, kurban, është adhurim mustehab, pavarësisht nga lloji i Haxhit dhe punët e Haxhit, Në komentin e fjalës së Allahut të Lartësuar:

“فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنُحِرْ”

...prandaj ti për zotin tënd fal namaz dhe prit kurban...” (Sure “El Keuther”, ajeti 2), Allahu i Lartësuar e urdhëron Profetin e Tij (Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!), që të presë kurbanin Ditën e Bajramit, pasi të falë namaz. Në hadith tregohet se Profeti (Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!) priste kurban dy desh. Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) ka thënë: “Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu (Paqja qoftë mbi të!), për çdo Bajram priste kurban një dash për të Dërguarin e Allahut (Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!) dhe, kur e therte kurbanin, thoshte: “O Zoti im, ky kurban është për Profetin Tënd!” Pastaj priste një dash tjetër për vete.”

Transmetohet se Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu (Paqja qoftë mbi të!), ka thënë: “Sikur njerëzit të dinin mirësinë që ka kurban, patjetër që do të bënin kurban, sepse atij që bën kurban, i falen mëkatet, që me pikën e parë të gjakut që pikon në tokë prej kurbanit.”

Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) ka thënë: “Kurbanit është detyrim për çdo mysliman, me përjashtim të atij që nuk gjen.”

Shprehja “detyrim” në fjalën e Imam Sadikut (Paqja qoftë mbi të!) tregon rëndësinë e kurbanit dhe kujdesin për të bërë kurban. Autori i librit “El Hadàik” ka thënë: “Me fjalën e

përbashkët të dijetarëve tanë të fesë, kurbanit është *mustehab muek'ked* (i theksuar)."

Madje ai ka citur prej Ibn Xhunejd se kurbanit është detyrim (farz), por ai që ndjek lutjet dhe thëniet e ardhura prej Ehli Bejtit (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi ta!*), do të shohë se ata fjalën "vuxhùb" (detyrim), shpeshherë e përdornin për të theksuar një punë mustehab, madje për të treguar se ajo punë më shumë anon kah detyrimi, ashtu siç përdornin edhe fjalën "*hurme*" (ndalim), për të theksuar veprimin kerahet dhe për të treguar sa i rëndë është ai veprim.

Për atë që është në Mina Ditën e Kurbanit, ka në dispozicion katër ditë për të prerë kurbanin: ditën e Bajramit dhe tri ditët vijuese, domethënë ditët e Teshrikut (gjatë këtyre ditëve pas çdo namazi farz, këndohet tekbiri i Teshrikut "**All'Ilàhu Ekber All'Ilàhu Ekber, là ilàhe il'lall'Ilàh, ua All'Ilàhu Ekber, All'Ilàhu Ekber ue lil'làhil hamd**", kurse për atë që nuk është në Mina, ditët e kurbanit janë vetëm tri ditë: Dita e Bajramit dhe datat njëmbëdhjetë e dymbëdhjetë të muajit Dhul Hixhe. Orët më të pëlqyera për prerjen e kurbanit në ditën e parë të Bajramit janë pas lindjes së diellit të kësaj dite e pas faljes së namazit të Bajramit e këndimit të hytbeve.

Është mustehab'b që mishi i kurbanit të ndahet në tri pjesë: një të tretën e kurbanit e ha ai që pret kurbanin, me familjen e vet, një të tretën tjetër e ndan dhuratë për të afërmit e fqinjët dhe një të tretën që mbetet, e ndanë sadaka për nevojtarët. Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: "*Imam Zejnul Abidijni dhe djali i tij, Imam Bakiri (Paqja qoftë mbi të!), një të tretën e kurbanit e ndanin*

sadaka për fqinjët, një të tretën tjetër e ndanin për ata që vinin të lypnin dhe një të tretën që mbetej e mbanin për pjesëtarët e familjes."

Kurban farz (detyrim)

Me tekst të Kur'anit Famëlartë, kurbanet farz janë për katër veprime:

1- Është farz të presë kurban ai që kryen Haxh temetu, ashtu siç thotë Allahu i Lartësuar:

“فَمَنْ تَمَعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحُجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ”

“...dhe ai që kryen umre para Haxhit, le të presë kurban bagëtinë që ka më lehtë...” (Sure “El Bekare”, ajeti 196)

2- Në kapitullin “Lëniet e ihramit” kemi thënë se, kur burri që është në ihram, rruan kokën, ngaqë e ka të domosdoshme, ai ka detyrim të bëjë shlyerjen me të drejtë përzgjedhje, mes dhënies ushqim gjashtë të varfërve, ose bërjes kurban të një deleje, ashtu siç urdhëron Allahu i Lartësuar në fjalën e Tij:

“فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ”

“...dhe ai prej jush që është i sëmurë, ose ka mundim në kokë (dhe për këtë shkak rruan kokën para kohe), shlyerja është: agjërim, sadaka, ose kurban...” (Sure “El Bekare”, ajeti 196)

3- Më sipër kemi thënë se, kur ai që është në ihram vret gjah, shlyerja është të bëjë kurban një bagëti të ngjashme me gjahun e vrrarë. Allahu thotë:

“وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ”

“...dhe ai që e vret me qëllim (gjahun), shlyerja është të bëjë kurban një bagëti të ngjashme (me kafshën e vrarë)” (Sure “El Maide”, ajeti 95)

4- Kurban i që bën haxhiu, kur pengohet në udhë. Për këtë, Allahu i Lartësuar thotë:

“فَإِنْ أُخْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ”

“...dhe nëse pengoheni, atëherë bëni kurban bagëtinë që keni më të lehtë...” (Sure “El Bekare”, ajeti 196)

Në këtë kapitull do të flasim për kurbanin farz për haxhiun që është në Mina ditën e Bajramit, kurse për të tjerët kemi shpjeguar në kapitujt e mëparshëm, detyrimin e tij për kurban, sipas rasteve e mundësive.

Kush e ka farz të bëjë kurban në Mina?

Siç është shpjeguar më lart, ai që kryen vetëm umre, në mënyrë absolute, nuk ka farz as të bëjë kurban, as të shkojë në Mina.

Nuk e ka farz të bëjë kurban as ai që kryen vetëm Haxh (*Haxh ifrad*) e as ai që kryen Haxh kiran, kur merr kurbanin me vete që në vendin ku vesh ihramin.

Kurse ai që kryen *Haxh temettu*, në mënyrë të prerë, ka detyrim të bëjë kurban. Autori i librit “El Xheuàhir thotë: “Në

mënyrë të prerë, nuk gjej ndonjë kundërshtim në lidhje me këtë çështje.” Nuk ka kundërshtim as edhe në fjalën e përbashkët të fukahave, të bazuar në ajetin:

“فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ”

“dhe ai që kryen umre para Haxhit” (Sure “El Bekare”, ajeti 196), si dhe në transmetimet e shumta, ndër të cilat edhe fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*), sipas njoftimit të Said El A'raxhit: “Kush kryen umre në muajt e Haxhit, pastaj qëndron në Mekë, derisa të vijë koha e Haxhit, ai ka detyrim të bëjë kurban një dele. Por në qoftë se ai kryen umre jashtë muajve të Haxhit dhe largohet prej Mekës, derisa vjen koha e Haxhit, ai nuk ka detyrim të bëjë kurban, sepse Haxhi që ai kryen, është vetëm Haxh (*Haxh ifrad*).”

Fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): “Kush kryen umre në muajt e Haxhit, pastaj qëndron në Mekë, derisa të vijë koha e Haxhit...”, tregon fare qartë se nuk ka detyrim të bëjë kurban as ai që kryen vetëm Haxh (*Haxh ifrad*) dhe as ai që kryen *Haxh kiran*, sepse ky largim prej Mekës, siç u shpjegua më sipër, krijon rastin për *Haxh ifrad* ose për *Haxh kiran*, por jo për *Haxh temettu*.

Gjithashtu, më sipër është shpjeguar se banori i Mekës ka rast të kryejë vetëm Haxh (*Haxh ifrad*) ose *Haxh kiran*, por nëse ai do të kryejë *Haxh temettu*, atëherë ka detyrim të bëjë kurban si gjithë të tjerët që bëjnë një të kryejnë këtë lloj Haxhi.

Autori i librit “El Xheuàhir” ka thënë: “Kjo thënie është nga më të përhapurat.”

Shkaku i kësaj përhapjeje të madhe qëndron në argumentin absolut që e bën detyrim kurbanin për atë që kryen *Haxh temettu*.

Cilësitë e kurbanit

Detyrimi për të bërë kurban në Mina është i kushtëzuar me disa gjëra:

1- Kurbanit të jetë nga tri llojet e kafshëve shtëpiake: deve, lopë e bagëti të imta. Allahu i Lartësuar thotë:

“وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّنَ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ ۖ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ”

“...që të përmendin emrin e Allahut në ato ditë të caktuara dhe (të falënderojnë Atë) që i ka furnizuar me kafshë, hani prej kurbaneve dhe ushqeni edhe atë që nuk ka e të varfrin.” (Sure “El Haxh”, ajeti 28)

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Ai që kryen *Haxh temetu*, ka detyrim të bëjë kurban.” Është pyetur Imami Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) se si duhet të jetë kurbanit. Imami Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Kurbanit më i pëlqyer është një deve, kurbanit i mesëm është një lopë dhe kurbanit më i vogël është një dele.”

2- Kurbanit deve duhet të ketë mbushur pesë vjeç dhe të ketë hyrë në vitin e gjashtë të jetës (eth’then’j). Lopa e dhia të ketë mbushur një vit dhe të ketë hyrë në vitin e dytë të jetës, kurse delja vlen për kurban, edhe kur është gjashtëmuajshe. Autori i librit “El-Xhevàhir” ka thënë: “Nuk gjej asnjë kundërshtim në këtë çështje.”, duke shtuar edhe transmetimin e përcjellë prej Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*) në “Sahijhun” e Ajsit, në të cilin Imami

(*Paqja qoftë mbi të!*) thotë: “Imam Aliu, Prijësi i besimtarëve, thoshte: “Vlen për kurban deveja që ka mbushur pesë vjeç dhe ka hyrë në vitin e gjashtë, lopa e dhia që ka mbushur një vit dhe ka hyrë në vitin e dytë dhe delja që ka mbushur gjashtë muaj nga jeta e saj.”

3- Kurbani të jetë krijesë e plotësuar dhe pa të meta fizike, pasi nuk vlen për kurban kafsha qorre, topalle, e sëmura, sëmundja e së cilës duket qartë, as kafsha e moshuar, mishi i së cilës nuk piquet e nuk zien për shkak të moshës së madhe, as brithyera, as veshprera, as kafsha me brirë që s’ka brirë, as kafsha shurdhe për shkak se nuk ka vesh, ose që ka vesh të vegjël, as kafsha me testikuj të sëmurë, as kafsha e dobësuar, veshkat e së cilës nuk janë të veshura me dhjamë.

Në lidhje me këtë çështje kanë ardhur shumë transmetime prej Ehli Bejtit (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi ta!*). Midis të tjerave, përmendim transmetimin që tregon Ali bin Xhaferi, prej vëllait të tij, Imam Kadhimit. Është pyetur Imam Kadhimi në lidhje me një burrë që ka blerë një kurban të verbër, por ai e mësoi që kafsha ishte qorre, vetëm pasi e kishte blerë. A mund të shërbejë si kurban kjo kafshë? Imam Kadhimi është përgjigjur: “Po, por jo kur është për kurban farz, sepse kurbani farz nuk lejohet të jetë me të meta fizike.”

Gjithashtu, prej këtyre transmetimeve është transmetimi që përcjell Imam Bakiri (*Paqja qoftë mbi të!*) prej gjyshit të tij, të Dërguarit më të madh (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), i cili ka thënë: “Mos bëj kurban kafshën topalle, as të dobëtën, as atë që nuk sheh, as kafshën pa vesh, as veshprerën e as brithyerën.”

Kurbani deve e lopë preferohet të jenë femra, kurse kurban bagëti të imta, preferohet të jenë meshkuj. Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Kurbani më i preferuar prej deveve e lopëve janë ato që kanë mitër, megjithëse shërbejnë për kurban edhe meshkujt, kurse prej bagëtive të imta, më të preferuara për kurban, janë meshkujt.”

Është mustehab që haxhiu ta presë kurbanin me dorën e tij dhe, nëse nuk e bën dot, atëherë le të vërë dorën e tij mbi dorën e kasapit. Gjithashtu, është mustehab që gjatë therjes së kurbanit, të këndohen lutjen e njohura.

Koha dhe vendi i prerjes së kurbanit

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që njërin ndër dhjetë kurbanet e ka sjellë në Mekë. Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Nëse kurban është kurban farz, ai patjetër duhet të pritët në Mina, por, nëse nuk është kurban farz, nëse dëshiron, le ta presë atë në Mekë.”

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) tha: “Mos hidhni asgjë prej mishit të kurbanit.”

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për kohën e kurbanit në Mina. Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Katër ditë dhe në vendet e tjera tri ditë.”

Fukahatë

Fukahatë kanë thënë se vendi i prerjes së kurbanit, kafshë të trasha e të imta, është në Mina. Shejkh El Erdebijlij, në komentin

e librit “El Irshàd”, tekstualisht, ka thënë: “Bazuar në fjalën e qartë të kolegëve fukaha, koha për prerjen e kurbanit për atë që është në Mina, është dita e Kurban Bajramit dhe tri ditë të tjera pas kësaj dite, kurse koha për prerjen e kurbanit në vendet e tjera, jashtë Minasë, është ditën e Kurban Bajramit dhe dy ditë të tjera pas kësaj dite.” Pastaj përmendi transmetimin e mësipërm.

Padyshim që nijeti për afrim te Allahu është farz në prerjen e kurbanit, sepse prerja e kurbanit është adhurim, madje nijeti theksohet me forcë edhe për kurbanin nafile.

Mishi i kurbanit

Është mustehab për atë pret kurban të ndajë sadaka një të tretën e mishit të kurbanit, një të tretën e dhuron dhe një të tretën që mbetet, e mban për familjen e vet. Bazuar në transmetimet e ardhura prej Ehli Bejtit, a është detyrim të hajë prej mishit të kurbanit, personi që bën kurbanin?

Përgjigje:

Disa fuakaha kanë thënë se ai ka detyrim të hajë prej mishit të kurbanit. Disa të tjerë kanë thënë se nuk është detyrim që ai të hajë prej mishit të kurbanit. Kjo është fjala më e vërtetë. Për sa i përket fjalës së Allahut “فَكُلُوا مِنْهَا” - “...dhe, hani prej kurbaneve...” (Sure “El Haxh”, ajeti 28), ky urdhër ka qëllim të heqë mendimin se ngrënia e mishit të kurbanit është haram, ose është e ndaluar, pasi njerëzit e kohës së injorancës para Islamit, nuk e hanin mishin

e kurbaneve, sepse besonin se për ta ishte haram të hanin mishin e kurbaneve që bënin. Prandaj Allahu i Lartësuar i shpjegon Profetit të Tij gabimin e atyre njerëzve. Padyshim që ky urdhër, drejtuar Profetit, është thjesht urdhër për lejim. Autori i librit “El Xheuàhir” ka thënë: “Urdhri mund të jetë në gradën veprim i pëlqyer (*mustehab*), me qëllim që i zoti i kurbanit të shoqërojë të varfrit në ngrënien e mishit të kurbanit dhe si shenjë e përljes së tij.”

Zëvendësimi i kurbanit

Allahu i Lartësuar thotë:

”فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ ۖ فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ ۖ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ“

“...ai që kryen umre para Haxhit, (ka detyrim) të presë kurbanin që ka më lehtë dhe, nëse nuk ka, atëherë le të agjërojë tri ditë gjatë Haxhit dhe shtatë ditë kur të ktheheni, këto janë dhjetë ditë të plota...” (Sure “El Bekare”, ajeti 196)

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Ai që kryen Haxh temetu, kur gjen kurban, por nuk ka para të blejë kurbanin, atëherë ai agjëron tri ditë gjatë ditëve të Haxhit, deri ditën para ditës së terovijes, domethënë deri ditën e shtatë të muajit Dhul Hixhe, pasi dita e tetë është dita e terovijes, kurse dita e nëntë e këtij muaji është dita e Arafatit. Shtatë ditë të tjera ai i agjëron, kur të kthehet pranë familjes së vet, kështu bëhen plotë dhjetë ditë që shlyejnë detyrimin për kurbanin.”

Fukahatë

Fulahatë kanë thënë se, kur haxhiu nuk gjen kurban, ose nuk ka para ta blejë kurbanin, atëherë ai kthehet në zëvendësimin e kurbanit dhe zëvendësimi është agjërimi i dhjetë ditëve: tri ditë i agjëron gjatë ditëve të Haxhit dhe shtatë ditët e tjera i agjëron, kur të kthehet pranë familjes së tij.

Kur haxhiu e di dhe sigurohet se nuk do të gjejë as kurban e as shumën e duhur për të blerë kurbanin në kohën e duhur, atëherë ai agjëron datat shtatë, tetë dhe nëntë të muajit Dhul-Hixhe. Nuk është kusht që në këto ditë të bëjë nijet të jetë banor i përhershëm, por në qoftë se nuk e di, atëherë ai agjëron pas ditëve të Teshrikut, domethënë pas ditës së trembëdhjetë të muajit Dhul Hixhe. Në qoftë se ditët e Haxhit kalojnë dhe ai nuk ka agjëruar tri ditë, në këtë rast ai ka detyrim të caktojë një tjetër që të presë kurban për atë në Mina vitin e ardhshëm.

Kur haxhiu e ka shumën për të blerë kurbanin, por nuk gjen kurban, ia jep këtë shumë një personi, në të cilin ai ka besim dhe e ngarkon atë që, në mungesë të tij, të bëjë kurban në muajin Dhul Hixhe të vitit kur ai kreu Haxhin. Në qoftë se nuk gjen kurban gjatë muajit të lartpërmendur, atëherë i ngarkuari e pret kurbanin gjatë vitit të ardhshëm në kohën e duhur.

Autori i librit “El Xheuàhir” ka thënë: “Kjo është thënia më e përhapur.”

Madje në librin “El Gun’jeh” del qartë se kjo thënie gëzon edhe fjalën e përbashkët të fukahave. Gjithashtu, për këtë thënie dëshmon edhe vijimësia e praktikës, duke pasur parasysh vetëm kundërshtimin e Ibn Idrijsit.”

Djegia e groposja e mishit të kurbanit

Në ditët e sotme haxhinjtë e kanë bërë zakon të paguajnë shumën e kurbanit atij që e pranon detyrën të presë kurbanin dhe, kur nuk ka se kush e konsumon mishin e kurbanit, mishin ai ose e gropos, ose e fut nëpër gropa në tokë, ose e le në ajër e në diell.

Nga sa kam lexuar, unë nuk kam parë asnjë argument që e lejon këtë veprim, ose që e ndalon, me gjithë nevojën e madhe për t'u njohur me dispozitën e me argumentin për këtë çështje. Në vitin 1949, haxhinjtë egjiptianë i kërkuan universitetit “El Ez’her” të shprehej në lidhje me këtë çështje dhe kërkuan që shumën e kurbanit t’ia jepnin nevojtarëve.

Shehu Mahmūd Sheltūt, shehu i “El Ez’her” në atë kohë në numrin 4, vëllimin e parë të revistës “Risàetul Islàm” - “Mesazhi islam”, të cilën e nxjerr shtëpia botuese “Et Ttakrijb” - “Afrimi”, në Kajro, botoi fjalën e tij, ku ai thekson detyrimin për prerjen e kurbanit në të gjitha gjendjet.

Unë i jam përgjigjur shehut të “El Ez’herit” me një artikull të gjatë. Pjesa e parë e të cilit është botuar në revistën e lartpërmendur, në numrin e muajit janar të vitit 1950 dhe pjesa e dytë e atij artikulli u botua në të njëjtën revistë, në numrin e saj të muajit prill të të njëjtit vit.

Më pas, shtëpia botuese “Dàrul ilm” në Bejrut botoi librin tim “El Islàm meal hajàt” - “Islami dhe jeta”, në të cilin unë futa edhe artikullin e lartpërmendur me titull: “A jemi të devotshëm ndaj ligjit të fesë në lidhje me kurbanin, kur lëmë mishin e tij të prishet?”.

Në përfundim të fjalës sime jam shprehur se kurbanit është detyrim, kur ka se kush e ha, ose kur prej mishit të kurbanit, mund të përfitohet, duke e tharë mishin, ose duke e konservuar, por, kur puna shtrohet për të asgjësuar mishin e kurbanit me anë të djegies, ose groposjes, kjo nuk është e lejueshme. Ai që dëshiron sqarim e argument, le të lexojë librin “El Islamu meal hajat”, botimi i dytë, faqe 159.

Tani që shkruaj këtë kapitull, studioj dhe kërkoj burimet për këtë çështje. Gjatë këtyre studimeve e kërkimeve u njoha me një hadith, në librin “Uesàilu Sh’shiia” dhe pikërisht hadithi e përforcon atë që unë kam thënë. Autori i librit të lartpërmendur, në kapitullin e kurbanit “Kurbanit është *Sunetun muek’ked’deh*”, tregon se Imam Xhafer Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka transmetuar prej prindërve të vet dhe ata prej gjyshit të tyre, të Dërguarit të Allahut (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*): “Në të vërtetë, kurbanit është vënë që të ngopen të varfrit tuaj me mish, prandaj i ushqeni ata.”

Këtë hadith të nderuar po e rendis në fundin e argumenteve që kam sjellë këtu, qoftë ky argument edhe për kurbanin mustehab, megjithëse në të vërtetë, hadithi hedh dritë mbi kurbanin farz në Mina.

Rruajtja e kokës ose shkurtimi i flokëve

Më sipër kemi parë në këtë kapitull se puna e parë që kryen haxhiu në Mina, ditën e dhjetë të muajit Dhul Hixhe, është gjuajtja e guralecëve në *Xhemretul akabeh*. Puna e dytë që ai bën këtu, është prerja e kurbanit dhe puna e tretë është rruajtja e kokës ose

shkurtimi i flokëve, me të drejtë përzgjedhje mes të dyjave, ose rruan kokën, ose shkurton flokët.

Gjithashtu, kemi shpjeguar se rruajtja e kokës është më e preferuar, veçanërisht për beqarët, si dhe atë që i ka flokët të gjatë e të lidhur gërshet, ose të lidhur prapa qafës. Madje për këta të fundit fjala anon më shumë se rruajtja e kokës për këta është detyrim. Për të gjitha këto kemi folur me hollësi në kapitullin “Rruajtja e kokës ose shkurtimi i flokëve”, prandaj, kush dëshiron, le të referohet në kapitullin e lartpërmendur.

Është detyrim që këto tri punë në Mina të bëhen sipas radhës: së pari, bëhet gjuajtja e guralecëve, pas gjuajtjes bëhet prerja e kurbanit dhe pas kurbanit, rruhet koka ose shkurtohen flokët, ashtu si është urdhri i Allahu të Lartësuar:

“وَلَا تَخْلِفُوا رُؤُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ”

“...dhe mos i rruani kokat tuaja derisa kurbanit të arrijë vendin e caktuar...” (Sure “El Bekare”, ajeti 196)

Në një transmetim të ardhur prej Imam Sadikut(*Paqja qoftë mbi të!*), lexojmë: “Kur të bësh gjuajtjen e guralecëve në vendgjuajtjen e caktuar, atëherë blije kurbanin.”

Në një transmetim tjetër, ai ka thënë: “Kur të presësh kurbanin tënd, atëherë rruaje kokën tënde.”

Kur ne i rendisim këto veprime sipas rrugës së treguar, rezulton renditja që ne kemi përmendur.

Kur kjo renditje nuk respektohet dhe rruhet koka para kurbanit, ose pritët kurbanit para gjuajtjes së guralecëve, me qëllim

dhe duke e ditur radhën e renditjes së veprimeve, ato janë të vlefshme dhe nuk është detyrim që veprimet të përsëriten sipas renditjes, por shkelësi i kësaj renditje është mëkatar dhe meriton qortim e dënim.

Autori i librit “El Xheuàhir” ka thënë: “Në lidhje me këtë çështje nuk ka asnjë mendim ndryshe.”

Në librin “El Medàrik” del qartë se fukahatë janë të prerë për respektimin e renditjes së veprimeve në Mina.

Ne transmetimet e ardhura prej Ehli Bejtit (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi ta!*) theksohet edhe urdhri për forcën që duhet të ushtrohet mbi thikën, kur ajo vihet mbi fytyrën e kurbanit.

Drejt Mekës për tauafin e sa’jin e dytë

Pasi haxhiu përfundon tri adhurimet e ditës së Kurban Bajramit, domethënë, gjuajtjen e guralecëve, kurbanin e rruajtjen e kokës, nëse është duke kryer *Haxh temettu*, në të njëjtën ditë ai shkon në Mekë. Haxhiu ka të drejtë të shtyjë shkuarjen në Mekë, kur kryen *Haxh kiran*, ose vetëm haxh (*Haxh ifrad*).

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Ai që kryen *Haxh temetu*, nuk qëndron të bujtë në Mina ditën e kurbanit, derisa të vizitojë Shtëpinë e Shenjtë. Ai që kryen *Haxh kiran*, ose *Haxh ifrad*, ka të drejtë të shkojë me vonesë në Mekë.”

Në një transmetim të ardhur prej tij tregohet se lejohet vonimi i vajtjes në Mekë, edhe për atë që kryen *Haxh temettu*, por kjo shtyrje mbart me vete kerahetin, bazuar në transmetimin:

“Vizito Shtëpinë ditën e Kurbanit dhe, nëse je i angazhuar me punë, nuk të sjell ndonjë dëm të vizitosh Shtëpinë të nesërmen, por mos u vono të vizitosh Shtëpisë ditën tënde.”, sepse për atë që kryen Haxh temetu, vonesa e vizitës së Shtëpisë është veprim i papëlqyer, kurse për atë që kryen Haxh ifrad, ka vend të vonojë vajtjen në Mekë.

Bazuar mbi këto transmetime, një grup fukahash janë shprehur për lejimin e vonimit të vizitës, edhe për atë që kryen Haxh temettu, por duke shtuar edhe kerahetin, që mbart vonesa, sepse kjo shprehje e tyre nuk është larg të merret në konsideratë. Transmetimet e ardhura prej Ehli Bejtit (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi ta!*), që lejojnë vonimin janë të shumta. Pavarësisht nga sa u tha, punët që do të kryejë haxhiu në Shtëpinë e Shenjtë, në këtë fazë të Haxhit, janë të njëjta, si për atë që kryen Haxh temettu, ashtu edhe për atë që kryen Haxh kiran, si edhe për atë që kryen Haxh ifrad, sepse adhurimet që duhet të kryejë secili prej tyre në vendet e caktuara, në mënyrë absolute, nuk kanë asnjë ndryshim për shkak të llojit të Haxhit që ai kryen, pra, adhurimet që kryhen në Shtëpinë e Shenjtë janë të njëjta, si për atë që kryen Haxh temettu, ashtu edhe për atë që kryen Haxh kiran, ose Haxh ifrad. Siç u shpjegua, secili prej tyre do të shkojë prej Mina, në Shtëpinë e Shenjtë, aty do të bëjë tauafin me shtatë rrotullime rreth Shtëpisë, pastaj do të falë dy rekate namaz të tauafit dhe ky tauaf quhet Tauafi i vizitës, ose Tauafi i Haxhit”. Pastaj haxhiu bën sa’jin, ecjen, ndërmjet dy kodrave Safa e Merua shtatë herë, pastaj bën edhe një tauaf të dytë, që është tauafi i grave, fal dy rekate namaz të këtij tauafi, burrë ose grua qoftë haxhiu.

Me përfundimin e tauafit të grave, për burrin lejohen të gjitha gjërat që i ndaloheshin gjatë kohës që ishte në ihram, madje edhe gratë, gjithashtu, për gruan haxheshë lejohen të gjitha gjërat,

deri edhe burri i saj. Të gjitha këto ne i kemi trajtuar në kapitullin “Tauafi” dhe në kapitullin “Sa’ji”, prandaj kush dëshiron, le të referohet në këta dy kapituj.

Kujtesë

Këtu meriton të theksojmë thënien mjaft të përhapur dhe të mbështetur me dëshminë e autorit të librit “El Hadàik”, se fukahatë i kanë ndarë në tri pjesë punët që tani lejohen për haxhiun, punët që më parë për të ishin të ndaluara për shkak të ihramit:

E para: Pas rruajtjes së kokës, që ishte adhurimi i tretë që haxhiu kryen në Mina, për haxhiun që kryen *Haxh temettu*, lejohen të gjitha gjërat që ai i kishte të ndaluara për shkak të ihramit, me përjashtim të parfumimit dhe grave, kurse për atë që kryen *Haxh ifrad*, ose *Haxh kiran*, lejohet parfumimi, por nuk lejohen gratë.

E dyta: Pas tauafit të vizitës në Shtëpinë e Shenjtë dhe pas faljes së dy rekateve të tauafit e pas bërjes së sa’jit, lejohet parfumimi, por nuk lejohen gratë.

E treta: Pas tauafit të grave dhe pas pa faljes së dy rekateve namaz të këtij tauafi, për haxhiun lejohen të gjitha gjërat që i kishte të ndaluara dhe tani për të nuk ka mbetur asnjë ndalim nga ato që përfshihen në ndalimet e ihramit, madje për atë tani lejohen edhe gratë.

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Kur burri pret kurbanin dhe rruan kokën, për të lejohen të gjitha gjërat që i kishte të ndaluara për shkak të ihramit, përveç parfumimit e grave dhe, kur ai bën

vizitën në Shtëpinë e Shenjtë, bën edhe sa'jin ndërmjet Safas e Meruas, për atë janë të lejuara të gjitha gjërat që i kishte të ndaluara, me përjashtim të grave dhe, kur ai bën edhe tauafin e grave, atëherë për atë janë hallall të gjitha gjërat që i kishte të ndaluara, kur hyri në ihram me përjashtim të gjuetisë në kufijtë e Qabes, por jo gjuetinë që kishte të ndaluar për shkak të ihramit, pasi tani ai ka dalë plotësisht nga ndalimet e ihramit."

Dobi

Prej dobive të këtij kapitulli dhe të kapitujve të mëparshëm, është shpjegimi i qartë se për atë që kryen *Haxh temettu* ka dy ihrame: ihrami që vishet në mikat për të kryer umren dhe ihrami i dytë, që vishet në Mekë për të kryer Haxhin, si dhe kryerja dy herë e sa'jit, njërin sa'j për umre dhe tjetrin për Haxhin, si dhe kryerja e tre tauafëve, një tauaf për umre, tauafi i dytë për Haxhin dhe tauafi i tretë, është tauafi i grave.

Për atë që kryen *Haxh ifrad* ose *Haxh kiran*, ka vetëm një ihram dhe vetëm një sa'j, ka dy tavave, tauafi i parë për Haxhin dhe tauafi i dytë për gratë.

Për atë që kryen vetëm umre, ka vetëm një ihram, vetëm një sa'j dhe dy tauafe, njërin tavaaf për umre dhe tauafi tjetër është tauafi i grave.

Ai që kryen *Haxh temettu*, ka detyrim të presë kurban, kurse ai që kryen vetëm umre, nuk ka detyrim të presë kurban. Gjithashtu, nuk ka detyrim të presë kurban ai që kryen *Haxh ifrad*,

as ai që kryen *Haxh kiran* dhe që e ka marrë kurbanin me vete që kur ka veshur ihramin.

Nëse dëshiron, për më shumë hollësi, referohu në kapitullin: “Llojet e Haxhit”.

* * *

NË MINA

Bujtja në Mina

Allahu i Lartësuar thotë:

”وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ ۖ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ ۚ لِمَنِ اتَّقَىٰ ۚ
وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ“

“Përmendeni Allahun në ditët e caktuara (në ditët e bajramit) dhe, ai që nxiton (le të largohet prej Mina) për dy ditë nuk bën mëkat, gjithashtu edhe ai që vonohet një ditë nuk bën mëkat, kjo është për atë që ruhet, kijeni frikë Allahun dhe dijeni se vetëm para Tij do të paraqiteni.” (Sure “El Bekare”, ajeti 203)

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Gjatë ditëve të Teshrikut, njëmbëdhjetë, dymbëdhjetë dhe trembëdhjetë të muajit Dhul Hixhe, mos e kalo natën gjëkundi veçse në Mina. Nëse ti e kalon natën në ndonjë vend tjetër, ke detyrim të bësh kurban. Në qoftë se ti del nga Mina në fillim të natës, në gjysmën e natës, patjetër të gjendesh në Mina, me përjashtim të rastit kur largimi yt ka të bëjë me adhurim, ose ti largohesh prej Mekës pas gjysmës së natës, nuk ke ndonjë dëm, nëse gdhihesh në ndonjë vend tjetër.”

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që ka vizituar Shtëpinë e Shenjtë dhe është duke vazhduar tauafin, bën lutje, bën edhe sa'jin ndërmjet dy kodrave Safa e Merua derisa lind dielli. A ka ndonjë detyrim për të shlyer ky burrë?

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Mbi të nuk rëndon asnjë detyrim, sepse ai ishte duke adhuruar Allahun.”

Gjithashtu, Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Kush nxiton të largohet nga Mina për dy ditë, të mos largohet, derisa dielli të perëndojë dhe, nëse e zë nata aty, atëherë do të bujë në Mina dhe të mos largohet.”

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që nxiton të largohet nga Mina ditën e dymbëdhjetë të muajit Dhul Hixhe. Kur duhet të largohet ky burrë? Ai (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “Ai le të largohet, sapo dielli të fillojë të zverdhët. Nëse ai nuk është larguar deri në perëndimin e diellit, atëherë të mos largohet, ai duhet të kalojë natën në Mina, derisa të gdhihet. Kur të lindë dielli, le të largohet, kur të dëshirojë.”

Kjo do të thotë se haxhiu ka të drejtë të largohet nga Mina ditën e dymbëdhjetë të muajit Dhul-Hixhe ndërmjet kohës, kur dielli kapërcen zenitin deri para perëndimit të diellit, por, nëse ai mbetet në Mina në kohën e perëndimit të diellit, ka detyrë të bujë në Mina edhe natën e trembëdhjetë të muajit Dhul Hixhe, pastaj mund të largohet nga Mina, vetëm pasi të lindë dielli i ditës së trembëdhjetë.

Në një transmetim tjetër, Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Ai që shkon me gratë dhe del për gjueti, kur është në ihram,

ai nuk ka të drejtë të largohet nga Mina ditën e dymbëdhjetë të muajit Dhul Hixhe.”

Nëse ne e i shtojmë këtij transmetimi edhe transmetimin e mësipërm, rezultati do të ishte: Atë që e zë perëndimi i diellit në Mina ditën e dymbëdhjetë të muajit Dhul Hixhe, dhe ai nuk ka kontaktuar me gratë e nuk ka vrrarë gjah në kohën që është me ihram, patjetër ai duhet të bujë në Mina edhe natën e trembëdhjetë të muajit Dhul Hixhe.

Fukahatë

Fukahatë nuk kanë asnjë kundërshtim mes tyre dhe thonë se, kur haxhiu kryen adhurimet e tij në Mekë, Ditën e Bajramit, domethënë kryen tauafin e Haxhit, bën sa’jin dhe tauafin e grave, ai ka detyrë të kthehet në Mina Ditën e Bajramit dhe aty të bujë me nijetin e afrimit të Allahu natën e njëmbëdhjetë e të dymbëdhjetë të muajit Dhul Hixhe. Por nuk e ka detyrim të bujë në Mina natën e trembëdhjetë, me kusht që të largohet nga Mina ditën e dymbëdhjetë, ndërmjet kohës, pasi dielli kapërcen zenitin, deri para perëndimit të tij, gjithnjë duke qenë i devotshëm e në ihram, nuk i lejon vetes as gjuetinë e as gratë. Pikërisht këtë shpjegim, do të gjesh edhe në fjalën e Allahut të Lartësuar:

“فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ ۚ لِمَنِ الْاَثْمُ

“...dhe, ai që nxiton (le të largohet prej Minà) për dy dit nuk bën mëkat, gjithashtu edhe ai që vonohet një ditë nuk bën mëkat, kjo është për atë që ruhet...” (Sure “El Bekare”, ajeti 203)

Haxhiu ruhet të mos vrasë gjah dhe të mos kontaktojë me gratë gjatë kohës që është në ihram. Nëse ai vret gjah ose kontakton me gratë, ose ka perënduar dielli i ditës së dymbëdhjetë, ndërsa ai vazhdon të gjendet në Mina, ai patjetër duhet të bujë në Mina dhe në mengjes të bëjë gjuajtjet e guralecëve në tri vendgjuajtjet.

Fukahatë kanë thënë se, nëse ai nuk bun në Mina, por e kalon natën në ndonjë vend tjetër, atëherë ai shikon: Në qoftë se ishte zënë me ndonjë adhurim në Mekë, deri në mëngjes, për të është e lejueshme dhe mbi të nuk rëndon asnjë detyrim, por, nëse ai e kalon natën në Mekë ose në ndonjë vend tjetër pa bërë ndonjë adhurim, ai ka detyrim të bëjë kurban një dele për çdo natë, qoftë edhe kur harron, ose nuk e di që nata duhet kaluar në Mina. Në qoftë se ai i kalon të tri netët jashtë Minas, atëherë ka detyrim të bëjë kurban tre dele. Është farz që kalimi i natës në Mina duhet të jetë i shoqëruar me nijetin e afrimit të Allahu i Lartësuar. Është mustehab që haxhiu në Mina të falë namaz nate dhe të bëjë adhurim. Gjithashtu, është mustehab që haxhiu në Mina të falë namaz në xhaminë Khajf, ose në shpatin e çdo mali në Mina që quhet Khajf.

Ditët e Teshrikut (ej'jàmu teshrijk)

Ditët e Teshrikut janë ditët njëmbëdhjetë, dymbëdhjetë dhe trembëdhjetë të muajit Dhul Hixhe. Thuhet se këto ditë janë emërtuar me këtë emër për shkak se vizitorët e Shtëpisë së Shenjtë, në këto ditë ekspozonin në diell mishin e kriposur të kurbaneve për ta tharë.

Gjuajtja e guralecëve gjatë ditëve të Teshrikut

Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) ka thënë: “Haxhi i madh (el Haxhul ekber) është qëndrimi në Arafat dhe gjuajtja e guralecëve në Mina.”

Imami Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) ka thënë: “Bëje gjuajtjen e guralecëve çdo ditë, kur dielli kapërcen zenitin dhe thuaj ashtu siç the kur bëre gjuajtjen e guralecëve të parë në ditën e Bajramit, në xhemretul-akabeh. Filloje gjuajtjen në xhemartin e anës së majtë, në fundin e luginës Musijl dhe thuaj ashtu siç the ditën e Bajramit. Pastaj kalo në anën e majtë të rrugës, kthehu në drejtim të Kibles, falëndero e lavdëro Allahun, këndo salavat për Profetin (Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!), pastaj bëj të njëjtat veprime në vendgjuajtjen e dytë dhe bëj ashtu siç bëre në vendgjuajtjen e parë. Qëndro dhe lute Allahun ashtu siç u lute herën e parë, pastaj shko në vendgjuajtjen e tretë, shko me qetësi zemre, me hapa të matura dhe bëj gjuajtjen e guralecëve, por mos ndalo aty.”

Është pyetur Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) për një burrë që bën gjuajtjen e guralecëve jo sipas renditjes së shpjeguar në dispozitat e ligjit të fesë. A janë të sakta gjuajtjet e tij? Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) është përgjigjur: “Ai e përsërit gjuajtjen e guralecëve në vendgjuajtjen e mesit dhe në Xhemretul akabeh.”

Gjithashtu, Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) ka thënë: “Gjuajtja e guralecëve bëhet prej lindjes së diellit deri në perëndimin e tij.” Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) ka lejuar ta bëjnë gjuajtjen e guralecëve natën: skllavi, ai që ka frikë dhe bariu.

Fukahatë

Fukahatë kanë shpjeguar se çdo haxhi, qoftë kur kryen *Haxh temettu*, qoftë kur kryen *Haxh kiran*, ka detyrim të bëjë gjuajtjen e guralecëve në Mina, ditën e njëmbëdhjetë dhe ditën e dymbëdhjetë. Ai gjuan nga shtatë guralecë në çdo tri vendgjuajtjet (*xhemerât*) dhe, nëse ai fle natën e ditës së trembëdhjetë në Mina, ka detyrë të bëjë gjuajtjen e guralecëve në të tri vendgjuajtjet. Mënyra e gjuajtjes së guralecëve është e njëjtë në të gjitha vendgjuajtjet (*xhemerat*). Shpjegime të hollësishme në lidhje me gjuajtjen e guralecëve janë dhënë në kapitullin “Mina dhe punët në Mina”.

Fukahatë e kanë bërë detyrim që gjuajtja e guralecëve të bëhet sipas renditjes së ligjit të fesë, pra, gjuajtja fillon në vendgjuajtjen e parë, pastaj në vendgjuajtjen e mesme, pastaj në *Xhemretul Akabeh*. Kur haxhiu vepron në kundërshtim me këtë renditje, me qëllim, ose ngaqë harron, ose ngaqë nuk e di që gjuajtja e guralecëve duhet të bëhet sipas renditjes, ai kthehet dhe bën gjuajtjen në vendgjuajtjen e mesme dhe në *Xhemretul Akabeh*. Patjetër një udhëheqës duhet të tregojë për haxhinjtë ku gjenden tri vendgjuajtjet.

Koha e gjuajtjes së guralecëve për haxhinjtë është me përzgjedhje dhe shtrihet prej lindjes së diellit deri në perëndimin e tij, por lejohet që gjuajtja e guralecëve të bëhet edhe natën, vetëm për ata që janë të detyruar, si për shembull frikakaku, i sëmuri dhe bariu.

Autori i librit “El Xheuàhir”, pas çdo fjale që ne kemi përmendur, ka vënë frazën e tij refren: “Pa asnjë kundërshtim e gjen këtë.”

Kur haxhiu harron të gjuajë guralecët në ndonjërin prej vendgjuajtjeve gjatë ditëve të Teshrikut, ose edhe në më shumë se një vendgjuajtje, ai ka detyrim të kthehet në atë vendgjuajtje dhe të bëjë gjuajtjen e guralecëve. Nëse kjo gjuajtje bëhet gjatë ditëve të Teshrikut, detyrimi është plotësuar, ndryshe gjuajtjen e guralecëve ai do ta bëjë kaza, personalisht, vitin e ardhshëm, ose do ta bëjë për të dikush tjetër që ai do të ngarkojë me këtë detyrim, pastaj mbi këtë person nuk rëndon asnjë detyrim.

Është me përfitim të citojmë atë që ka përmendur dijetari i madh El Hil'lij në librin “Et Tedhkireh”: “Çdo ditë haxhiu gjuan njëzet e një guralecë, nga shtatë guralecë në çdo njërin prej tri vendgjuajtjeve.”

Gjuajtjen e fillon në vendgjuajtjen e parë, që është vendgjuajtja më e largët prej Mekës. Është mustehab që guraleci të kapet ndërmjet gishtit të madh dhe gishtit tregues dhe e gjuan me majën e gishtit tregues. Për çdo guralec nga shtatë guralecët që gjuan në secilën nga tri vendgjuajtjet, haxhiu thotë: “All’lâhu Ekber” dhe lutet. Pastaj shkon në vendgjuajtjen e dytë, që quhet vendgjuajtja e mesme, qëndron aty në anën e majtë të rrugës, i kthyer në drejtim të Kibles, falënderon Allahun (thotë “lhamdu lil’lâh”), këndon salavat për Profetin (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*), pastaj ecën edhe pak, lutet dhe bën gjuajtjen e guralecëve në shenjë e ngulur dhe vepron ashtu siç veproi në vendgjuajtjen e parë. Pas gjuajtjes së guralecit të fundit, në këtë vendgjuajtje, qëndron dhe lutet, pastaj shkon në

vendgjuajtjen e tretë, që quhet *Xhemretul Akabeh*. Edhe këtu bën gjuajtjen e guralecëve, siç e bëri në vendgjuajtjen para kësaj dhe këtu përfundon gjuajtja e guralecëve.

Gjatë tri ditëve të qëndrimit në Mina, kur kalon në Mina edhe natën e trembëdhjetë, haxhiu gjuan 63 guralecë, pra, haxhiu për çdo ditë gjuan 21 guralecë, shto edhe shtatë guralecët që gjuajti Ditën e Bajramit dhe si total bëjnë plot shtatëdhjetë guralecë.

Dijetari i madh El Hil'lij, pasi përmend të gjitha këto, shton: “Nuk dimë që për këtë të ketë ndonjë kundërshtim.”

Lamtumira

Pasi haxhiu mbaron procesin e gjuajtjes së guralecëve në Mina, atij i lejohej të kthehet në vendin e vet, pa shkuar në Mekën e nderuar. Por më e mira e më e plotësuar është që ai të kthehet në Shtëpinë e Shenjtë, të bëjë edhe Tauafin e Lamtumirës, ashtu siç bëjnë dhe kanë bërë haxhinjtë që në kohët e mëparshme.

Imam Sadiku ka thënë: “*Kur ke qëllim të largohesh prej Mekës dhe të shkosh pranë familjes tënde, lëri lamtumirën Shtëpisë së Shenjtë duke bërë tauaf shtatë herë rreth Qabesë.*”

Falënderimi e lavdërimi janë vetëm për Allahun, Zotin e botëve! Paqe e shpëtim për Profetin e për familjen e tij të nderuar!

VIZITA TE I DËRGUARI DHE FAMILJA E TIJ E PASTËR

Kjo është *sun'net muek'kedeh*, veçanërisht për detyrimet që ka haxhiu, të vizitojë të Dërguarin më të madh (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) tregon se i Dërguari i Allahut ka thënë: “Kush vjen në Mekë të kryejë Haxhin dhe nuk më viziton mua në Medine, Ditën e Kiametit unë largohem prej tij dhe, kush vjen të më vizitojë mua, për të është bërë detyrim të ketë ndërmjetësimin tim dhe për të që është bërë detyrim të ketë ndërmjetësimin tim, për atë është bërë e detyrueshme të hyjë në Xhenet.”

Është vërtetuar se i Dërguari më i madh (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka thënë: “Ai që viziton varrin tim pas vdekjes sime, është si ai që emigroi për te unë, kur unë isha në këtë jetë.”

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Vizita e varrit të të Dërguarit të Allahut (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) vizita e varreve të dëshmorëve dhe vizita e varrit të Hysenit, është e barabartë me një Haxh të të Dërguarit të Allahut (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*).”

Gjithashtu, Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Kush viziton gjyshin tim, Prijësin e besimtarëve dhe pohon të drejtën e tij, për çdo hap që ai hedh, Allahu i shkruan një Haxh të pranuar dhe një umre të kryer në mënyrë korrekte.”

Është mustehab që në Medine të shkohet në të gjitha xhamitë, si për shembull në xhaminë Kuba, në vendin ku ka pirë ujë nëna e Ibrahimit, në xhaminë El Ahzab,, në xhaminë e Dy Kibleve, në xhaminë e Prijësit të besimtarëve, Imam Aliut (*Paqja qoftë mbi të!*), në xhaminë Uhud, në varret e dëshmorëve të luftës së Uhudit, sidomos vizita në varrin e Hamzait (*Paqja e shpëtimi i Allahut qoftë mbi të!*).

Kurse vizita e varreve të imamëve të varrosur në Bakij’ë, të cilët u dhunuan me padrejtësi të mëdha si kur ishin gjallë, ashtu edhe të vdekur, është prej adhurimeve më të mëdha, është prej lidhjeve më të mira, veçanërisht në këtë shekull.

Imamët e varrosur në Bakij’ë janë: Imam Hasani, Imam Zejnul Abidiyni, Imam Bakiri dhe Imam Sadiku (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi ta!*).

Për sa i përket vizitës së varrit të Fatimes, nënës së Hasanit e Hysenit, është plotësisht si të vizitohet babai i saj, sepse ajo është pjesë e tij. Ka shumë fjalë në lidhje me vendin e varrit të saj të bekuar, por thënia më e afërt, për të qenë më e drejta, është se ajo është varrosur në shtëpinë e saj, që ishte përkrah xhamisë së babait të saj. Kur emevitët bënë shtesën e xhamisë, varri i saj u përfshi brenda kompleksit të xhamisë. Këtë thënie e ka mbështetur Ibn Babujeh. Më sipër ne thamë “thënia më e afërt për të qenë më e drejta”, sipas hadithit të transmetuar prej babait të saj, të Dërguarit të Allahut (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe*

mbi familjen e tij!), i cili ka thënë: “Ndërmjet varrit tim dhe minberit tim, është një lulishte prej lulishteve të Xhenetit.”

I ditur është vetëm Allahu dhe vetëm në dorën e Tij është mbarësia.

* * *

XHIHADI DHE URDHËRIMI

PËR PUNË TË MIRË

Xhihadi (Lufta në rrugën e Allahut)

Ajete që flasin për xhihadin

Në Kur'an Kerimin, xhihadi nxitet në disa ajete, prej të cilave kemi:

”إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةُ ۚ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ ۖ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ ۚ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ ۚ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ“

“Allahu bleu prej besimtarëve shpirtrat dhe pasuritë e tyre me Xhenet; ata luftojnë në rrugën e Allahut, ata vrasin dhe vriten; premtim nga ana Tij në Teurat, në Inxhijl dhe në Kur'an; dhe kush e mban më shumë premtimin se Allahu? Prandaj gëzohuni për tregtinë që kontraktuat me Të; ky është suksemi i madh.”
(Sure “Et Teube”, ajeti 111)

”لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرَ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ ۖ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً ۖ وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى ۖ وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا. دَرَجَاتٍ مِّنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً ۖ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا“

“Nuk janë të barabartë prej besimtarëve ata që qëndruan (nuk shkuan të luftojnë) me ata që luftuan në rrugën e Allahut me pasurinë e jetën e tyre, por jo ata që ishin të penguar në vullnetin e vet. Ata që luftuan me pasurinë e me jetën e tyre, Allahu i gradoi në shkallë të lartë mbi ata që qëndruan (me arsyen), por të gjithëve Allahu u premtoi shpërblim. Allahu i gradoi luftëtarët me një shpërblim të madh.” (Sure “En Nisa”, ajetet 95-96)

”وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْحَيْلِ تُرْهَبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ“

“Përgatitni sa të keni mundësi, forcë (mjete luftarake) dhe kuaj beteje, me këto ju të frikësoni armikun e Allahut e armikun tuaj dhe të tjerë përveç atyre që ju nuk i dini, por që Allahu i di ata...” (Sure “El Enfal”, ajeti 60)

Hadithe që flasin për xhihadin

I Dërguari i Allahut (Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!) ka thënë: *“Ai që e le xhihadin, atë e vesh Allahu në jetesën e tij me poshtërim e me varfëri dhe në fenë e tij me pakësim.”*

Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*), ka thënë: *“Xhiahadi është përparësia e Islamit.”*

Gjithashtu, ai ka thënë: *“Xhiahadi është njëra prej portave të Xhenetit, portë të cilën Allahu e hap për të dashurit e për miqtë e Tij, është rroba e devotshmërisë, është mburoja e fortë e Allahut, është Xheneti i Tij i sigurt. Prandaj kush e le xhihadin, atë e mvësh Allahu me rrobën e poshtërimin, e përfshin në katastrofë, e ul dhe e poshtëron, mbi zemrën e tij hedh disa prita, me humbjen e xhihadi Ai e le të mvaruar drejtësinë prej tij, i zbukuron fundosjen dhe i ndalon maturinë.”*

Xhiahadi është farz

Me fjalën e përbashkët të myslimanëve, xhihadi është farz, është domosdoshmëri e fesë, plotësisht ashtu si agjërimi, namazi, Haxhi e zekati. Shi'at gjithmonë kanë ngulmuar t'u mësojnë fëmijëve të tyre bazat e degët e fesë, me anë të përsëritjes së shpeshtë, derisa fëmijët i mësonin ato përmendësh. Bazat e fesë janë pesë: Njëtimi (Allahu është Një e i Vetëm) drejtësia, profetësia, imamati dhe ringjallja në Ditën e Kiametit.

Gjithashtu, edhe degët e fesë janë pesë: agjërimi, namazi, Haxhi, zekati dhe lufta në rrugën e Allahut (xhihadi). Xhihadi është dy llojesh: njëri prej këtyre dy llojeve është për thirrjen në Islam dhe tjetri është për të mbrojtur me armë e me çdo mjet Islamit dhe myslimanët. Sqarimet për xhihadin do të jepen në vijim:

Kushtet e xhihadit

Xhihadi është detyrim (farz) për të bërë thirrje, që Islami të pranohet e të përhapet:

1,2- Mosha madhore dhe mendja, sepse që të dyja janë prej kushteve të përgjithshme për të qenë njeriu i obliguar.

3- Sipas fjalës së përbashkët të dijetarëve të fesë, me detyrën e xhihadit janë të obliguar vetëm meshkujt, sepse xhihadi kërkon trimëri e burrëri dhe nuk kërkon as koketëri, as lyerje të faqeve e të buzëve, kërkon mbartjen e armëve dhe jo vënie byzylykësh e vathësh, kërkon të kalohet nata nëpër llogore dhe jo të flihet në shtretër e me përkëdhelje. Megjithëkëtë, ashtu siç thotë El Al'lameh El Hil'lij në librin “Et Tedhkireh”, urdhri për xhihad përfshin edhe femrat.

4- Njeriu të ketë shikim të mirë. Në lidhje me këtë çështje, Allahu i Lartësuar, në ajetin 61 të sure “En Nur”, thotë:

“لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرْجٌ”

“Nuk është mëkat as për të verbrin, as për çalamanin e as për të sëmurin...”

Gjithashtu, në ajetet 91 dhe 92 të sure “Et Teube”, Allahu i Lartësuar thotë:

“لَيْسَ عَلَى الضُّعْفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضَى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يَنْفِقُونَ حَرْجٌ إِذَا نَصَحُوا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ ۚ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ. وَلَا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَا أَجِدُ مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّوْا وَأَعْيَيْنُهُمْ تَفِيضٌ مِنَ الدَّمْعِ”

“Nuk është mëkat as për të pafuqishmit, as për të sëmurët e as për ata që s’kanë me çfarë të përgatiten, kur janë të sinqertë ndaj Allahut dhe të Dërguarit të Tij; pasi për të mirët nuk ka rrugë qortimi. Allahu është falës i madh dhe mëshirëplotë. (nuk ka qortim) as për ata që erdhën te ti për t’i mbartur me kafshë dhe ti u the: nuk kam kafshë që t’u mbart dhe ata u kthyen me lot ndër sy...”

5- Gjithashtu, është kusht që gjatë kohës që burri do të jetë larg familjes për shkak të xhihadit, ai duhet të ketë pasuri që të përballojë nevojat për veten e tij dhe për ushqimin e njerëzve të familjes së tij. Për këtë kusht të pjesëmarrjes në xhihad, tregon fjala e Allahut të Lartësuar në ajetin mësipërm:

“وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ... وَلَا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ...”

“... e as për ata që s’kanë me çfarë të përgatiten... as për ata që erdhën te ti për t’i mbartur me kafshë...”

Leja e Imamit ose e zëvendësit të tij

A është kusht leja e Imamit ose e zëvendësit të tij të veçantë, të cilin vetë Imami e ka përmendur me emër, për xhihadin? Ne themi: Në kohën tonë, xhihadin e bën farz thjesht emri i përveçëm i Imamit, ose i zëvendësit të tij të përgjithshëm, në të cilin janë bashkuar cilësia e drejtësisë dhe e hulumtimit pa kushte (*el ixhtihādul mutlak*)?

Përgjigje:

Fukahatë e kanë ndarë xhihadin në dy kategori:

E para: Lufta me armë në rrugën e Allahut, për të përhapur Islamin dhe për të lartësuar fjalën e Allahut në tokën e Allahut e te robtë e Tij. Ky lloj xhihadi patjetër që ka nevojë për lejen e Imamit. Në lidhje me këtë çështje, Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*), ka thënë: *“Besimtari del të luftojë në rrugën e Allahut vetëm së bashku me atë që i ka besuar sundimin dhe nuk thyen urdhrin e Allahut të Gjithëpushtetshëm në lidhje me robërit e luftës.”*

Nipi i tij, Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*), i ka thënë Abdul Melik bin Amr: *“Përse nuk shkon të luftosh në rrugën e Allahut në ato vende ku shkojnë të luftojnë banorët e vendit tënd?”*

Abdul Meilku tha: *“Kam pritur urdhrin tuaj, që të veproj sipas shembullit tuaj.”*

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) i tha: *“Pasha Allahun, sikur të kishte të mirë, ata nuk do të linin t’i parakalonim ne.”*

Abdul Meliku tha: *“Zejdite thonë: “Mes nesh e mes Xhaferit nuk ka asnjë kundërshtim, veçse ai nuk pranon xhihadin.”*

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) i tha: *“Unë nuk e pranoj xhihadin?! Pasha Allahun, unë e pranoj atë, por unë nuk mund të pranoj të vë diturinë time pranë injorancës së tyre.”*

Vlen të theksohet se ky xhihad është farz kifàjeh (kur e kryejnë disa, detyrimi bie për të tjerët) dhe nuk është farz ajn (detyrim që duhet ta kryejnë të gjithë njerëzit), është xhihadi që

duhet të përmbushë pesë kushtet e sipërpërmendura, duke shtuar edhe lejen e Imamit, ose të zëvendësit të tij.

Gjithashtu, vlen të theksohet se kush ndihmon një tiran, në të vërtetë, ai ka kundërshtuar urdhrin e Allahut të Madhëruar dhe meriton dënim në kuadrin e gjërave që shkatërron e të krimeve që kryen tirani, madje ai e kundërshton Allahun edhe kur del të luftojë së bashku me tiranin, në emër të thirrjes në Islam, kur për ne është shpjeguar qartë se lufta me armë në rrugën e Allahut, patjetër duhet të ketë lejen e Imamit, ose të zëvendësit të tij. Natyrisht, në qoftë se ai shkon vullnetar në ushtrinë e tiranit për të mbrojtur e për të forcuar Islamin, ai lejohet të shkojë në luftë me të, madje pa asnjë dyshim e ka detyrim të shkojë në këtë luftë, edhe pse është nën udhëheqjen e tiranit.

E dyta: Xhihad për të mbrojtur Islamin, për të mbrojtur vendet e myslimanëve, në mbrojtje të vetvetes, të pasurisë e të nderit, madje edhe për të mbrojtur të vërtetën e të drejtën në përgjithësi. Kjo mbrojtje është e barabartë, qoftë kur mbrojtja është për atë vetë, qoftë kur është për dikë tjetër, me kusht që nijeti të jetë i sinqertë se ky xhihad bëhet për hir të Allahut dhe në mbrojtje të së drejtës.

Në këtë lloj xhihadi nuk është kusht leja e Imamit e as e zëvendësit të tij të veçantë, ose të përgjithshëm. Madje nuk kërkohet asgjë prej kushteve të lartpërmendura të xhihadi. Kur është fjala për të mbrojtur Islamin dhe vendet e myslimanëve, të gjithë myslimanët, pa përjashtim, e kanë detyrim të marrim pjesë në xhihad, kushdo që me pjesëmarrjen e tij sjell dobi në sprapsjen e agresionit kundër Islamit e kundër myslimanëve, pa asnjë dallim, mes burrit e gruas, as mes çalamanit e atij që s'ka të meta

fizike, as ndërmjet të verbrit e atij që shikon, as mes të sëmurit e atij që është i shëndetshëm.

Autori i librit “El Xheuàhir” ka thënë: “Kur myslimanët sulmohen prej një armiku mohues dhe është frikë se ai do të atakojë Islamin, menjëherë gjithkush le të vërë mbi kokë helmetën, ose edhe kur mohuesit duan të vënë nën zotërimin e tyre vendin e myslimanëve dhe të zënë robër lufte myslimanët e të marrin pasuritë e myslimanëve, në një gjendje të tillë, e ka detyrim të marrë pjesë në këtë luftë mbrojtëse njeriu i lirë dhe skllavi, i shëndetshmi e i sëmurë, i verbëri e çalamani dhe të gjithë të tjerët që mund të japin ndihmesën e tyre.

Detyrimi për praninë e Imamit në këtë lloj xhihadi nuk është kusht, gjithashtu, nuk është kusht as leja e Imamit, sepse detyrimi për të marrë pjesë në këtë xhihad nuk ka të bëjë me agresorin që i sulmon ata, pasi është detyrë të ngrihet në këmbë çdo njeri që mëson për gjendjen reale, edhe nëse agresioni nuk është kundër tij në mënyrë të drejtpërdrejtë, kur dihet se agresorët janë të fuqishëm të mposhtin myslimanët. Prandaj, në një gjendje të tillë, dalja në xhihad është detyrim për këdo që mund të japë ndihmesën e tij për të sprapsur agresorin dhe të rezistojë përballë këtij agresori. Padyshim që detyrimi për të dalë në xhihad, në radhë të parë, është për atë që ndodhet më afër vendit të sulmuar.”

Në të vërtetë, xhihadi në rrugën e thirrjes në Islam, patjetër kërkon lejen e Imamit, por jo xhihadi për të mbrojtur veten e pasurinë. Kjo e vërtetë tregohet qartë në fjalën e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): “Xhihadi është detyrim së bashku me një Prijës të drejtë dhe ai që vritet në mbrojtje të pasurisë së tij, është dëshmor.”,

domethënë, edhe kur nuk ka lejen e Imamit për të luftuar, ose të ketë lejë të veçantë prej zëvendësit të Imamit.

Koha dhe vendi

Lufta është e lejuar në një kohë dhe nuk është e lejuar në një kohë tjetër, është e lejuar në një vend dhe nuk është e lejuar në një vend tjetër. Në radhë të parë, lufta nuk lejohet në xhaminë e Qabes, me përjashtim të rastit kur agresori fillon luftën aty. Në lidhje me këtë çështje, Allahu i Plotpushtetshëm thotë:

“... وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّى يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ ۖ فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ ۚ كَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ”

“...dhe mos i luftoni ata pranë xhamisë së Shenjtë (Qabes), derisa ata t’ju luftojnë juve aty dhe, nëse ata luftojnë kundër jush, atëherë sulmoni edhe ju kundër atyre, kështu është dënimi për mohuesit.” (Sure “El Bekare”, ajeti 191)

Xhiahadi për thirrjen në Islam lejohet të fillohet në të gjitha vendet, përveç xhamisë së Qabes.

Për sa i përket kohës, kur nuk lejohet të luftohet, janë katër muajt e ndaluar, domethënë lufta është e ndaluar gjatë këtyre muajve, që janë katër muaj: Dhul-Kadeh, Dhul-Hixhe, Muharrem dhe Rexheb, përveç rastit kur agresori e fillon luftën në këto muaj, atëherë lejohet mbrojtja, ashtu siç thotë Allahu në fjalën e Tij:

“فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ”

“Dhe pasi të kalojnë muajt e shenjtë, luftoni idhujtarët kudo që t’i gjeni...” (Sure “Et Teube” ajeti 5)

Gjithashtu, në ajetin 194 të sures “El Bekare”, Allahu i Lartësuar urdhëron e thotë:

“الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتِ قِصَاصٌ ۚ فَمَنِ اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ فَأَعْتَدُوا عَلَيْهِ يَمْلِكِ مَا اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ ۚ”

“Muaji i shenjtë është në muajin e shenjtë dhe gjërat e paprekshme kanë masë ndëshkuese dhe, kush ju sulmon ju, edhe sulmoheni atë në të njëjtën masë...”

Kjo fjalë, do të thotë se lufta juaj në muajt e shenjtë është e lejuar si dënim për agresorin, por patjetër që për ju lufta është e lejuar në muajt e tjerë të vitit.

Leja e dy prindërve

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) tregon: “Erdhi një burrë te i Dërguari i Allahut (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe i tha: “Kam shumë dëshirë të luftoj në rrugën e Allahut.”

Profeti Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) i tha: “Atëherë lufto në rrugën e Allahut.”

Burri i tha: “Të dy prindërit e mi janë shumë të moshuar. Ata thonë se duan që të më kenë sa më pranë dhe nuk duan që unë të shkoj të luftoj në rrugën e Allahut.”

Profeti Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) i tha: “Qëndro me prindërit e tu. Betohem në Atë që

shpirti im është në dorën e Tij se të jesh pranë tyre qoftë edhe vetëm për një ditë e një natë, është më mirë për ty se të luftosh një vit në rrugën e Allahut."

Fukahatë

Fukahatë kanë thënë se prindërit kanë të drejtë të ndalojnë djalin e tyre të mos shkojë të luftojë në rrugën e Allahut, me kusht kur xhihadin nuk e ka urdhëruar Imami, ose zëvendësi i tij, ose kur myslimanët kanë nevojë që ai të marrë pjesë në xhihad personalisht për shkak të aftësive të tij ushtarake, pasi pa pjesëmarrjen e tij, ata e kanë të pamundur të rezistojnë. Në një situatë të tillë, pjesëmarrja në xhihad për të është farzi ajn. Në një situatë të tillë, në mënyrë absolute, ai nuk ka përse të kërkojë leje prej prindërve për të dalë në xhihad, sepse ky obligim, në këtë situatë, është plotësisht si namazi e agjërimi, janë apo nuk janë të kënaqur prindërit që djali i tyre doli në xhihad. Në këtë rast, nuk ka bindje ndaj të krijuarit, kur është fjala për të kundërshtuar urdhrin e Krijuesit.

Gatishmëria

Allahu i Lartësuar thotë:

”يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ“

“O besimtarë, bëni durim, bëhuni të qëndrueshëm kundër armikut, rrini të përgatitur dhe kijeni frikë Allahun, pasi vetëm kështu mund të shpëtoni.” (Sure “Al Imran”, ajeti 200)

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “*Gatishmëria është tri ditë dhe më e shumta dyzet ditë. Kur gjendja është e tillë, atëherë kjo gatishmëri është xhihad.*”

Është pyetur nipi i Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*), Imam Rizai (*Paqja qoftë mbi të!*), për një burrë që qëndron në gatishmëri, ndërkaq armiku vjen në vendin, ku ai qëndron në gatishmëri. Si të veprojë ky burrë? Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: “*Ai lufton për pavarësinë e Islamit dhe jo për këta, domethënë jo për sundimtarin tiran e mizor.*”

Fukahatë

Fukahatë kanë thënë se gatishmëri do të thotë qëndrimi në kufi. Qëndrimi në kufi është dy llojesh: herë është thjesht për të marrë informacion dhe për t’u njohur me qëllimet e armikut, nëse ai ka qëllim ose jo që të ndërmarrë ndonjë agresion dhe të sulmojë; herë tjetër gatishmëria në kufi është për të mësuar me saktësi përgatitjen dhe mobilizimin e armikut për sulm. Gatishmëria e parë është *Sunetun muek’kede*, kur njeriu qëndron në gatishmëri tri ditë deri në dyzet ditë dhe pastaj kthehet në familjen e tij, ndërkaq vendin e tij në kufi e ka zënë një tjetër, kurse gatishmëria e dytë është detyrim kokë për kokë, sepse ajo hyn në xhihadin për të mbrojtur Islamin dhe myslimanët.

Detyrim për të emigruar

Allahu i Lartësuar thotë:

”إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ طَالِحِينَ أَنفُسُهُمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ ۖ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ ۗ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا ۚ فَأُولَٰئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَسَاءَتْ مَصِيرًا“

“Kur engjëjt ua marrin shpirtrat atyre që e kanë ngarkuar veten me fajë, u thonë: “Ku ishit?” Ata përgjigjen: “Ishim të pafuqishëm në Tokë.” (Engjëjt) do t’u thonë: “A nuk qe Toka e Allahut e gjerë që të mërgonit në të?” Këta janë ata (njerëz), vendbanimi i të cilëve është Xhehenemi; eh, sa i keq është ai vendbanim!” (Sure “En Nisa”, ajeti 97)

Bazuar në këtë ajet të nderuar të Kur’anit Famëlartë, fukahatë kanë dhënë fetva se është haram të qëndrohet i pafuqishëm e i dobët në vendet e mohimit, ku besimtari mysliman nuk mund të kryejë obligimet e detyrimet e Islamit. Prandaj myslimanët që jetojnë në këto vende, e kanë detyrim të emigrojnë në një vend mysliman, ku myslimani ka mundësi të kryejë të gjitha obligimet me të cilat e ka ngarkuar Allahu i Gjithëpushtetshëm, përveç rasteve kur nuk ka as fuqi e as mundësi të emigrojë.

Të shkakton dhimbje në shpirt dhe ndihesh me të vërtetë keq, kur shikon se në ditët e sotme janë të shumtë të rinjtë myslimanë që emigrojnë prej vendit të tyre islam për në Amerikë dhe Evropë, jo për ndonjë qëllim tjetër përveçse për të mëkatuar, për prostitucion e për pijet alkoolike.

Kush e ka detyrim xhihadin?

Më sipër pamë se xhihadi herë është për të bërë thirrje në Islam, herë tjetër është për të mbrojtur Islamin e myslimanët, për të mbrojtur jetën, pasurinë e nderin e myslimanëve, si dhe çdo të drejtë, kudo që ajo është e do të jetë. Në vijim, do të sjellim tre shembuj, dy shembuj për llojin e parë të xhihadit dhe një shembull për llojin e dytë. Në këtë renditje kemi ndjekur renditjen që ka kjo çështje edhe në librat e fik'hut.

1- Xhihad kundër atyre që i vënë shok e ortak Allahut, kundër adhuruesve të idhujve dhe kundër ateistëve, ashtu siç është fjala e lartë e Allahut:

“...فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ...”

“...luftoni idhujtarët kudo që t’i gjeni...” (Sure “Et Teube”, ajeti 5)

Lufta kundër mohuesve është detyrim për hir të fesë, me qëllimin e vetëm që ata të heqin dorë prej ateizmit e idhujtarisë dhe jo me qëllim për t’i mposhtur, ose për t’i skllavëruar e për të pushtuar vendet e tyre. Luftimi i idhujtarëve dhe i ateistëve, kur ata nuk sulmojnë, nuk është i lejuar për dy shkaqe: e para, myslimanët duhet të jenë të fuqishëm të rezistojnë dhe t’u imponohen atyre.

Imam Rizai (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Pas profetësisë, i Dërguari i Allahut nuk i luftoi idhujtarët në Mekë trembëdhjetë vjet, gjithashtu, edhe në Medine, nuk i luftoi ata nëntë muaj, për shkak se numri i myslimanëve ishte shumë i vogël. Shkaku i dytë për të mos luftuar idhujtarët është që atyre t’u bëhet thirrje të pranojnë Islamin,

qoftë edhe kur e pohojnë vetëm me fjalë, pasi edhe thjesht fjala e tyre se kanë pranuar Islamin, e bën të detyrueshme të hiqet dorë nga luftimi i tyre. Por prej tyre, në asnjë rast të mos pranohet taksa e xhizjes, ashtu siç e paguajnë atë taksë ithtarët e librave të mëparshëm që jetojnë në besën e shtetit islam, kundrejt sigurimit të jetës, pasurisë, nderit dhe ushtrimit të fesë së tyre.”

Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) ka thënë se i Dërguari i Allahut (Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!) dërgoi Prijësin e besimtarëve, Imam Aliun (Paqja qoftë mbi të!), në Jemen dhe i tha: “O Ali, mos lufto asnjë njeri pa i bërë thirrje më parë të pranojë Islamin. Pasha Allahun! Të udhëzohet në rrugën e drejtë me dorën tënde, qoftë edhe vetëm një burrë, kjo është shumë më e mirë për ty se sa të zotërosh aq tokë sa përfshihet ndërmjet lindjes e perëndimit të diellit. Për këtë o Ali, ke ndihmën e Allahut.”

Luftimi i ithtarëve të librave të mëparshëm, çifutëve, kristianëve dhe zjarradhuruesëve (mexhûs)¹

Këta lihen të zgjedhin mes përqafimit të Islamit e pagimit të xhizjes, me angazhimin që t’i përmbahen kushteve të banorëve jomyslimanë që hyjnë vullnetarisht nën mbrojtjen e shtetit islam. Nëse ata pranojnë Islamin, ose paguajnë xhizjen, është rreptësisht e ndaluar të luftohen, por, nëse ata refuzojnë këto dy kushte, atëherë ata duhet të luftohen.

Allahu i Lartësuar thotë në Librin e Tij:

“قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ”

¹ Disa hadithe tregojnë se edhe zjarradhuruesit (mexhusët) kanë pasur profet, por ata e vranë. Ata kanë pasur edhe libër, por e kanë djegur.

“Luftoni ata që nuk besojnë Allahun e Botën Tjetër dhe nuk e konsiderojnë haram atë që ka bërë haram Allahu e i Dërguari i Tij, atyre që u është dhënë libri nuk besojnë në fenë e vërtetë, derisa ata të japin xhizjen në dorë dhe të nënshtrohen.” (Sure “Et Teubeh”, ajeti 29)

3- Luftimi i grupit tiran të myslimanëve që sulmon grupin e drejtë të myslimanëve.

Kur dy grupe myslimanësh luftojnë njëri-tjetrin, njerëzit të mençur dhe me autoritet, kanë detyrim të vënë paqe mes këtyre dy grupeve myslimanësh që luftojnë njëri-tjetrin. Në qoftë se grupi tiran kthehet në bindje të urdhrave të Allahut dhe heqin dorë nga lufta, kjo është më e mira për ta. Por nëse grupi tiran është i vendosur të sulmojë padrejtësisht grupin tjetër, atëherë është detyrim të luftohet i padrejti e tirani dhe të ndihmohet i dhunuari prej padrejtësisë e tiranisë.

Allahu i Lartësuar thotë:

“وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا ۖ فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَىٰ فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي ۚ حَتَّىٰ تَفِيءَ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ ۚ فَإِنْ فَاءَتْ فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ. إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلَحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ”

“Nëse dy grupe besimtarësh luftojnë njëri-tjetrin, i pajtoni ata dhe, nëse njëri grup sulmon grupin tjetër, atëherë luftojeni grupin që sulmon padrejtësisht, derisa të bindet në udhëzimin e Allahut, atëherë bëni pajtimin mes tyre me drejtësi, Allahu me të vërtetë i do të drejtët. Në të vërtetë, besimtarët janë vëllezër, prandaj bëni pajtim ndërmjet vëllezërve tuaj dhe kijeni frikë

Allahun, pasi kështu do të mëshiroheni.” (Sure “El Huxhrat”, ajetet 9-10)

Këto ajete kanë vënë bazën e gjykimit të drejtë ndërmjet dy grupeve, ose ndërmjet dy shteteve ndërluftuese, duke vënë kushtin që një palë e tretë asnjansë të mbledhë mendjet e të ndalojë gjakderdhjen me anë të bisedimeve paqësore ndërmjet dy palëve ndërluftuese dhe të ndalojë konfliktin mes dy palëve me të vërtetën e me drejtësi. Por kur njëra palë këmbëngul në padrejtësi e në agresion, atëherë bëhet e detyrueshme që pala agresore të ndalohet me forcën e armëve.

Kombet e Bashkuara nuk kanë arritur akoma deri në këtë shkallë, pavarësisht se sot kjo organizatë ndërkombëtare vepron në kohën e qytetërimit e të përparimit. Ideologë dhe njerëz të urtë vazhdojnë të kërkojnë që OKB-ja të ketë një forcë për të ndaluar e për të sprapsur padrejtësinë e agresionin, por të gjitha këto. Deri tani janë vetëm ëndrra dhe shpresa. Tani jemi në vitin 1965 dhe lufta vazhdon në Vietnamin e Veriut. Këto fjalë i shkruaj, pasi lexova nëpër gazeta që 200 aeroplanë amerikanë vazhdojnë, ditë e natë, inkursionet agresive mbi Vietnam, shkatërrojnë ndërtesa e marrin jetë njerëzish, vrasin gra e fëmijë para syve e veshëve të OKB-së, e cila nuk bën asnjë lëvizje, sikur nuk ndodh asgjë dhe nuk ka asgjë.

Më poshtë do të vëmë një kapitull të veçantë në lidhje me luftën kundër atyre që luftojnë për tirani e padrejtësi dhe kundër atyre që presin rrugën për të grabitur (piratë e kusarë të të gjitha kategorive).

Ndihma me ithtarë të librit dhe me idhujtarë

Dijetari poliedrik El Hil'lij, në librin “Et Tedhkireh”, thotë: “Lejohet të kërkohet ndihmë prej ithtarëve të librit (çifutë e kristianë) dhe prej idhujtarëve, me kusht, kur myslimanët janë pakicë dhe kanë nevojë për ndihmën e ithtarëve të librit, ose edhe të idhujtarëve, gjithnjë me kushtin që myslimanët janë të sigurt prej të keqes së atij që i ndihmon ndaj atyre që i sulmojnë, janë të sigurt se ata e mbajnë besën dhe nuk tradhtojnë.

Edhe i Dërguari i Allahut (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka kërkuar ndihmën e Safvan bin Umej'jehit para se ai të përqafonte Islamit për të luftuar fisin e fuqishëm Hevazen. Gjithashtu, ka kërkuar ndihmën e fisit çifut Beni Kajnuka, madje këtyre të fundit i caktoi edhe pjesë në pasuri. Nëse ithtari i librit ose idhujtari nuk është i sigurt, ose myslimanët nuk kanë nevojë për ndihmën e tyre, atëherë, në mënyrë absolute, nuk lejohet të kërkohet ndihmë prej tyre. Në lidhje me këtë çështje, Allahu i Lartësuar thotë:

“...وَمَا كُنْتُمْ تُخِذُوا الْمُضِلِّينَ عَضُدًا”

“...Unë nuk i thirra për ndihmë ata që janë në rrugën e humbjes.” (Sure “El Kehf”, ajeti 51)

Gjithashtu, i Dërguari më i madh (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka thënë: “Unë nuk i thërres idhujtarët për ndihmë kundër idhujtarëve.”, kur mungojnë dy kushtet, sepse ata janë prej atyre që kanë merituar zemërimin e Allahut, prandaj kurrë nuk mund të realizohet fitorja me ndihmën e tyre.

Fjalën e mësipërme të dijetarit El Hil'lij e përforcon hadithi i njohur: “Allahu e ndihmon këtë fe me ata që në botën e ardhshme nuk do të kenë pjesë.”

Ai që lufton myslimanët dhe ai që është në besën e myslimanëve (el harbij ue edh dhim'mij)

Në terminologjinë e fukahave, fjala “elharbij” nuk ka kuptimin për atë që i shpall luftë myslimanëve, pasi te fukahatë “*el harbij*” janë të gjithë ata që nuk kanë libër të shenjtë, e as gjysmë libri të shenjtë. Pra, të gjithë mohuesit te fukahatë janë “*el harbij*”, prej të cilëve, me fjalën e përbashkët të dijetarëve të fesë, nuk mund të pranohet xhizja. Kurse ata që kanë libër, si çifutët, kristianët, ose ata që kanë gjysmë libri, si mexhusët, ata janë dy kategorish: “*dhim'mij*”- është ai që pranon e zbaton kushtet e besëdhënies dhe jo “*dhim'mij*”- është ai që refuzon t'i pranojë këto kushte. Prandaj ai, me fjalën e përbashkët të fukahave, hyn në dispozitën që zbatohet për “*el harbij*” (atij që lufton myslimanët).

“*Edh Dhim'mij*” është jomyslimani që hyn në besën e myslimanëve, të cilët kundrejt besëdhënies nuk e trajtojnë atë me të keq, por e mbrojnë atë nga çdo sulm, me kusht që ai të plotësojë kushtet e besës së dhënë, të paguajë xhizjen, të pranojë gjykimin në gjykatat e myslimanëve, të pranojë dispozitat e tyre, të heqë dorë nga tentativat që të martohet me gra myslimane, të mos kryejë veprimtari misionare, ose të përhapë propagandë kundër Islamit, të mos martohet me të afërmet e tij dhe të mos bëjë sheshit veprimet që ndalon Islami, si ngrënia e mishit të derrit, kamata,

pijet alkoolike, të mos strehojë armiqtë e Islamit në shtëpinë e tij dhe të mos spiunojë kundër myslimanëve.

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: *"I Dërguari i Allahut (Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!) ka pranuar xhizjen prej jomyslimanëve që janë në besën e myslimanëve, me kusht që ata të mos praktikojnë kamatën, të mos hanë mish derri, të mos martohen me motrat e veta e me vajzat e vëllezërve e të motrave të tyre. Ai që i bën këto veprime, nuk mund të jetë në besën e Allahut dhe të Dërguarit të Tij (Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!)."*

* * *

FORMA E LUFTËS

Përgatitja

Allahu i Lartësuar thotë:

“وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْحَيْلِ...”

“Përgatituni kundër tyre sa të kini mendësi, forcë (mjete luftarake) e kuaj beteje...” (Sure “El Enfal”, ajeti 60)

Gjithashtu, edhe në ajetin 4 të sures “Es Saf”, Allahu i Lartësuar urdhëron e thotë:

“إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًا كَانَهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ”

“Allahu i do ata që luftojnë në rrugën e Tij të rreshtuar si një ndërtesë e fortifikuar.”

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: *“Shokët më të mirë janë katër, formacioni më i mirë është me katërqind, ushtria më e mirë është katër mijë. Dhjetë mijë vetë kurrë nuk mposhten prej pakicës.”* Ai kishte qëllim forcën e shumtë.

Gjithashtu, Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë se i Dërguari i Allahut (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka thënë: “Kalëroni dhe gjuani. Nëse ju gjuani, për mua kjo është më dashur se të kalëroni.”

Fukahatë

Fukahatë kanë thënë se në luftë është detyrë parësore përgatitja e një komande besnike dhe jo një komandë që vepron sipas dëshirave, një komandë trime dhe jo frikacake, komandë që, kur shikon se armiku ka më shumë forca e mjete, ajo qëndron në përgjim të rastit që të marrë nismën, komandë që i rreshton luftëtarët në sheshin e luftës dhe ata, me nismën e tyre, bëhen si mur i pakalueshëm, por nuk e fillojnë luftën pa i bërë më parë armikut thirrje që të pranojnë Islamin. Siç u tha më sipër, nëse armiku nuk e pranon thirrjen, atëherë, patjetër ai që bën thirrjen për luftë, do të jetë Imami, ose personi që e ai ka zgjedhur për të kryer këtë detyrë.

Largimi nga sheshbeteja

Allahu i Lartësuar thotë:

”يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُولُوهُمْ الْأَدْبَارَ. وَمَنْ يُؤْخِمْ يَوْمَئِذٍ دُبْرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِّقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّرًا إِلَىٰ فِتْنَةٍ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ...”

“O besimtarë, kur të ndesheni me mohuesit që keni përballë, mos u ktheni atyre shpinën. Kush u kthen atyre shpinën në atë çast, ai ka tërhequr kundër vetes zemërimin e Allahut, përveç

atij që kthehet për të luftuar ose që të bashkohet me një grup tjetër...” (Sure “El-Enfal”, ajetet 15-16)

Në ajetin 66 të sures së mësipërme, Allahu i Lartësuar thotë:

”الْآنَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا ۚ فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مُّثَّةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا الْمُتَنِينَ ۚ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ“

“Tani Allahu bëri lehtësim për ju; Ai e di se ju keni dobësi, nëse njëqind prej jush janë të durueshëm, do të mundin dyqind dhe, nëse prej jush janë një mijë, me lejen e Allahut, do të mundin dy mijë, Allahu është me ata që bëjnë durim.”

Imam Rizai (Paqja qoftë mbi të!) ka thënë: “Allahu e ka bërë haram largimin prej sheshbetejës, sepse largimi është tregues i dobësimi të fesë, i mungesës së guximit te myslimanët, bëhet shkak që myslimanët të bien rob luftime dhe të mos luftojnë. Largimi nga sheshi i betejës mund të sjellë deri edhe asgjësimin e fesë së Allahut dhe shkatërrime të tjera të kësaj natyre.”

Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) ka thënë: “Kush ia mbath këmbëve në luftë prej dy burrave, ai i ka kthyer shpinën luftës, kurse ai që ia mbath këmbëve para tre vetëve, ai nuk i ka kthyer shpinën luftës.”

Fukahatë

Fukahatë kanë thënë se, kur ballafaqohen dy radhë, qëndrueshmëria është farz (detyrim) dhe largimi nga sheshbeteja është haram, përveç rastit kur numri i armikut është më shumë se dyfishi i numrit të myslimanëve. Nuk është largim nga

sheshbeteja, kur luftëtari devijon për t'u bashkuar me grupin e tij dhe ka nevojë për më tepër trimëri, ose për të ndrequr armën e tij, ose kur i kthen shpinën diellit, që të mos i pengojë shikimin, si dhe të tjera raste të ngjashme që i dikton nevoja. Në të vërtetë, asnjëri prej veprimeve që u thanë, nuk është largim prej sheshit të betejës, derisa devijimi është me një qëllim të ligjësuar.

Drejtësia dhe toleranca e Islamit

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “I Dërguari i Allahut (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e ka ndaluar që në vendin e idhujtarëve të hidhet helm. Ka ndaluar të vriten gratë dhe fëmijët në vendin ku luftohet. Gjithashtu, ka ndaluar të vritet i verbëri e plaku i moshuar dhe armikut kurrë nuk i jepet strehim natën.”

Gjithashtu, Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Prijësi i besimtarëve kaloi pranë një plaku të verbër që u shtrinte dorën njerëzve për të lypur dhe pyeti: “Kush është ky?” Ata i thanë: “Është një kristian.” Ai tha: “E keni përdorur dhe kur është moshuar e i pamundur, ju nuk keni bërë gjë për atë?! Të shpenzoni për atë prej “Shtëpisë së pasurisë.”

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Kushdo që ka tradhtuar Imamin, në Ditën e Gjykimit do të vijë me nofulla të shtrembëruara dhe ashtu do të hyjë në zjarr.”

Përsëri Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Nuk vritet as delegati e as pengu.”

Gjithashtu, Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Kur i Dërguari i Allahut (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi*

familjen e tij!) dërgonte ndonjë formacion për ndonjë fushatë, thërriste komandantin e këtij formacioni dhe e ulte panë vetes. Pastaj luftëtarët uleshin para tij dhe ai i porosiste: “*Marshoni me emrin e Allahut, në rrugën e Allahut dhe në fenë e të Dërguarit të Allahut. Mos bëni pabesi, mos e teproni, mos masakroni të vrarët, mos pritni asnjë pemë, përveçse atëherë kur prerja e saj është e domosdoshme për ju, mos vrisni plakun e moshuar, as fëmijët e as gratë.*”

Në të gjitha këto fjalë, asgjë nuk ka nevojë për shpjegim e për qartësim. Me këto fjalë, fukahatë kanë dhënë fetva dhe ndajnë një fjalë të përbashkët, se ato janë fjalë të sakta, prandaj është detyrim të punohet sipas këtyre fjalëve. Sikur të bëjmë një krahasim mes këtyre fjalëve dhe mes asaj që bëjnë shtetet e mëdha që helmojnë ajrin nga shpërthimi i bombave që ata i hedhin mbi fëmijët, gratë e ata që s’kanë fuqi të lëvizin, që shkatërrojnë banesa e burimet e jetesës, nga njëra anë, do të mësojmë humanizmin e Islamit, do të mësojmë drejtësinë dhe mëshirën e qytetërimit të Islamit, kurse nga ana tjetër, do të njihemi me arrogancën e hipokrizinë e Perëndimit, me injorancën e me barbarinë e Perëndimit, më tejkalimin e masës së të keqes e të së ligës, do të njihemi me dhunën, me grabitjen e rrëmbimin që ushtron Perëndimi, pa folur për të tjera paudhësi e mbrapshti që s’ka laps t’i përshkruajë.

Robërit e luftës

Allahu i Lartësuar thotë:

“فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّى إِذَا أَنتَحَسَمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَتَانَ فِإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا ۚ”

“Dhe kur të ballafaqoheni me mohuesit, menjëherë goditni ata në qafë derisa të rraskapiten, i lidhni, ose i lironi falas, ose i kërkon i dëmshpërblim, derisa lufta vazhdon...” (Sure “Muham’med, ajeti 4)

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Kur ti kap një rob lufte dhe ai nuk ecën dot, por as ti nuk ke mjet për ta mbartur, atëherë liroje dhe mos e vrit.”

Ditën e Luftës së Sifijnit sollën një rob lufte te Prijësi i besimtarë, Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) dhe robi i dha besën atij. Prijësi i besimtarëve tha: “Unë nuk të vras ty, sepse kam frikë Allahun, Zotin e botëve.” dhe e la të lirë, madje i dha edhe sendet personale, nga të cilat e kishin zhveshur (si rob lufte nuk kishte të drejtë t’i mbante).

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Ushqimi i robit të luftës është detyrim për atë që e ka zënë, madje, edhe nëse të nesërmen ka qëllim ta vrasë atë, por më parë duhet ta ushqejë e t’i japë për të pirë. Patjetër duhet të sillet me butësi me robin e zënë, qoftë mohues ose jomohues robi luftës.”

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) në lidhje me fjalën e Allahut të Lartësuar:

“وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا”

“Për hir të Allahut ata i japin ushqim të varfrit, jetimit dhe robit të luftës.” (Sure “El Insan”, ajeti 8) dhe tha: “Ky është robi i luftës.”

Gjithashtu Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Ushqimi i robit të luftës dhe bamirësia ndaj tij është një e drejtë dhe detyrim.”

Fukahatë

Fukahatë kanë thënë se robërit e luftës, femra e fëmijë, në asnjë rast nuk lejohen të vriten. Profeti Muhamed (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e ka ndaluar vrasjen e tyre, kurse për burrat rob lufte shikohet: Nëse ata kanë rënë rob lufte, pasi lufta kishte pushuar, nuk lejohet që ata të vriten dhe çështja e tyre do të vendoset prej Imamit ose prej zëvendësit të tij ndërmjet dy alternativave: ose i liron pa kompensim, ose ata duhet të paguajnë, që të fitojnë lirinë. Nëse ata janë zënë rob gjatë kohës që lufta vazhdonte, nëse ata pranojnë Islamin, është haram që ata të vriten, ashtu siç është fjala e të Dërguarit të Allahut (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*): “Jam urdhëruar të luftoj njerëzit, derisa ata të thonë: “Nuk ka Zot tjetër përveç Allahut!” - “Là ilàhe il’lall’lilàh”. Kur ata e thonë këtë shprehje, gjaku i tyre është i siguruar.”

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “Kur robi i luftës pranon Islamin, gjaku i tij nuk mund të derdhet.”

Nëse ai nuk e pranon Islamin, pjesa më e madhe e fukahave janë shprehur se vrasja e tij është detyrim.

Ne mendojmë se në lidhje me robin e luftës duhet të veprohet ashtu siç e kërkon interesi: Nëse humbja që ai pësoi, nuk jep siguri, as kur atij i jepet liria, në një gjendje të tillë, ai duhet të vritet. Por nëse humbja e mposhtja që ai pësoi, jep siguri për qëndrimin e tij në mesin e myslimanëve, lejohet që robi i luftës të lirohet, sipas shembullit të Prijësit të besimtarëve, Imam Aliut (*Paqja qoftë mbi të!*), i cili tregoi mirësinë e tij ndaj Ibn El As, Ibn Itareh dhe Ibn El Hakem, megjithëse nuk kishte siguri as nga që

ata ishin të mundur e as nga pabesia e tyre, sidomos prej dy të parëve, të cilët ai i liroi edhe gjatë kohës që lufta vazhdonte.

Sido që të jetë, robi i luftës është detyrim të ushqehet, t'i jepet ujë për të pirë, të mjekohet, të sillesh butë ndaj tij dhe të bëhet bamirësi ndaj tij, edhe kur ai nga mllefi këmbëngul dhe nuk e pranon Islamin.

* * *

PLAÇKA E LUFTËS

El ganjmeh, el fej'u, el enfâl

Këto tri fjalë kanë ardhur në Kur'an me kuptimin e plaçkës së luftës. Në suren "El Enfâl" ajeti 41, Allahu i Lartësuar thotë:

“وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِّنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ...”

“Dijeni (ju besimtarë) se nga ajo që kini fituar, një e pesta e saj është për Allahun (për ata që kujtojnë Allahun), për të Dërguarin e Tij, për të afërmit e tij (të afërmit e të Dërguarit), për jetimët, për të varfrit dhe për ata që kanë mbetur në rrugë...”

Në ajetin e parë të kësaj sureje, Allahu thotë:

“يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ ۖ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ ۚ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ”

“Të pyesin ty (o Muhamed) për plaçkën e luftës, thuaju: plaçka e luftës (mënyra e ndarjes së saj) është çështje që i takon Allahut e të Dërguarit të Tij, prandaj kijen frikë Allahun dhe përmirësoni gjendjen e unitetin tuaj...”

Gjithashtu, në suren “El Hashr”, ajeti 7, Allahu i Lartësuar thotë:

”مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ“

“Ajo çka Allahu i dha të Dërguarit të Vet prej banorëve të vendeve (idhujtarë), ajo i takon Allahut, të Dërguarit, të afërmve (të Dërguarit), jetimëve, të varfërve dhe atyre që kanë mbetur në rrugë, (me qëllim) që ajo të mos ndahet ndërmjet pasanikëve tuaj...”

Patjetër duhet të tërhiqet vëmendja, se në këtë ajet e në ajetin e parë, dispozita është e barabartë për termin “*el feju*” dhe për termin “*el ganijmeh*”, pasi Allahu, që të dyja, i ka bërë për Allahun, për të Dërguarin, për të afërmit e të Dërguarit, për jetimët dhe për ata që kanë mbetur në rrugë.

Theksojmë se, nga ana gjuhësore, fjala “*el ganijmeh*”, ka kuptimin e fitimit të realizuar me çdo lloj aktiviteti: tregti, mjeshtri, bujqësi dhe prej luftës. Kurse kuptimi i fjalës “*el-ganijmeh*” këtu do të thotë ajo që është marrë në luftë me armë, me mposhtje dhe me trallisjen e kuajve e të kalorësve.

Ndërsa fjala “*el feju*”, nga ana gjuhësore, do të thotë kthim, kurse në terminologjinë e fukahave, do të thotë ajo që u është marrë mohuesve pa luftë, ashtu siç është fjala e Allahut në ajetin 6, të sures “El Hashr”:

”وَمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْحَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ“

“Atë pasuri që Allahu i ktheu të Dërguarit të Tij prej atyre dhe për të cilën ju nuk ngatë as kuajt e as devetë...”, domethënë nuk kini marshuar për te ajo pasuri as hipur mbi kuaj e as mbi deve. Pra, fjala *“el fejj’ju”*, është e posaçme për pasurinë e marrë pa luftë, kurse fjala *“el ganijmeh”* është e posaçme për pasurinë e marrë me luftë.

Fjala *“el enfâl”*, nga ana gjuhësore, do të thotë shtim, më tepër, ashtu siç është në fjalën e lartë të Allahut:

“وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً” **“Ne i falëm atij Is’hakun dhe si dhuratë Jakubin...”** (Sure “El Enbija”, ajeti 72)

Në terminologjinë e fukahave ka kuptimin e asaj që është marrë pa luftë prej mohuesve. Edhe kjo pasuri është për të Dërguarin e Allahut (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe pas tij, është për Imamin. Më sipër kemi folur në lidhje me pjesën e Imamit në kapitullin “Një e pesta, *Khumsi*”, kurse qëllimi me fjalën *“el ganàim”*, shumësi i fjalës *“el ganijmeh”* (plaçkë lufte) është për pasuritë që luftëtarët marrin me anë të luftës.

Pjesëtimi i plaçkës së luftës

Është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*): Imami ka dërguar një njësi ushtarake dhe ata zënë pasuri. Si do të ndahet kjo pasuri?

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: *“Nëse ata kanë luftuar me një komandant të emëruar prej Imamit, prej asaj që ata kanë shtënë në dorë, ndahet një e pesta për Allahun e për të Dërguarin e*

Tij dhe katër të pestat i ndajnë luftëtarët mes tyre. Në qoftë se ata nuk kanë luftuar me idhujtarët dhe kanë marrë këtë plaçkë pa luftë, atëherë ajo e gjitha është për Imamin, i cili e ndan si të dëshirojë."

Gjithashtu, Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: *"Pjesët ndahen për të gjithë sa janë me ushtrinë, edhe nëse ndonjëri nuk ka marrë pjesë në luftë në mënyrë të drejtpërdrejtë, madje edhe fëmija kur lind, në kohën që është me ushtrinë, ai ka pjesë në këtë plaçkë lufte."*

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) tregon prej babait të tij dhe ai prej gjyshit të vet, se Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*), ka thënë: *"Kur një fëmijë lind në një tokë, ai ka pjesën e tij. Gjithashtu, kur burri ka dalë në luftë me disa kuaj, ai ka pjesë në plaçkën e luftës vetëm për dy kuaj."*

Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) e ndante plaçkën e luftës në mënyrë të barabartë për të gjithë njerëzit.

Përsëri është pyetur Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) për një burrë që me vete kishte kalë, por ai nuk ka luftuar hipur mbi kalë, pasi luftoi në anije. Sa pjesë ka ky burrë nga plaçka e luftës?

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) është përgjigjur: *"Për atë që është hipur, ka dy pjesë, kurse për këmbësorin, ka një pjesë."*

Qëllimi me "për atë që është hipur", është për të që është në anije.

Fukahatë

Fukahatë e ndajnë plaçkën e luftës në tri lloje:

1- *Të luajtshme*, si: paratë, kafshët dhe sendet e tjera, përfshirë çdo gjë që vlen të jetë në zotërimin e njeriut. Pikërisht prej këtij lloji, Imami ose zëvendësi i tij, në radhë të parë dhe para çdo gjëje, ndan për ata që janë dalluar në shërbim të Islamit e të

muslimanëve, pastaj ndan prej saj një të pestën dhe katër të pestat që mbesin i ndan në mënyrë të barabartë ndërmjet luftëtarëve dhe kujtdo që gjendet aty, qoftë edhe kur ai nuk ka luftuar, madje edhe fëmija që ka lindur pas përfundimit të luftës dhe para ndarjes së plaçkës së luftës. Këmbësorit, Imami i jep vetëm një hise, kalorësit i jep dy hise, njërën hise për personin dhe hisen e dytë për kalin e tij. Ai që ka dy kuaj ose më shumë, merr tri hise. Nuk ka hise për devenë, për mushkën dhe për gomarin. Edhe për atë që lufton në anije ka dy hise, sepse anija hyn në dispozitën e kalit.

2- *Robërit e luftës, gra e fëmijë*, hyjnë në dispozitën e llojit të mësipërm. Autori i librit “El Xheuàhir ka thënë: “Pa asnjë kundërshtim e pa asnjë mvëshje, me tekst e me fetva.”

3- *Toka*. Të gjithë fukahatë ndajnë një fjalë të vetme se çdo tokë e çliruar me forcë, ajo është për të gjithë muslimanët, luftëtarë e jo luftëtarë, për ata që janë e për ata që do të jenë.

Më sipër, në kapitullin “Një e pesta”, është folur me hollësi për këtë çështje, prandaj referohu në këtë kapitull.

* * *

KRYENGRITËSIT

(*ehlul bag`ji*)

Detyrimi për të luftuar kryengritësit

Allahu i Lartësuar, në suren “El Huxhurat”, në ajetin 9, thotë:

“وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا ۖ فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَىٰ فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي

“Nëse dy grupe besimtarësh luftojnë ndërmjet tyre, ju i pajtoni ata dhe, nëse njëri grup sulmon grupin tjetër, atëherë luftojeni grupin që sulmoi padrejtësisht...”

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) tregon se Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*), ka thënë: “Lufta është dy llojesh: luftë kundër grupit kryengritës, derisa të mbajnë besën dhe luftë kundër grupit mohues, derisa të pranojnë Islamin.”

Gjithashtu, Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*), në lidhje me khavarixhët, ka thënë: “Nëse ata janë ngritur të luftojnë kundër një Imami të drejtë, ose kundër bashkësisë, atëherë i luftoni ata menjëherë. Por nëse ata janë ngritur të luftojnë kundër ndonjë

udhëheqësi tiran e të padrejtë, atëherë mos i luftoni ata. Pas meje ata do t'i luftojë vetëm ai që ka përparësi në të drejtën më shumë se ata."

Fukahatë

Fjala "*el bag'ju*", nga ana gjuhësore, do të thotë "padrejtësi" dhe "agresion", kurse në terminologjinë e ligjit të fesë, do të thotë "dalja me shpatë në dorë kundër një imami të drejtë". Të gjithë fukahatë ndajnë një mendim të përbashkët se lufta kundër kryengritësve është farz kifajeh për të gjithë, domethënë mjafton që të luftojnë disa dhe detyrimi për të luftuar këta kryengritës, bie për pjesën tjetër, kur luftën e urdhëron Imami ose zëvendësi i tij. Por kur Imami merr pjesë personalisht në luftë kundër kryengritësve, atëherë të gjithë kanë detyrim të shkojnë të luftojnë përkrah Imamit dhe largimi nga sheshi i betejës për të mos luftuar kryengritësit, është plotësisht si largimi prej sheshit të betejës në luftë kundër idhujtarëve. Grupi i parë që ka ngritur krye në Islam janë banorët e Shamit, nën udhëheqjen e Muavijes, ashtu siç thuhet në hadithin e njohur ndër të gjithë grupet e myslimanëve: "*O Amar, ty do të të vrasë grupi kryengritës.*"

Me të vërtetë, ushtria e Muavijes e vrau Amarin në betjën e Sifijnit, pasi ai luftonte me Imamin e atyre që kishin frikë Allahun, Imam Aliun (*Paqja qoftë mbi të!*). Ngaqë e dinte këtë hadith, Amari nuk la luginë pa shkelur, kudo ku shkelte këmba e një grupi prej sahabëve të të Dërguarit më të madh (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

Robi i luftës dhe i plagosuri nga kryengritësit

Është pyetur Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) si vepron grupi i drejtë, kur shpartallon grupin e padrejtë. Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) është përgjigjur: “Grupi i të drejtëve nuk e ndjek atë që i ka kthyer shpinën luftës. Ata nuk luftojnë e nuk turren të vrasin të plagosurin, me kusht kur prej grupit të padrejtë nuk ka mbetur asnjë dhe ata nuk kanë asnjë grup tjetër që të kthehen te ata. Por nëse ata kanë grup tjetër, ku mund të shkojnë, që të bashkohen me atë grup, atëherë robi i luftës prej grupit të padrejtë, vritet. Ai që i kthen shpinën luftës, ndiqet dhe nxitohet të vritet edhe i plagosuri i tyre.”

Është pyetur Imam Rizai (Paqja qoftë mbi të!): “Përse gjyshi yt, Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu (Paqja qoftë mbi të!), në betejën e Sifijnit vrau kundërshtarët e tij, ata që kishte përpara dhe ata që i kishin kthyer shpinën luftës? Gjithashtu, ai nxitoi të vrasë edhe të plagosurit e tyre, kurse në betejën e Xhemelit, ai nuk e ndoqi atë që i ktheu shpinën luftës e as nuk shkoi të vrasë të plagosurin e tyre, por tha: “Kush hedh armën, ai është i siguruar dhe, kush hyn në shtëpinë e vet, ai është i siguruar.”

Imam Rizai (Paqja qoftë mbi të!) është përgjigjur: “Ata që luftuan pas devësë, - Talhanë dhe Zubejrin - luftuan Imamin e tyre,. Nuk kishin as grup tjetër që të shkonin te ata, por ata që ishin luftëtarë, u kthyen nëpër shtëpitë e veta jo luftëtarë, jo kundërshtarë. Prandaj ishin të kënaqur që Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu (Paqja qoftë mbi të!), të hiqte dorë prej tyre. Por nuk qëndronte çështja kështu me kundërshtarët e tij në betejën e Sifijnit, të cilët ktheheshin menjëherë te grupi i gatshëm. Ata kishin në krye komandantin e tyre, Muavijen, i cili i ripajiste me armë, me mburoja e me shpata, madje ndante dhe dhurata për ta, kishte përgatitur për ata edhe vendin ku do të strehoheshin, vizitonte të plagosurit e tyre, u fashonte atyre kockat e thyera e u mjekonte plagët, i

jepte kafshë të hipte, atij që ishte këmbësor, i jepte rroba atij, që i kishte humbur rrobat. Kështu i riaftësonte dhe i hidhte të luftonin përsëri. Për të gjitha këto, Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu (Paqja qoftë mbi të!), nuk i gjykoi në mënyrë të barabartë të dy grupet e kryengritëse që luftuan kundër tij."

Në lidhje me këtë çështje, të gjithë fukahatë kanë një fjalë të përbashkët.

Plaça e luftës

Nuk lejohet të merren rob luftime gratë e fëmijët e kryengritësve të të dyja kategorive, nuk merren as pasuritë e tyre që nuk janë në përdorim të ushtarëve, qofshin pasuri të luajtshme ose të paluajtshme.

Autori i librit "El Xheuahir" ka thënë: "Në këtë çështje nuk gjej asnjë kundërshtim për asgjë."

Ditën e luftës së Xhemelit njerëzit i thanë Prijësit të besimtarëve, Imam Aliu (Paqja qoftë mbi të!): "Na ndaj hiset e robërve të luftës."

Prijësit të besimtarëve, Imam Aliu (Paqja qoftë mbi të!), u tha: "Cili prej jush do të merrte në hisen e tij nënën e besimtarëve?", domethënë Aishen.

Për sa i përket plaçkës së luftës të luajtshme që ka ushtria e kryengritësve, si: armë e kafshë, fukahatë, në lidhje me këto lloje pasurish, kanë dy thënie: Njëra thënie mbështet faktin se ato janë

plaçkë lufte dhe ajo shpërndahehet për luftëtarët; kurse thënia e dytë mbështet faktin se ajo pasuri u takon atyre që e kishin.

Thënia e parë, ka marrë në konsideratë grupin që kthehet te kryetari i tyre, ashtu siç vepruan banorët e Shamit, të cilët, pas shpartallimit, u rigrupuan te kryetari i tyre dhe për këtë pasuria e marrë prej tyre është plaçkë lufte e mirëfilltë dhe për këtë vritet robi i luftës prej tyre. Për të njëjtin shkak vritet edhe i plagosuri i tyre. Por ndryshe qëndron puna me grupin kryengritës, që nuk rikthehet te kryetari i tyre, që ai t'i rigrupejë, siç ishin banorët e Basras, prandaj plaçka e luftës u takon atyre që e kishin, sidomos kur ata shfaqin bindje dhe dorëzohen. Transmetohet se Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*), u ktheu banorëve të Basras pasuritë e tyre. Kjo është më se e mjaftueshme për ata që kanë pretendime në lidhje me këtë burim të veçantë të ardhurash.

* * *

URDHRI PËR PUNË TË MIRË

Detyra për të urdhëruar punën e mirë

Dijetari poliedrik El Hil'lij, në librin e tij “Et Tedhkireh”, thotë: Puna e mirë është dy llojesh: farz dhe mustehab, urdhërimi për punën farz është farz, urdhërimi për punë mustehab është mustehab. Gjithashtu, kur puna e ndaluar është krejtësisht haram, ndalimi i punës së ndaluar është farz. Për këtë nuk ka asnjë kundërshtim.”

Prej ajeteve të Kur’anit që flasin për çështjen që trajtohet në këtë kapitull, kemi fjalën e Allahut të Lartësuar:

“وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ”

“Le të jetë një grup prej jush që bëjnë thirrje për të dobishmen dhe që urdhërojnë për punë të mirë e ndalojnë punën e keqe, të këtillë janë të shpëtuarit.” (Sure “Al Imran”, ajeti 104)

Si dhe fjala tjetër e Allahut të Lartësuar:

“كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ”

“Ju jeni populli më i dobishëm i ardhur për të mirën e njerëzve, ju urdhëroni për punë të mirë dhe ndaloni punën e keqe...”
(sure “Al Imran”, ajeti 110)

Gjithashtu, Allahu i Lartësuar thotë në Librin e Tij:

“الَّذِينَ إِن مَّكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ”

“Atyre që Ne i mundësuam vendosjen në tokë dhe që falin namazin, japin zekatin dhe urdhëruan për punë të mirë e ndaluan punën e keqe.” (Sure “El Haxh”, ajeti 41)

I Dërguari më i madh, ka thënë: “Njerëzit do të vazhdojnë të jenë në të mirën, derisa të urdhërojnë për punë të mirë dhe të ndalojnë punën e keqe, të bashkëpunojnë për punë të mira. Kur të mos e bëjnë këtë, atëherë prej tyre hiqen begatitë, ushtrojnë dhunë mbi njëri-tjetrin. Për ata nuk do të këtë ndihmues as në tokë e as në qiell.”

Elhi Bejti i pastër i Profetit ka thënë me gjuhën e Imam Bakirit (*Paqja qoftë mbi të!*) e të Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): “Në kohët e prapme do të ketë njerëz hipokritë e të zhveshur, punët i bëjnë së prapthi, hiqen se bëjnë punë të rënda dhe duken si naivë, nuk i përgjigjen urdhrit për punë të mirë. Ata nuk e ndalojnë punën e keqe, përveçse kur janë të sigurt se do të dëmtohen prej saj. Për veten e tyre kërkojnë leje e ndjesë, ndjekin shkarjet e dijetarëve dhe punët e tyre jo të mira. Janë pro namazit e agjërimit, derisa nuk obligohen me ndonjë punë ose të paguajnë para. Sikur namazi të sillte ndonjë shtrëngim te pasuritë e te fëmijët e tyre, me siguri që do të refuzonin namazin, ashtu siç refuzuan edhe detyrimet më të plota e më të nderuara. Urdhërimi për punë të mirë dhe për ndalimin e punës së keqe është obligim

(farz) shumë i rëndësishëm. Me këtë obligim kryhen detyrimet e plotësohet zemërimi i Allahut mbi ata, Ai i përfshin ata në dënimin e Tij, të mirët asgjësohen në vendin e mëkatarëve, asgjësohen edhe të vegjlit në shtëpinë e të mëdhenjve. Urdhërimi për punë të mirë dhe ndalimi i punës së keqe, është udha e profetëve, është programi i njerëzve të mirë, është një detyrim shumë i madh.

Me këtë detyrim besojnë të gjithë shkollat juridike islame, me këtë detyrim zgjidhen fitimet, me këtë detyrim sprapsen padrejtësitë e tiranitë, me këtë detyrim popullohet toka, me këtë detyrim tregohet maturia ndaj armikut dhe me këtë detyrim punët vihen në rrugë të drejtë, prandaj dënojeni të keqen me zemrën tuaj dhe shprehuni kundër të keqes me gjuhën tuaj, mbylleni fytyrën tuaj dhe për hir të Allahut mos kini frikë nga sharjet e fyerjet e të njollosurve.”

Ai që e merr këshillën dhe kthehet te e drejta, te e vërteta, ai nuk dënohet, pasi dënimi është vetëm për ata që bëjnë padrejtësi ndaj njerëzve, të cilët, pa asnjë të drejtë, sillen si tiranë mbi tokë. Pikërisht mbi këtë kategori njerëzish do të bjerë dënimi më i dhimbshëm, prandaj i luftoni ata me trupat tuaj dhe i urreni ata me zemrat tuaja, pa kërkuar as pushtet e as pasuri dhe pa dëshiruar padrejtësi as sa një majë thoi.

Allahu, i Gjithëpushtetshmi, e njoftonte Profetin Shuajb: “Unë do të ndëshkoj prej më të këqijve të popullit tënd dyzetmijë vetë. Gjithashtu, do të ndëshkoj gjashtëdhjetë mijë prej të mirëve të tyre.”

Shujabi tha: “O Zot, ata që janë të këqij e meritojnë. Po të mirët përse?”

Atëherë Allahu i shpalli Shuajbit: “Ata (të mirët) u sollën ndaj mëkatarëve në të kundërtën e asaj që kishin në zemrat e tyre dhe nuk zemëroheshin për ato punë që zemërohem Unë.”

Fukahatë

Fukahatë i kanë kushtuar kujdesin më të madh çështjes së urdhërimit për punë të mirë dhe ndalimit të punës së keqe, madje në librat e tyre i kanë kushtuar këtij problemi kapituj të veçantë dhe kanë arritur në përfundim se urdhërimi për punë të mirë dhe ndalimi i punës së keqe është detyrim farz i urdhëruar në Kur’an e në Sunetin e Profetit (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

Me fjalën e përbashkët të të gjithë myslimanëve, urdhërimi për punë të mirë e ndalimi i punës së keqe është prej domosdoshmërive të fesë, plotësisht ashtu siç është namazi e agjërimi. Madje një grup fukahash të imamive kanë thënë: “Obligimi për këtë detyrim është i vendosur edhe logjikisht dhe jo me të dëgjuar.”

Gjithashtu, ata kanë thënë se teksti i Kur’anit udhëzon të gjykohet me mendje, madje e thekson këtë detyrim deri në atë shkallë, edhe sikur të mos kishte tekst prej Ligjvënësit. Është e kuptueshme që fukahatë kanë mendime të ndryshme, nëse urdhërimi për punë të mirë dhe ndalimi i punës së keqe është farz ajn, domethënë detyrim për çdo mysliman, apo është farz kifajeh,

domethënë, kur e bëjnë disa, detyrimi konsiderohet i plotësuar për të gjithë.

E vërteta është thënia e dytë, ashtu siç është edhe fjala e Allahut të Lartësuar:

“وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ”

“Le të jetë një grup prej jush që bëjnë thirrje për të dobishmen...” (Sure “Al Imran”, ajeti 104)

Sipas rregullave të gramatikës së gjuhës arabe, parafjala “prej” tregon disa, sepse qëllimi është prania e urdhërimit për punë të mirë dhe sprapsja e punës së keqe, ose paraqitja e argumentit. Kur arrihet qëllimi, patjetër që hiqet detyrimi kokë për kokë, pra, është plotësisht si falja e namazit për të vdekurin e për pjesëmarrjen në varrimin e tij.

Kushtet

Urdhërimi për punë të mirë e për të ndaluar punën e keqe duhet të plotësojë katër kushte:

1- Njohuri të plotë për punën e mirë e për punën e keqe, sepse ai që nuk di, ka nevojë për një orientues. Në lidhje me këtë çështje, Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*), ka thënë: *“Mos fol për atë që nuk e di, madje mos fol për të gjitha sa di, sepse Allahu i Lartësuar gjymtyrëve të tua u ka vënë detyrime dhe ato, në Ditën e Gjykimit do të jenë argument kundër teje.”*

2- Urdhëruesi të përballojë edhe reagimin, sepse ai, edhe sikur të dijë e të jetë i vendosur për të mos urdhëruar punën e mirë e për të ndaluar punën e keqe, nuk e ka detyrim të bëjë këtë urdhërim. Këtë kusht e përforcon vetë natyra e krijimit të njeriut dhe intuita e tij.

Por kjo cilësi e njeriut është keqpërdorur, çka sjell një nxitim të tepruar nga ana e përtacëve dhe të atyre që punojnë kundjet pagesës.

Pavarësisht nga gjendja që ndodhet njeriu, në radhë të parë, ai ka detyrë t'i shpjegojë hallallin e haramin gruas e fëmijëve të tij, pavarësisht, nëse e përballon ose jo reagimin.

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) tregon se, kur zbriti ajeti:

“يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاطٌ شِدَادٌ”

“O besimtarë, ruajeni veten e familjen tuaj prej atij zjarri, lënda djegëse e të cilit janë njerëzit dhe gurët; atë e mbikëqyrin engjëj të fortë e të ashpër...” (Sure “Et Tahrijm”, ajeti 6), se një burrë prej myslimanëve erdhi duke qarë dhe tha: *“Unë nuk kam mundësi për veten time, si do të detyroj njerëzit e familjes?”*

I Dërguari i Allahut (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi të dhe mbi familjen e tij!*) i tha: *“Për ty është e mjaftueshme t'i urdhërosh ata me atë punë që urdhëron veten tënde dhe t'i ndalosh ata nga ajo punë që ke ndaluar veten.”* Burri pyeti: *“Si t'u them atyre?”*

I Dërguari i tha: *“Urdhëroi ata të bëjnë atë punë për të cilën ka urdhëruar Allahu të bëjnë dhe ndaloji ata nga ajo punë të cilën e ka ndaluar Allahu. Nëse ata të dëgjojnë e të binden, atëherë padyshim që i ke*

ruajtur prej zjarrit dhe, nëse ata të kundërshtojnë, ti e ke kryer detyrimin që kishe ndaj tyre."

3- Mos u sill atyre shembuj me shokët e vet e me argumente, sepse "vepruesi që heq dorë", as nuk këmbëngul e as nuk vazhdon në punën e tij. Nëse urdhëruesi e di se ai që urdhërohet, do të lërë punën e keqe e do të pendohet, atëherë detyrimi për urdhërimin e punës së mirë e ndalimin e punës së keqe bie, sepse urdhri është për qortim e për të tërhequr vëmendjen dhe nuk është urdhër detyrues, madje urdhërimi për punë të mirë e për të ndaluar punën e keqe është krejtësisht i ndaluar, kur urdhri sjell fyerje e mundim për një besimtar.

4- Urdhri për punë të mirë e ndalimi i punës së keqe, nuk duhet të dëmtojë as urdhëruesin e as ndonjë tjetër, ndryshe obligimi për të urdhëruar punën e mirë e për të ndaluar punën e keqe bie, ashtu siç thuhet në fjalën profetike: *"Nuk lejohet të dëmtohet e as t'i përgjigjesh dëmtimit me dëmtim."*

Meriton të theksohet se kushti për të urdhëruar për punë të mirë e për të ndaluar punën e keqe, është i posaçëm vetëm atëherë kur kundërshtohen degët e fesë. Por kur ekziston frika se puna e keqe dëmton fenë ose bazat e fesë, atëherë është detyrim lufta në rrugën e Allahut (xhihadi), është detyrim pjesëmarrja në këtë luftë dhe shpenzimi për këtë luftë, sepse në këtë rast, detyrimi për pjesëmarrjen në luftë ka të bëjë me vetë dëmtimin, ose me një veprim që gjeneron dëmtimin dhe nuk ka të bëjë aspak me punë që nuk sjell as vënie në pozitë të rënduar e as nuk sjell dëmtim.

Shkallët e urdhërimit për punë të mirë

Këshillë e orientim me fjalë.

Këshilluesi kalon nga fjala e butë, duke rritur tonin e këshillës, derisa e sheh të arsyeshme të kalojë në qortim.

Allahu i Lartësuar i flet Musait e Harunit (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi ta!*):

“إِذْهَبَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ. فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَىٰ”

“Shkoni të dy te faraoni se ai vërtetë e ka tepruar. I flisni atij me fjalë të buta. Mbase ai mendohet e frikësohet.” (Sure Ta-Ha, ajetet 43-44)

2- *Largimi i punës së keqe me dorë, kur as fjala e as këshilla nuk dëgjohen.* Kije parasysh se ky kusht është i veçantë, në raport me gruan e fëmijët, derisa ata janë të mitur, ose kur prindi ka fuqi imponuese ndaj tyre, edhe pasi janë rritur. Kurse në raport me të huajt, këtu ka vend të shikohet, pavarësisht se fukahatë e kanë përmendur ndalimin e punës së keqe me dorë, domethënë me imponim, prandaj edhe ne po e përmendim këtë kusht në ndjekje të shembullit të tyre. Disa fukaha kanë thënë se ndalimi i punës së keqe me imponim bëhet vetëm me lejen e imamit.

3- *Dëmi i punës së keqe me zemër.* Ky lloj dënimi është tregues i besimit të dobët. Dënimi i punës së keqe me zemër, në mënyrë absolute, është detyrim taksativ, sepse ai nuk sjell dëmtim. Prej Ehli Bejtit (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi ta!*) kanë ardhur shumë transmetime në lidhje me dënimin e punës së keqe me zemër.

Prej këtyre transmetimeve të ardhura prej Ehli Bejtit po rendisim disa:

a) Fjala e Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): “Është e mjaftueshme për besimtarin dobia që ai ka, kur sheh një punë të keqe dhe e dënon atë punë me zemër, pasi dënimin e zemrës së tij e di Allahu.”

b) Fjala e nipit të Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*), Imam Rizait (*Paqja qoftë mbi të!*): “Sikur një burrë të kryejë një vrasje në lindje dhe me këtë vrasje të jetë i kënaqur një burrë tjetër në perëndim, padyshim që i kënaquri me vrasjen është ortak me vrasësin.”

c) Kush është i kënaqur me një punë, ai ka hyrë brenda në të dhe kush e urren një punë, ai ka dalë prej saj.”

d) Fjala e Prijësit të besimtarëve, Imam Aliut (*Paqja qoftë mbi të!*): “I Dërguari i Allahut na urdhëronte të takonim mëkatarët me fytyrë të zymtë.”

Vetëm Allahu, i Gjithëpushtetshmi, mban përgjegjësinë që ka bërë mirësi për ne, të mos pajtohemi me punëkëqijtë e miqësohemi me punëmirët. Këtë mirësi ai e ka bërë për ne me Profetin e familjen e tij të pastër (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi ata të gjithë!*).

Përsëndetjet më të pastra vetëm për ta!

* * *

BURIMET MË TË RËNDËSISHME

Thëniet e Imam Xhafer Sadikut e të imamëve të tjerë të Ehli Bejtit (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi ta!*) në këtë pjesë dhe në pjesën e parë, shumicën e këtyre thënieve i kam cituar prej librit “Uesàilu Shiia”, autor El Hurr El Àmilij, vdekur në vitin 1104H.

Thëniet unanime të fukahave të medh’hebit Xhaferij, si dhe më të dëgjuarit prej këtyre fukahave që kanë dhënë fetva, gjithashtu, edhe shumë prej transmetimeve të ardhura prej Ehli Bejtit (*Paqja e bekimi i Allahut qoftë mbi ta!*) i kam cituar prej librave:

- “*El Medàrik*”, autor Sej’jid Muham’med, vdekur në vitin 1009H.

- “*El Hadàik*”, autor, shejkh, Jusuf El Bahrànij, vdekur në vitin 1186H.

- “*Miftàhul Keràmeh*”, autor Sej’jid Xhevàd El Àmilij, vdekur në vitin 1226H.

- “*Xheuàhirul Kelàm*”, autor, shejkh, Muham’med Hasen En Nexhefij, vdekur në vitin 1266H.

- “*Misbàhul-Fekijh*”, autor, shejkh, Rizà El Hamedànij, vdekur në vitin 1322H.

PËRMBAJTJA 4

MUNDËSIA.....	5
Haxhi para mundësisë.....	7
Shpenzimi.....	8
Haxhi dhe një e pesta.....	9
Martesa.....	11
Gruaja.....	12
Borxhi.....	13
Dyshimi te mundësitë.....	15
ZËVENDËSIMI (Haxhi me bedel).....	17
Vlefshmëria e zëvendësimit.....	17
Fukahatë.....	17
I zëvendësuar.....	18
Fukahatë.....	18
Zëvendësimi për të gjallin.....	19
Fëmija dhe i çmenduri.....	21
Zëvendësuesi (bedeli).....	22
Ngjashmëria.....	24
Vdekja para plotësimit.....	24
Fukahatë.....	25
Shpërblimi.....	26
Zëvendësimi për dy vetë.....	26
Haxhi prej mikatit dhe Haxhi prej vendit.....	27
Kryerja e Haxhit sipas porosisë.....	28
Fukahatë.....	29

Porosia për Haxh.....	29
Fukahatë.....	30
UMRE.....	31
Ç'do të thotë umre?.....	31
Dy llojet.....	31
Dispozita e umre munferideh.....	32
Fukahatë.....	33
Umre për të hyrë në Mekë.....	35
Fukahatë.....	35
Koha për kryerjen e umres.....	36
Veprimet e umres.....	36
Fukahatë.....	37
LLOJET E HAXHIT.....	39
Tri llojet.....	39
Fukahatë.....	39
Haxhi temetu.....	40
Haxhi temetu për atë që banon larg Mekës.....	42
Fukahatë.....	43
Haxhi ifrad dhe Haxhi kiran.....	43
Fukahatë.....	44
Haxhi ifrad e Haxhi kiran janë për banorët e Mekës e të rrethinave të saj.....	45
Çështje.....	45
MIKATET.....	47
Ç'do të thotë mikat?.....	47
Mikadet.....	48
Fukahatë.....	49
Fqinjësia, afërsia.....	50
Ihrami para mikatit.....	51
Fukahatë.....	51

Ihrami pas mikatit.....	52
IHRAMI.....	55
Përkufizimi i ihramit.....	55
Mustehab'bet e ihramit.....	56
Farzet e ihramit.....	57
Veprime jo të pëlqyeshme në ihram.....	62
LËNIET PËR SHKAK TË VESHJES SË IHRAMIT.....	63
Gjahu i tokës.....	63
Fukahatë.....	64
Shlyerja për gjahun.....	65
Morrat.....	68
Martesa.....	68
Fukahatë.....	69
Marrëdhëniet seksuale dhe kënaqësia.....	70
Fukahatë.....	71
Parfumimi.....	72
Fukahatë.....	73
Lyerja e syve me kohël (lloj rimeli).....	74
Fukahatë.....	74
Kënaja.....	74
Thonjtë dhe flokët.....	75
Fukahatë.....	76
Pemët dhe barishtet.....	77
Fukahatë.....	77
Shikimi në pasqyrë.....	78
Nxjerrja e gjakut (el'hixhàmeh).....	78
Hyrja nën hije dhe mbulimi i kokës.....	79
Fukahatë.....	80
Dhëmballa.....	81
Veshja e qepur dhe mestet.....	81

Fukahatë.....	82
Unaza.....	83
Armët.....	83
Imoraliteti dhe polemika.....	85
Fukahatë.....	86
Çështje.....	87
Kufijtë e dy xhamive të shenjta.....	89
TAUAFI.....	90
Tauafi është i njëjtë në të gjitha llojet e Haxhit.....	90
Numri i tauafeve.....	92
Haxhi është veprim i pëlqyer	92
Kur hyn në Mekën e nderuar.....	93
Fukahatë.....	94
Kushtet e tauafit.....	94
Forma e tauaft.....	97
Dy rekatet e tauafit.....	102
Fukahatë.....	103
Veprimet mustehab të tauafit.....	103
Veprimet mekruh në tauaf.....	104
Shtimi i një rrotullimi në tauaf.....	105
Fukahatë.....	105
Lënia e disa rrotullimeve.....	107
Gruaja me menstruacione dhe metrarogji.....	108
Fukahatë.....	109
Lënia e tauafit.....	110
Fukahatë.....	110
Dyshimi dhe ngurrimi.....	111
Fukahatë.....	112
Kuptimi i termit “rukni” në Haxh e në umre.....	112
SA’JI.....	114

Pozita e sa'jit.....	114
Mustehab'bet e sa'jit.....	115
Forma e sa'jit.....	117
Çështje.....	118
SHKURTIMI I FLOKËVE DHE RRUAJTJA E KOKËS.....	122
Vetëm umre.....	123
Haxhi temetu.....	123
Çështje.....	125
QËNDRIMI NË ARAFAT.....	129
Parashtrim.....	129
Puna e dytë në Haxh.....	129
Veprimet mustehab.....	130
Fukahatë.....	130
Ç' detyrime ka në Arafat?.....	132
Përgjigje.....	132
Koha e qëndrimit në Arafat.....	133
Kufijtë e Arafatit.....	134
Dy çështje.....	135
QËNDRIMI NË MUZDELIFE.....	137
Toponimet.....	137
Kufijtë e Muzdelife.....	137
Farzet dhe mustehab'bet e qëndrimit.....	138
Fukahatë.....	139
Koha e qëndrimit në Muzdelife.....	141
Fukahatë.....	142
Çështje.....	143
MINA DHE PUNËT NË MINA.....	146
Parashtrim.....	146
Xhemretul akabeh.....	147
Mustehab'bet e gjuajtjes së guralecëve.....	149

Dyshimi.....	150
Kurbani.....	150
Mustahab'bet e kurbanit	151
Kurbani farz (detyrim).....	153
Kush e ka farz të bëjë kurban në Mina.....	154
Cilësitë e kurbanit.....	156
Koha dhe vendi i prerjes së kurbanit.....	158
Fukahatë.....	158
Mishi i kurbanit.....	159
Zëvendësimi i kurbanit.....	160
Fukahatë.....	161
Djedia e groposja e mishit të kurbanit.....	162
Rruajtja e kokës ose shkurtimi i flokëve.....	163
Drejt Mekës për tauafin e sa'jin e dytë.....	165
Kujtesë.....	167
Dobi.....	168
NË MINA.....	170
Buajtja në Mina.....	170
Fukahatë.....	172
Ditët e Teshrikut (ej'jami teshrijk).....	173
Gjuajtja e guralecëve gjatë ditëve të Teshrikut.....	174
Fukahatë.....	175
Lamtumira.....	177
VIZITA TE I DËRGUARI DHE FAMILJA E TIJ E PASTËR.....	178
XHIHADI DHE URDHËRIMI PËR PUNË TË MIRË.....	181
XHIHADI (Lufta në rrugën e Allahut).....	181
Ajete që flasin për xhihadin.....	181
Hadithe që flasin për xhihadin.....	182
Xhihadi është farz.....	183
Kushtet e xhihadi.....	184

Leja e imamit ose e zëvendësit të tij.....	185
Koha dhe vendi.....	189
Leja e dy prindërve.....	190
Fukahatë.....	191
Gatishmëria.....	191
Fukahatë	192
Detyrim për të emigruar.....	193
Kush e ka detyrim xhihadin?.....	194
Ndihma me ithtarë të librit dhe me idhujtarë.....	198
Ai që lufton myslimanët dhe ai që është në besën e myslimanëve (el harbij ue ddhim' mij).....	199
FORMA E LUFTËS.....	201
Përgatitja.....	201
Fukahatë.....	202
Largimi nga sheshbeteja.....	202
Fukahatë.....	203
Drejtësia dhe toleranca e Islamit.....	204
Robërit e luftës.....	205
Fukahatë.....	207
PLAÇKA E LUFTËS.....	209
El ganjmeh, el fej'u, el enfâl.....	209
Pjesëtimi i plaçkës së luftës.....	211
Fukahatë.....	212
KRYENGRITËSIT (ehlul bag'ji).....	214
Detyrimi për të luftuar kryengritësit.....	214
Fukahatë.....	215
Robi i luftës dhe i plagosuri nga kryengritësit.....	216
Plaça e luftës.....	217
URDHRI PËR PUNË TË MIRË.....	219
Detyra për të urdhëruar punën e mirë.....	219

Fukahatë.....	222
Kushtet.....	223
Shkallët e urdhërimit për punë të mirë.....	226
BURIMET MË TË RËNDËSISHME.....	228

فقہ الامام جعفر الصادق علیہ السلام

المؤلف: محمد جواد مغنیه

الجزء الرابع

الترجمة الى اللغة الألبانية: المرحوم الشيخ الحاج سليم اصطفى

تيرانا: 2018

اسم الكتاب: فقه الامام جعفر الصادق عليه السلام - الجزء الرابع

المؤلف: محمد جواد مغنية

الترجمة الى اللغة الألبانية: المرحوم الشيخ الحاج سليم اصطفى

المشرف العام: شيخ وُلُنْتُ مَرَّيَا

التصحيح اللغوي: يريدا كولا

الاخراج و الغلاف: صبريه فزا

الناشر: جمعية "النسيم"

المطبعة: انتشارات "ليلو"

تيرانا: 2018